

Çanakkale... Ah! Çanakkale...

Aydın AYHAN

Çanakkale...
Ah! Çanakkale...

Yazan : Aydın AYHAN

1. Baskı
Mart 2004
2. Baskı
Mayıs 2005
3. Baskı
Martı 2007
4. Baskı
Mart 2012
5. Baskı
Haziran 2013

Baskı - Cilt
Çağlayan A.Ş. Sarnıç Yolu Üzeri
No : 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15

ISBN: 975-8906-00-3

Bu eserin tüm yayın hakları Çanakkale Şehitleri Tanıtım ve Araştırma Derneği
İktisadi İşletmesi'ne aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen yazılı izin alınmadan
çoğaltılıp yayımlanamaz.

Halide Edip Adıvar Caddesi No: 24 Üçyol - Karabağlar - İZMİR
Tel.: 0 232 255 99 93 Faks: 0 232 255 92 52
www.canakkale.org.tr posta@canakkale.org.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Atatürk'ün Anlattıkları	13
Kan ve Ateş Günleri	14
Yaralıları	16
İddiaya Girme	19
Şehit Olacakları Belli Olurdu	20
Çanakkale Geçilmez	21
Düşen Uçak	24
Bir Amerikalı Gazeteci	25
8 Temmuz Zığındere	26
Zığındere 8 Temmuz Sabahı	28
Köroğlu	30
Alman Subayların Kaleminden	
Çanakkale'de Muharebe Şartları	34
Gurur Meselesi	37
Son Kanlı Savaş	38
İngilizlerin Suvla Çıkarması	41
6 Ağustos Gecesi Anafartalar'da Tek Başına	42
Spor mu?	44
9 Ağustos Anafartalar Grup Kumandanlığı	45
10 Ağustos Anafartalar (Türk Tarafı)	46
Çanakkale Savaşlarında Atatürk'ün Rolu Üzerine	
İngiliz Görüşü	50
Uçan Türkler	51
Karakaşlı Ömer	52

Kemal Yeri'nde	54
Kepsutlu Koca Mustafa	56
Hattatoğlu Mustafa	58
Yaralı Bir Mehmet	61
Bir Örnek Daha	63
Balıkesirli İbrahim Çavuş	64
Yedi Madalya	66
Bigadiçli Mehmet Çavuş	67
Üçpınarlı Ali	69
İvrindili Ali Çavuş	72
Ali Kadir Amca	75
Cıgaraya Nasıl Başlanır	76
Mukaddes Hatıralar	79
Atköylü Mehmet Çavuş	80
Gezek Oğlu Ali Osman	83
Boş Tabak	86
Kuru Fasulye	87
Cevdet Amca	89
Yaşanmayan Bayramlar	92
Şemsi Nene	94
Hala	96
Adile Teyze'nin Hasanı	97
Lise Öğrencilerinin de Askere Alınmasıyla İlgili	
27 Mayıs 1915 Tarihli Bir Padişah İradesi	100
Azman Dede ve Galatasaraylılar	102
Şerif Dede	106
Kadın Savaşçılar	109
Mücahide Hatice Hanım	110

Çantayzade Abdullah Efendi	113
Köy Muhtarları	115
Son Mektup	119
Kendi Cenaze Namazını Kılmak	120
Kirli Mendil	121
Fettah Emine.	126
Esir	128
500 Boşnak Gönüllü.	131
Üç Şehit Kardeş	132
İki Defa Dokuz Yara, Bir Kol	135
Çanakkale Cephesi'nde Sonbahar	140
Öldürmeyen Allah Öldürmez!	
(Ecel Gelmeyince Ölmmez)	143
Şükrü Naili Paşa Anlatıyor.	144
Kıbrıs'ta Türk Şehitliği	146
1935 Yılında Bir Nöbet Gecesi	151
İki Kere Nikahlanıp Kız Olarak Ölmek.	153
Balıkesir Hapishanelerindeki Mahkumların	
Seferberlikte Cepheye Gönderilmeleri.	154
Mahbuslar Darülharpte.	156
Çanakkale Savaşı Sırasında Harp hastaneleri	157
Çanakkale Gazilerinden	
Doktor Salih Dörtbudak Anlatıyor.	161
Nefes.	166
Hü.	168
Mehmed'in İradesi	169
Bir Yüzük Hikayesi	170
Çanakkale Kayıplarının Sayısı.	171

Balıkesir’de 1. Dünya Savaşı’nda	
15’lilerin Askere Alınması	176
Harp Gönüllüsü	179
Şehit Mehmet Nöbette	182
Bir Şehit Kızının 1952’de Çanakkale’de	
Babasına Hitabı	183
Beybaba	185
Simitçiler	187
Mumalilerin Abdullah	189
Sıhhiyeci Tahir (Yalman) Bey	191
Hatıralar	193
Çok Hazin Bir Akibet.	198
Tenedos Müftüsü	199
Mehmet Oğlu Hakkı.	200
Türkali Köyünden Mehmet	202
Bir Avuç Kuru Üzüm	203
Bir Alman Subayın Hatıralarında	
Çanakkale’de Bir Karadeniz Taburu	205
1. Dünya Savaşı Öncesinde Sosyal Örgütlenmeler	207
Çanakkale Savaşları Sırasında	
Yardıma Gelen Alman Askerler	211
Alman Danışmanların Gözüyle	
Savaş Öncesi Türk Ordusu.	212
Deniz Ağları ve Işıldaklar	215
Türkiye	216
Sonuç	219

“Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuş’tular.
Tam üç alayla burada gönülden vuruştular
Düşman tümen sanırdı bu şahane erleri
Allah’ı arzu ettiler, akşama kavuştular.”

Çanakkale Şehitleri
Tanıtım ve Araştırma
Derneği'nin katkılarıyla...

... Onlara;
Birinci Dünya Savaşı'nda,
Çanakkale'de ve diğer cephelerde
daha açmadan koparılan
analarının Gonca Gülleri'ne!...
Vatan için türkü söyler gibi
ölümlere koşan Gencecik Fidanlar'a..
Bu memleketin Koç Yiğitleri'ne....
Kaşları bıyıklarından daha çok iken
kaybedilen daha nicelerine!...

Yirmi yıl kadar önce İvrindi'nin Malhıca Köyü'nde Çanak-kale gazilerinden Azman Dede'ye rastladım. Köy kahve-sinde bastonuna dayanmış oturuyordu. “*Bize Çanakkale’yi anlat.*” dediğimde; “*Çanakkale... Ah, Çanakkale!*” diye inledi. Sonra uzun süre ağladı. Hıçkıra hıçkıra Galatasaray Lisesi’nden gönüllü gelen bazı öğrencilerin nasıl şehit olduklarını anlattı.

Uzun yıllardır televizyonlarda Çanakkale’ye gelen İngilizlerin, Anzakların boy boy görüntülerini izledik. Öyle etkilendik ki acıdık onlara, onların annelerine, kadınlarına acıdık. Oysa bizim analarımız, kadınlarımız: Onları unutmuştuk. Onlar kan kusmuşlar, bir ömür boyu acılarını içlerine akıtmışlardı. Onları hatırlayan yoktu hiç. Onlar çilekeş Anadolu insanının tevekkülü içinde, kendi acılarıyla bütünleştiler... Sonra unutulup gittiler.

Unutulmamalıydılar. Bu topraklarda bugün hiç kimseden korkmadan, namusumuzla, şerefimizle yaşayabiliyorsak, çocuklarımızı büyütebiliyorsak onlara borçluyduk. Unutulmamalıydılar.

Çanakkale Savaşları ile ilgili bir kitap yazma fikrim yoktu. Kendilerine zaman zaman anlattığım bazı şeylerin, kalıcı olmasını öğütleyen arkadaşların cesaretlendirmesi ile yazmaya başladım.

Önce sade hatıraların yazılması gerektiğini düşündüm, sonra olayın o kadar basit olmadığını, daha geniş ele alınması gerektiğini anladım.

Pek çok şey zaten biliniyordu, ama yeniden tekrarlanması gerekiyordu. Bunun için kitap çeşitli bölümlerden oluştu. Kitapta savaşlar sırasında Balıkesir’de yayımlanmış olan “Karasi” gazetesinde çıkan

harp haberleri de verildi, onlar tarih sırasına uygun olarak bazı hatıralarla beslendi.

Hatıralar ayrı bir bölüm olarak değerlendirildi. Bunlara bazı destanları, az bilinen, ama beni çok etkileyen birkaç şiiri de ekledim. Karasi gazetesinde yayımlanmış, bununla birlikte harp haberi olmayan bazı yazıları cepheye en yakın bölge olan Balıkesir’de yaşayan halkın durumuna ışık tutması açısından kitaba koydum. En sonda konu ile ilgili iki makale, “harp mecmuaları ve donanma dergileri”nde çıkan birkaç yazı ve bazı fotoğraflara yer verdim.

Bu çalışma tamamen amatör bir ruhla, büyük bir vatan sevdasıyla, orada çarpışan, şehit olan gencecik insanlara duyduğum minnet duygusu ile hazırlanmıştır.

Ben çevremde rastladığım, duyduğum, bulduğum konu ile ilgili kim varsa görüşmeye çalıştım. Ama ne var ki, çok geç kalmış olduğumu anladım. Keşke bu tür çalışmalar altmış yıl, yetmiş yıl önce yapılsaydı.

Tekke-Işıklar Köyü’nden 18 yıl askerlik yapan Necip Dede’nin, Büyük Katrancı Köyünden Çanakkele’ye gidip 15 yıl sonra esaretten dönen Halil Kanlı’nın, Tepeköy’den 9 sene sonra dönen Süleyman Seren’in, 7 sene sonra dönen Halil Aslan’ın, Osmaniye Köyü’nden 8 yıl sonra dönen Salih Su’nun, Nusret Köyü’nden 9 sene sonra iki gözü kör gelen Veli Denizalp’in kim bilir daha anlatacak ne kadar çok şeyleri vardı...

Biz unutkan bir milletiz. Bize yapılan her şeyi unuttuk. İnsan olarak yapmamız gerekenleri unuttuk. Sırayı, saygıyı unuttuk. Yaşlılara, hastalara, çocuklu kadınlara öncelik tanımayı, borcumuzu zamanında vermeyi, işimizi yalansız dolansız görmeyi, verdiğimiz sözü tutmayı, maziye saygıyı unuttuk.

70’li yıllarda göz göre göre bir kardeş kavgasına gittiğimizi unuttuk. Daha dün gelen yüzbinlerce soydaşı, Bosna’da çekilen acıları, trafik kazalarını, boğaz yangınlarını, çevre felaketlerini unuttuk.

İşgal edilen devlet arazilerini, mafyayı, eroin kaçakçılarını, bankaların hortumcularını, hayali ihracatçıları, affedilen canileri, hırslıları, gaspçıları unuttuk.

Biz unutkan bir milletiz. İhtilâlleri, darbeleri, işkenceleri unuttuk. Hep kanları yerde kalmayacak dedik, katledilen gencecik askerleri, polisleri, öğrencileri unuttuk.

Avrupa’ya gittik, vatani unuttuk. Türkiye’de Türkçeyi unuttuk.

Biz unutkan insanlarız. Üzerimize oynanan oyunları unuttuk. Ermenilerin bizi katlettiğini, Yunanlıların, Anadolu’yu işgal ettiğini, Kıbrıs’ta bize haksız yere konulan “ambargo”yu unuttuk. Kıbrıs’ı unuttuk.

Yüreğimizi yakan, yavrularımızı yutan depremleri unuttuk. Biz unutkan insanlarız. Kıtlığı, kızıl çekirgeyi, ekmeğin, tuzun ve gazın olmadığı günleri kaç kişi hatırlıyor?

Unuttuk... Unuttuk... Unuttuk.

Geçen yüzyılın başlarındaki karanlık yılları, kan, ateş, felâket ve ihanet yıllarını unuttuk.

Sarıkamış’ta bir gecede düşmana tek mermi atamadan kar çiçekleri gibi donarak ölen onbirlerce vatan evladını unuttuk.

“*Bu vatan bizim*” diyerek cephelerinde kan döktüğümüz Yemen’i, Sina’yı, Filistin Cephesi’ni, Suriye Cephesi’ni, Irak Cephesi’ni, Kafkas Cephesi’ni unuttuk.

Çanakkale'yi unuttuk. Devletin bekası için 250.000'den fazla gencecik insanımızı yitirdiğimiz Çanakkale'yi unuttuk. Bugün gidip piknik yapıp geliyoruz. Çanakkale'yi unuttuk.

Çanakkale'ye gidin..! Gidin Çanakkale'ye..! Çocuklarınızı da götürün. Orada analarımızın, bacılarımızın, muhteşem yaslarını saygı ile anın. Orada yürekleri vatan sevgisi ile alev alev yanarak, şarkı söyleyerek ölümlere koşan o gencecik insanlara duyurmak için *“Bu vatan bizim!”* diye haykırın!

Seddülbahir'de, Kumkale'de, Kirte Deresi'nde, Zığındere'de, Kanlı Sırtlar'da, Arı Burnu'nda, Anafartalar'da, Conkbayırı'nda, dağa, taşta, denize, rüzgarlara, bulutlara, kuşlara, böceklerle, düşmanlara duyurmak için haykırın, *“Bu vatan bizim!”* diye haykırın!

Bu milleti Türk, Kürt diye, Alevi, Sünni diye bölmek isteyenlerin kafalarına çakarcasına haykırın, *“Bu vatan bizim!”* diye haykırın.

“Bu vatan bizim...”

Ruşen Eşref Beyin 1918'de Gazi Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı röportajda Atatürk "Bomba Sırtı Vakasını" şöyle anlatıyor⁽¹⁾:

"Mütekabil siperler arasında mesafeniz sekiz metre, yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler hiç kurtulmamacasına kâmilten düşüyor, ikinci-dekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayanı gıpta bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz! Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, hiç ufak bir fütur bile göstermiyor; sarsılmak yok! Okumak bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim cennete girmeğe hazırlanıyorlar.

Bilmeyenler Kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren şayanı hayret ve tebrik hir misaldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebesi'ni kazandıran bu yüksek ruhtur.

(1) Ruşen Eşref - Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile mülakat - 1930 İstanbul s. 49-50

Gaziler Anlatıyor :

Askerler siperlere alındıktan sonra bazen on, bazen onbeş gün burada tutulur, her hücumdan sonra eksilen takımlar hemen takviye edilirdi. Fırsat bulunursa çok kayıp veren, yorulan taburlar kısa süreler için geriye alınır, dinlendirilir, eksikleri tamamlanır, yaraları tedavi edilirdi. Sonra gene cepheye sevk edilirdi.

Her hücum gecesi, vasiyet mektupları yazdırılır, bölük eminlerine teslim edilirdi. Şehitlerin vasiyetleri ertesi gün, şehadet haberleriyle birlikte askeri posta vasıtasıyla ailelerine ulaştırılırdı.

Ölüm artık bir oyundu Çanakkale’de. Hücum geceleri asker büyük bir tevekkülle ölüme hazırlanmaktadır. Ertesi gün yapılacak hücumda ölüm başka ölümlere benzemez. Şehitlik en büyük mertebedir. Ne kadar kolaydır bu mertebeye ulaşmak. Bir şerbet içmek kadar kolaydır. Hani şehadet şerbeti derler ya...

Asker siperlerde böyle bir inançla düğün günü bekler gibi hücum zamanını beklemektedir.

Doğdukları günden beri bekledikleri gün gelmişti... Anaları onları bugün için doğurmuştu. Gün bu gündü. Süngüler bilenmekte, dualar okunmakta, namazlar kılınmaktaydı. Bazen yanık bir türkü yırtar da gecenin karanlığını. Yükselir perde perde. Hasret dolu.. Sevgi dolu.. Hasret duyduklarının namusları burada korunacaktı. Vatanın bekçisi; yarın yapılacak dövüş, akıtılacak kandı. Sabah saatlerinde başlayacak hücum için onbinlerce Mehmet ağızlarında mırıldandıkları dualarla tüfeklerine sarılmış, sıranın kendilerine gelmesini beklemekteydiler.

YARALILAR

Bu savaşlara katılıp yaralanmayan yok gibidir. Çok ağır yaralar alınmadıkça cephe terk edilmemektedir. Sargı yerlerine ancak ağır yaralılar getirilmekte, hafif yaralar siperlerde sarılmakta, kanamayı önlemek için tütün konmakta, toprak basılmakta, ot veya çaput depilmekte, kanama dindirilince, çarşırmaya devam edilmektedir.

Hani “vücudu yaralardan kalbur gibi” diye bir tabir vardır ya, hiç abartma değildir. Yedi, sekiz yara Çanakkale gazilerinde olağan sayılmaktadır. Gerçekten vücudu delik deşik, hatta uzuvlarından bir kaçını kaybetmiş birçok gaziye rastladım.

1953'te Balıkesir'e geldiğimizde mahallemizdeki bir çıkmaz sokakta penceresinin önünde oturarak hiç durmadan “Çanakkale içinde

Taşkıışla Asker Hastanesi

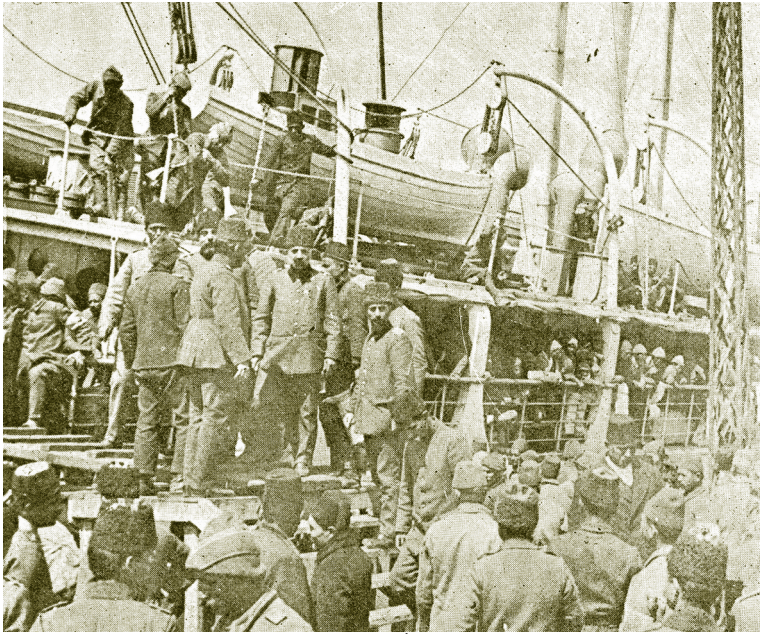
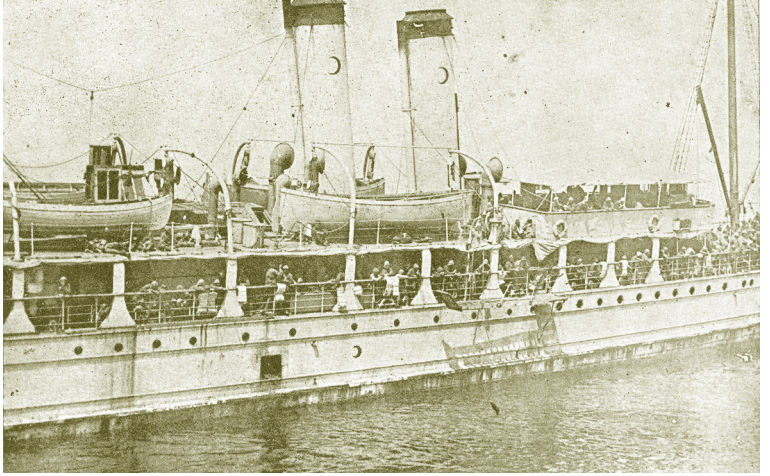
vurdular beni” türküsünü söyleyen biri vardı. Bir bacağı dizinden, diğeri bileğinden kopmuş, sol kolu omzundan yok, sağ elinde sadece üç parmak vardı ve iki gözü kördü. Yirmi yaşında askere alınmış, ilk safta önünde patlayan bomba ile harp dışı kalmıştı. Hep o anı yaşardı. Bir patlama ile kendini harp dışı eden, gençliğinden ayıran o “an” için kahrederdi. O muhteşem gaziye anası ve kendisini ona adayan bir kız kardeşi bakıyordu. Unutuldu gitti.

Bu gazilerin hepsi cepheden cepheye koştular. Çanakkale’den düşman çekilince Irak Cephesi’ne, Kafkas Cephesi’ne gönderildiler. Hemen ardından Milli Mücadele’nin şanlı ordusunda yer aldılar.

Yaralı gazilerin çoğu ömürleri boyunca yaralarının acılarını çektiler. Hiçbiri hiç yakınmadan başında, karnında, göğsünde, sırtında, bacaklarında çıkarılmayan kurşun ve şarapnel parçalarının şerefiyle yaşadılar.

Bel kemiğine saplanmış bir bomba parçası yüzünden hayatı boyunca sırt üstü yatamayan, kolları altına koyduğu yastıklarla uyuyabilenler, alt çene kemiği parçalandığı için ağzının olduğu yerdeki korunç boşluktan özel bir huni ile sadece sıvı yiyecek alabilenler, dudakları ve alt çenesi olmadığından hayatları boyunca bir daha türküy söyleyemeyen, bir kadını öpemeyenler, takma kol veya bacağına ancak askıya alarak uyuyabilenler, zamanla yaşlanıp göçüp gittiler. Unutuldular...

Bu yüzyılın başında civan birer delikanlı olan bu şanlı gazileri anmak, hatıralarını unutmamak, ders olsun diye genç nesillere aktarmak bir vicdan borcudur.

İstanbul'a yaralı taşıyan Gülnihal Vapuru

Geceleri siperlerde bir başka dünya yaşanmaktadır. Askerler birbirleriyle yarışmalar yapmakta, iddialara girmektedirler. Tarihte hiçbir milletin evlatlarının girmeye cesaret etmeyi bile düşünemeyeceği bu iddialar, sabah yapılacak maharebede kim daha önce şehit olacağı üzerine idi. Kimin kazandığı ancak Allah'ın huzuruna varıldığında öğrenilecekti. Gerçeği ancak O bilirdi. Allah şahittir çünkü. Onun huzuruna şehit olarak varma, ne büyük lütuf, ne büyük devlettir.

Bazen yarışmalar gece baskınları, gece keşifleri için gönüllü seçiminde olurdu. Kim düşmandan esir getirecektir. Kim gündüz ölüm saçan makineli tüfeği alıp getirecektir. Kim makineli tüfek ateşi altında ilerleyip inlemeleri duyulan yaralılara su götürecektir, ya da yaralıları getirecektir.. İddiaların bir kısmı da bunlar içindir.

Bazen su götürülen ölmek üzere olan yaralı bir düşman neferidir.. Olsun.. O da ana baba evladıdır.. O da delikanlıdır. Yazın sıcağında inleyen bir yaralı susuz bırakılır mı hiç.. Susuzluktan kavrulmuş dudaklara su döken eller artık düşman değil, dost ellerdir..

ŞEHİT OLACAKLAR BELLİ OLURDU

Söylediklerine göre ertesi gün şehit olacaklar adeta akşamdan belli olurmuş. Hepsini bir neş'e, bir sevinç sararmış. Tarif edilemeyecek zevk içinde olurlarmış, gülüşürler, şakalaşırlarmış... Ne korku, ne ürkeklik...

Hücum zamanı yaklaştığında, büyük bir aşkla siperde Kelime-i Şahadet getirerek, "Selate Tüncina" okuyarak hücum için sıranın kendilerine gelmesini beklerlerdi. "Hücum..!" emri verildiği anda "Huylanmış aslanlar" gibi fırlayarak "ölüme susamışçasına" dövüşmeğe koyulurlardı.

Bir muharebe anında yaralarından kanlar damlayarak hücum eden bir binbaşının kucağına hemen önünde koşan gencecik bir teğmen vurularak düşer. Binbaşı başını dizine yatırdığı şehit teğmenin gözlerinden ağlayarak öperken, "Yavrum... Evladım... Rütbece ben senin önündeydim. Niçin şehitlik sırasını benden önce kaptın..." diyerek biraz sonra o da şehit olmaya koşuyordu...

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ

Çanakkale geçilmemeliydi. Gencecik insanlar ölüme onun için koşuyorlardı. Toprağa onun için giriyorlardı. Kanları pahasına, gençlikleri pahasına, hayatları pahasına İstanbul korunuyordu, vatan korunuyordu. Düşmanlar Çanakkale’den ne yaptılar, ne ettilerse de geçemediler.

Düşman gemileri, denizden siperlerimizin önüne geliyor, saatlerce askerlerimizin üzerine bombalar yağdırıyorlar, ancak uzmanları, bu kadar bombalamadan sonra artık burada canlı mahluk yaşamaz diye rapor verdiklerinde hücumla geçiyorlardı.

Seddülbahir’de bir İngiliz ve bir Fransız tümeni çıkarma yapmadan önce o bölgedeki mevzileri savunmakla görevli taburumuzun sadece bir bölümünün üzerine bir günde atılan her biri iki yüz kilodan fazla top mermilerinin sayısı 4650’dir.

Buradaki bütün savunma tesislerinin tahrip olmasına, taş üstünde taş kalmamasına rağmen bu bölükten sağ kalanlar yalnız kasaturlarıyla hiç yıpranmamış, kendilerinden onbir misli kalabalık düşman tümenlerine yaraları kanaya kanaya saldırmış, o iki tümene kritik anlar yaşatmışlardı.

25 Nisan 1915 günü, Kumkale önlerinde çıkarma yapan Fransız askerlerine destek için buraya gelen Fransız zırhlısı top ve makineli tüfek ateşiyle bir vadiyi geçilmez kılmıştı. İleride düşmanla dövüşmekte olan Türk askerlerine takviye için bir bölümün ölüm vadi-si haline gelen bir yerde düşman ateşi altında bir köprüyü geçmeleri gerekmektedir. Düşman ateşinin yoğunluğundan kimse köprüye yaklaşmak için burnunu bile çıkaramamaktaydı. Ama mutlaka köprünün geçilmesi, gittikçe erimekte, azalmakta olan dövüşen arkadaşlara

yardıma gidilmesi gerekiyordu. Alınan emrin mutlaka yerine getirilmesi gerekiyordu.

Bölük Kumandanı Şevket Bey askerlerine şöyle seslenir: “Ben şimdi karşıya sığıyorum. Yolu geçersen, oradan işaret vereceğim... Yolda şehit; olursam naaşım siperdir. Atlayıp geçin. Ama cesedim düşmana bırakılmasın...”⁽¹⁾

Çanakkale geçilmezdi. Çünkü orada cesetlerini askerine siper edecek kumandanlar vardı.

Düşman topları her şeyi, yakıp yıkıyor, kavuruyordu. Muharebenin heyecanına kendini kaptırmış Mehmetler bu ateşlerin içine bile dalıveriyorlardı.

Bunlar İmparatorluğun her yerinden kopup gelmiş 17, 18-26 yaşları arasında gencecik insanlardı.

Seferberliğin son kurası 1315 yani 1897 doğumlu olanlardı. Bu çocuklar savaşa gönderildikleri zaman tam on sekiz yaşındaydılar.

Seferberlik yıllarından kalma o günlerin hatırasını taşıyan ünlü bir türkü vardır :

*Hey onbeşli, onbeşli,
Tokat yolları taşlı,
Onbeşliler gidiyor
Kızların gözü yaşlı..*

Evet, kızların gözlerini yaşlı bırakan, kalplerini hasretle yakan, pek çoğu henüz daha açmamış gül goncalarıydı... Gittiler.. ve geri gelmediler...

Onbeşliler resmen askere alınmıştı. Gönüllüler çok daha küçük yaşlarda idi. Balıkesir köyleri erkeksiz kalmıştı.

DÜŞEN UÇAK

Bir gün aşağıdan açılan ateşle bir düşman uçağı denize düşürülür. İki düşman pilotu sahilden birbuçuk kilometre kadar açıkta kurtulmağa çalışırlar. Türk tarafı pilotları kıyıya çekip, yakalamak için ateş etmeye başlar. Düşman da uçaklarının düştüğünü anlayarak, oraya ateş ederek, uçağı tahrip ederler. İngilizler bağırarak yardım istemektedir. Çanakaleli Teğmen Ruhi Bey ile Teğmen Kaşif Bey İngiliz pilotları kurtarmaya talip olurlar. Her iki tarafın ateşi altında pilotlardan birini kurtarabilirler. Esir İngiliz ayrılırken muntika komutanı Mahmut Beye: *“Türkleri şöyle cesurdur, böyle alicenaptır diye kitaplarda okudum. Bu defa da cephede gördüm. Fakat böyle şiddetli bir ateşe karşı bu derece fedakârlıklarını bilmezdim. Bu derecesini bir İngiliz bile yapamaz.”* demiştir.⁽¹⁾

Çanakkale Savaşlarını İngilizler safında başından sonuna kadar izleyen savaş muhabiri Ashmead-Bartlett, Times gazetesinde 19 Mayıs, 1915 tarihli makalesinde yazdıklarını okumak bile olayı gözler önüne seriyor :

“10 Ağustos günü Anzak Birlikleri büyük gayret sarfetmişler ve Conkbayırı sırtlarına ulaşmışlarsa da ele geçirdikleri yeri koruyamamışlardır. Hele Ghurkalar’dan bir tabur Conkbayırı’na çıkabilmişti. Fakat Türkler karşı saldırıya geçerek, tepeler üzerinde bulunan askerlerimizi bayırın eteklerine sürmüşlerdir. Bu savaş devler ülkesinde bir devler savaşıydı.

10 Ağustos sabahı Türkler, şafakla beraber Conkbayırı’ndan son derece şiddetli bir saldırıyla süngü hücumunda bulundular. Hayatlarını küçümseyip alay ederek yapılan bu hücum karşısında birliklerimiz sırtların eteklerine doğru çekilmek zorunda kaldılar. Fakat bu saldırı karadaki sahra ve obüs toplarımızın şiddetli ateşi ile cezasız bırakılmadı. Türklerin yanaşık düzende ve birbiri gerisinde tertiplenmiş dört piyade hücum hattının şiddetli saldırısı ancak bu etkili topçu ateşi altında kırılabilirdi.

Gelibolu Yarımadası’nda savaş başlayalıdan beri topçularımızın kalplerini keyif ve sevinçle dolduran bu kadar geniş ve iyi düzenlenmiş bir hedef hiç görülmemişti. Gemi toplarının hücum safları arasında patlayan mermilerinin havaya uçurduğu insanlar, parça parça etrafı saçılıyordu. Bu cehennem topçu ateşi bile Türk saldırısını durduramadı. Son olarak on makineli tüfeğimizin yakın mesafeden yaptıkları yarım saat süren ateşle bu müthiş saldırı durdurulabildi. Bu tüfeklerin namluları kıpkızıl ocaktan çıkmış bir demir haline gelmişti. Türkler bizi Corkbayırı’ndan çıkardılar. Bu kendilerine pahalıya mal oldu. Bölgenin önemini takdir eden Türkler, bugün pek büyük bir cesaret ve yiğitlikle savaştılar. Conkbayırı’nı bize kaptırmamağa çalıştılar ve başardılar.”

8 TEMMUZ 1915 ZİĞİNDERE

8 Temmuz 1915 saat birden sonra gece karanlığında taarruz edecek taburlar sessizce ve sükunetle siperlere yerleştiler.

Zaman sakin geçiyordu. Sabaha karşı taarruz başlamazdan evvel gündüz birbirleriyle görüşerek erlere verilecek taarruz emirlerini aralarında kararlaştırmış olan subaylar, genel olarak yavaş sesle şu bilgi ve emri verdiler:

1. Arkadaşlar! Karşımızdaki düşman siperlerinin mesafesi 80-200 metrededir.

2. Bizimle düşman arasındaki arazi tamamen şehitlerimiz ve ağır yaralılarımızla kaplıdır.

3. Bunların üzerine basarak ilerleyeceğiz.

4. İleri gitmekte şehit düşmek, gitmemekte namussuzlukla itham edilerek kurşuna dizilmek var.

5. Biz subaylar ileriye gitmeye karar verdik. İsteyen bizi takip etsin, istemeyenler etmesinler.

Eratta hiç ses yok. Subaylar ayaklanmış saatlerini tetkik ediyorlar. 5 dakika sonra tabancalarını çekip siperlerden dışarı fırlayarak düşmana doğru koşmaya başladılar.

Erat birbirine bakışıyor, kimsede ses yok.

Kendilerine o güne kadar evlat muamelesi yapmış olan babası makamındaki, saçları kırışmaya yüz tutmuş yüzbaşı, silahını, dinini, askerliğin bütün inceliklerini, hatta okuyup yazmayı öğretmiş olan ağabeyi kadar sevdiği teğmeni, bölüğe birkaç ay evvel gelmiş olan genç, gülyüzlü, kardeşi gibi sevdiği yedek asteğmeni düşmana karşı olanca hızlarıyla koşuyorlardı.

İşte o zaman Mehmet durur mu? Aralarında bir kımıldama oldu. Subaylar on beş-yirmi adım ilerlemişlerdi ki, dört bin Mehmetçik süngüsünü takmış olduğu halde kaplan gibi bir anda siperlerin üzerine sıçradı. Subayların arkasından olanca kuvvetiyle koşuyor ve onlara yetişmeye çalışıyorlardı.

Kısa bir müddet sonra karşı taraftan gırr, gırr, takırr, takırr... diye binlerce tüfek ve yüzlerce ağır makineli tüfek ateşe başladı ve gecenin sessizliğini alt üst etti. Az sonra da her türlü gürültü ve patırtıyı bastıran bir gürleme oldu. Allah... Allah... Allah... Allah... Allah... sesleri yeri göğü inletiyordu. Bir gün evvel yorgunluktan yürüyemeyen aslanlar şimdi uçuyorlardı.

Düşmana yakın siperlere atlayanlar süngülerini işletirken mesafesi uzak olanlar devam ediyor: Allah... Allah... Allah... (1)

Albay Şerif Bey Anlatıyor:⁽¹⁾

“İhtiyat taburlarını karşılamak ve ileri sevk etmek üzere yerimden fırladım. Süratle dışarı çıktım. Ne göreyim hava açılmış ve süratle aydınlanıyordu.

300 metre kadar geride, derenin ateş tutmayan bir yerinde sargı mahalline yaklaştığım zaman birden şaşırdım. Çünkü sargı mahallinde bini çoktan geçmiş yaralı vardı. Bir taraftan hafif yaralılar birerli kol-da gibi yürüyerek geliyor, ağır yaralılar da sıhhiye bölümü ve mızıkâ eratından teşkil edilen müfreze tarafından o zamanki İstanbul tulum-bacılarına taş çıkartacak bir süratle taşınıyordu.

Sedyelerden kan, taşıyanlardan yağmur gibi ter akıyordu. Şimdi bizim ihtiyat taburları sargı mahallinin yanından geçeceklerdi. Öteki taburun kolbaşısı sargı mahalline 100 metre mesafeye yaklaştığı zaman ben de kolbaşıya ulaştım.

Tabur komutanı önde, onu bölük komutanları takip ediyordu. Hepsinin gözleri fıldır fıldır dönerek bana bakıyorlardı.

Arkadaki yürüyüş kolundan hafif bir uğultu kulaklarıma geliyordu. Bunun sebebini anlamak için yan tarafa açıldım. Şimdi baştaki tabur önümden geçiyordu.

Bütün başlar aşağıda, yüzler sararmış. Eratın kimisi mırıltı halinde Kelime-i Şahadet getiriyor, kimisi bildiği bir duayı okuyordu.

Herkes kalbini tamamen Allah’a bağlamıştı. Üzerlerinde masum bir çocukluk hali vardı. İtaatli koyun sürüsü halinde ölüme gidiyorlardı.

Kolbaşı sargı mahalline yaklaştığı zaman oradan bir ses yükseldi

- Ali Dayı! İkinci hat siperlerinde yaralandım.

İntikamımı al. Kol başından bir baş yükseldi. Sargı mahalline baktı.

- Hasan vuruldun mu?

- Evet Dayı bacağımdan vuruldum.

- Vay kahpeler, seni vurdular ha... Ben şimdi onlara gösteririm...

Tabur erlerinin şimdi başları yukarı kalkmış, yaralılarından gelen seslere cevap veriyorlardı.

- Hemşerim, kopan kolumun intikamını al.

- Hey Mehmet. Beni de yaraladılar. Koman yanlarına!

- Hemşerim, hemşerim.... bitirin şunları...

O anda o sarı yüzler bakır rengini almış, gözler büyümüş, adımlar sıklaşmış olarak gidiyorlardı.

Bu masum çocuk halli yiğitler bir anda kükremiş, hasımlarının üzerine atılmak için acele eden yeleleri kabarmış bir aslan sürüsü manzarasını almıştı...

Artık taburlar yürümüyor, koşuyorlardı.

9 Temmuz 1915 günü akşamı o gün hücumla geçmiş olan dört taburdan geriye sadece birkaç subay ve dört yüz kadar er kalmıştı.

9 Temmuz 1915 tarihindeki mücadeleden sonra tekrar Kumkale Bölgesi'ne dönme emri alan birlikler o gece Akbaş İskeleyi'nden Çanakkale'ye döndüler. 10 Temmuz Günü Çanakkale'den Erenköyü'ne doğru yürüyüşe geçildi.

Yürüyüş esnasında kimse gülmüyor ve konuşmuyordu. Sanki tümenin üzerine tam bir hüznün çökmüştü. Nasıl çökmesin ki, daha iki gün önce aramızda olan 3.600 aslanı zayı etmiştik.

Kolbaşında yürüyorduk. Erenköyü'nü geçmiş ordugahımıza yaklaşıyorduk.

Bir ara arkadan gazilerin halini tetkik etmek aklıma geldi. Yolun biraz açığında höyüğe benzer yüksekçe bir tepe vardı. Atımdan inip bu tepenin üzerine oturdum.

Şimdi birlikler önlerine bakarak sessiz sedasız önümden geçiyorlardı.

Birlikler geçip gitmişti. Şimdi de yüz metre kadar geriden bir er sükun etmişti. Yaklaştı. Tüfeğinin dipçliğini sağ omuzunun gerisine atmış, sağ eliyle tüfeğinin namlusunun ucundan tutmuş, iki metre boyu ile Koca Yusuf'ları, Adalı Halil pehlivanları andıran bir yığitti bu. Omuzlarının genişliği de hiç onlardan aşağı değildi. Koca çanta, onun arkasından ilk mektep çocuklarının çantası gibi kalıyordu.

Aramızdaki uzaklık 20-30 metre kalınca onu tanımıştım. Bu Köroğlu idi.

Zığındereye hareketimizden birkaç gün evvel taburlardan biri bir şenlik tertip etmiş, bu şenliğe bizi de davet etmişlerdi. Tabur erleri çok güzel oyunlar oynayıp hüneler göstererek bize, çok tatlı ve eğlenceli

bir zaman geçirtmişlerdi.

Meydan boşalıp da her şeyin bittiği sırada bir klarnet ile çifte naranın “Köroğlu” havasını çaldığını duyduk. Lâkin ortada ne Köroğlu var, ne Ayvaz, ne de Arap özeni. Hava devam ediyor. Lâkin meydana kimse yok.

Sağımıza baktık elli metre mesafede dört kişi yere yatmış. Bunların önünde Ankara’da Ulus Meydanı’ndaki heykelde düşmanı gözetleyen erin aynı bir elini alnına götürüp güneşin ışığına mâni olarak ilerisini gözetliyor. Diğer elinde silah..

Solumuza baktık. Durum aynı, lâkin gözetleyici bir zenci idi. Çok sevdiğimiz güzel bir Köroğlu oyunu seyredecektik. Keyfimize diyecek yoktu.

Tamamen çifte nara ve klarnetin tempolarına uygun bir ileri hareket başladı.

Kısa kısa sıçramalar.. diz çökmeler.. her durumda ateş etmeler.. ateş himayesi.. yan ateşine almak için sağdan soldan açılmalar.. karşı hareketler o kadar canlı oluyor ki biz seyirciler adeta nefes alamıyoruz.. bir taraf saldırıya geçerse diğer taraf savunuyor.. iki taraf birbirine yaklaşıyor.. nihayet süngüler takılıyor.. hücum yapılıyor. İki tarafın erleri yerlere seriliyor.

Şimdi meydana büyük bir aslanı andıran Köroğlu tüfeğini yere bırakmış elindeki kasatura ile karşısında dikilmiş olan ve bir kaplan gibi çevik hareket eden Arap özeniye saldırıyor. Arap özengide de aynı silahlı olduğundan o da hücumda.

Çifte nara ve klarnet en tiz perdede bir tempo tutturuyor. Köroğlu ile Arap Özeni de kasaturalarını birbirine vurarak ve birbirinin hakikaten can düşmanı imiş gibi vaziyetler alarak çevik hareketlerle vuruyorlar.. vuruşuyorlardı.

Biz seyirciler heyecandan heyecana düşüyoruz. Son derece zevk duyuyoruz. Bu seyrine doyum olmaz oyun bu şekilde sona eriyor. Bu eğlence günlerce konuşma konusu oldu. İşte bu yiğit şimdi önümden geçiyordu.

Onunla görüşmek aklıma geldi. Yüksek sesle:

- Köroğlu!

diye seslendim. Başını kaldırdı. Baktı. Yanıma yaklaşması için elimle işaret ettim. Bir subay olduğumu görünce silâhını omuzundan indirdi. Hızlı adımlarla karşıma dikildi.

- Emret Efendim!

Bu temiz kıyafet ve tavırlı yiğit de:

- Gazan mübarek olsun Köroğlu.. Mutlaka birçok düşmanı süngüden geçirmişsindir. İnşallah arkadaşlarından kimse zayi olmamıştır' dedim.

Köroğlu bir an durakladı. Yutkundü. Gözlerinden sicim gibi yaş akmaya başladı.. sonra titrek bir sesle cevap verdi:

- Sağ olunuz. Maalesef on bir arkadaşım da şehit düştü.

Cevabını verince, heyecanla:

- Belki hepsi şehit düşmemiştir. İçlerinden yaralanıp geriye gelenler de vardır belki.

- Hayır efendim. Hepsi muharebe meydanında kaldı. Keşke ben de şehit olsa idim de şimdi böyle öksüz gibi tek başıma kalmasaydım. Onların hasreti beni öldürecek!

Gözlerinden hâlâ yaş geliyordu. Hıçkırıklar arasında uzattığım si-
garayı alıp geri çekildi. Sonra yalvarır bir şekilde boynunu bükerek ba-
na :

- Teşekkür ederim efendim. Yaralarım tazelendi. Tahammül edemeyecek bir hale geldim. Müsaadenizi istirham ediyorum...

- Allah sabırlar versin kardeşim. Ağlama. Daha çok dövüşeceğiz. Bize de Cenabı Allah arkadaşlarının rütbesini nasip etsin. Millet ve memleket düşmandan kurtulsun da bizler yoluna feda olalım. Haydi uğurlar olsun...

O kumandanına selam verdikten sonra çekip gitti. Daha sonra taburuna gidip Köroğlu'nu ve arkadaşlarını sordum. Hepsi İstanbul delikanlısı imiş Köroğlu da yüksek maaşlı bir memurmuş. Ona bir daha rastlamadım.”

Alman Subayların Kaleminden Çanakkale’de Muharebe Şartları

Yüzlerce, hatta binlerce askerin bedenlerinde gömlekleri yoktu. Çoraplarının ve pabuçlarının olmaması yüzünden ayaklarını paçavra-lara sarıyorlardı.⁽¹⁾

İstanbuldan gönderilen kum torbaları siperlerin açılması için değil, giyim eşyası (yama) olarak kullanılıyordu.

Yiyecek stokları fazla değildi. “Açlık”, umacı gibi her yerde, her tarafta geziniyordu.⁽²⁾ Çoğu kez porsiyonlar ve tayınlar azaltılmak zorunda kalındı. Koşulu hayvanların büyük bir kısmı yaz esnasında (Gelibolu Yarımadası’nda) yem olmadığından Anadolu kısmına geçirildi.

Yemeğin hazırlanması ve yapılması son derece ilkeldi. Sahra mut-fakları yoktu. Cephenin çok gerisindeki açık mutfak tesislerini düşman denetiminden gizlemeye çalışıyorlardı.

Siperlerden gecikerek sağlanan uzun taşıma sonucu yemek, çoğu kez bir lapa, koyun etiyle pişirilmiş olan pirinç, sebzeden veya birkaç et parçasından oluşuyordu. Acıkmış olan siperdeki savaşçılara soğu-muş olarak ulaşabiliyordu.

Bu soğuk yemeğin yeniden ısıtılması ancak karanlık basınca söz konusu olmaktaydı. Çünkü çıkan duman, düşmanın ateşini üzerine çe-kiyordu.

Yetersiz beslenme ve yetersiz donanımda sıhhiye hizmeti güçlük-le yürütülüyordu. Hastaların sayısı çok yüksekti. Askeri hastahaneler tıklım tıklım dolmuştu.

Sıcak ve kuru yaz birliklerin sağlığını olumsuz etkiliyordu. Toz ve kum yığınları zaman zaman dostu düşmanı etkiliyordu.

(1) Mühlmann Carl - Çanakkale Savaşı s. 111

(2) Mühlmann Carl - age s. 112

Çöplük ve savaş alanındaki cesetlerden beslenen sineklerin sayısı muazzamdı.

Az sayıdaki su yatakları tamamen kurumuş ya da kirletilmişti (bazı kuyularda insan veya hayvan cesetleri vardı).”

Gen. Liman von Sanders’ten⁽³⁾

“Düşman tarafında en modern ve pek bol malzeme mevcutken, fakir Türkler yeteri kadar kazma ve küreğe dahi mâlik değillerdi. Çok defa bu malzemeyi muharebe yoluyla düşmandan almak gerekiyordu.

Yeteri kadar kum torbası bile bulunamıyordu. Bazen İstanbul’dan birkaç yüz yeni torba getirildi mi, bunların yerinde mi, yoksa erlerin harap elbiselerinin tamirinde mi kullanılacağını kestirmek zordu.

Bütün bu güçlüklerle karşı koyma imkânını, Anadolu insanının kanaatkârlığı ve direnme azmi sağlıyordu.

En güç meselelerden biri de 5. Ordu’ya cephane tedariki idi. Pi-yade cephanesi yeteri kadar sağlanabiliyordu. Ama topçu cephanesi başlangıçtan beri çok azdı.

O sıralarda Türkiye’de topçu cephanesi yapan fabrikalar bulunmadığı gibi, tarafsız memleketler de kendi arazileri üzerinden Alman cephanesi sevkine müsaade etmiyorlardı.

Bu sebeple daha ilk günden itibaren Türk topçusu cephane harcamaktan kaçınıyordu. Karşı tarafın alabildiğine hesapsız harcamasına karşı, Türklerin bu yoksunluğunun nasıl güçlük yarattığı kolayca anlaşılır.

Yılbaşında İstanbul’da Yüzbaşı Piepen tarafından topçu cephanesi yapan bir fabrika kuruldu. Fakat bunun yardımı sınırlıydı. Zira ne makinalar ne de malzeme yeterliydi.

İngilizlerin bu yeni Türk cephesine pek önem vermediklerini anlıyorduk. Alınan bazı esirler (Türklerin attığı) yirmi kırmızı mermi-

den ancak birinin patladığını söylüyorlardı. Buna rağmen biz bu yardımdan bile memnunduk.

Zira önceleri, piyademiz topçuların kendilerini himaye ettiğine inansınlar diye bazı topların (kuru sıkı) manevra mermileri atmasına dahi müsaade ediyorduk.”

Bir İngiliz Subay Anlatıyor⁽⁴⁾:

“Bütün Çanakkale Seferi müddetince Türkler, Anzaklara etkili bir siper havanına mâlik olamamışlardı. Ellerinde bulunan kaba saba bazı havanlar da çok az tesirli oluyordu.

Hatta İstanbul müzesinden getirilen bir bomba topu takriben 11 pus çapında küre şeklinde demir bomba atıyordu. Bu top eski zamanlara aitti.⁽⁵⁾

“Bölgeyi ateş altına almak için mevzilenmiş bir bataryanın yanına gelen üst rütbeli bir Alman subay batarya komutanına niçin ateş etmediğini soruyor;

- Efendim, bugün savaş için bataryama beş mermi tahsis edildi. İkisini sabahki savaşlarda kullandım. Karanlığa daha 6-7 saat var. Üç mermiyi öğleden sonra için ayırdım. Sizin için birini atayım diyerek mermiyi atıyor. Atılan mermi düşman çıkarma iskelesi üzerinde patlıyor. Çıkarma aracından gelen düşman sıhhiye erleri ellerinde teskerelerle ölü ve yaralıları çıkarma gemilerine taşımaya başlıyorlar.”

(4) *Aspinall - Oglender - Çanakkale c. 2 s. 113*

(5) *Güzel, Prof Dr. Abdurrahman - Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu - Çanakkale s. 105*

Çanakkale, Türk subayları için sıradan bir savaş değildi. Bir vatan, bir namus kavgası olmasının yanı sıra bir gurur kavgasıydı. Balkan Savaşı mağlubiyetinin utancı Çanakkale’de kalktı.

15. Kolordu Kumandanı olan Weber Paşa İngiliz mevzilerine yeniden saldırmak için Genel Komutanlığa ısrarla dayatarak yeni kuvvetler istiyor, takviye gelmeden hücumla geçemiyeceğini bildiriyordu.

Oysa Kirte-Kerevizdere’de Türk Komutanlar Alay’dan sadece 52 mevcutla yetinerek yeni bir hücum için böyle bir kuvvet istemeyi kendilerine yediremiyorlardı. Bu bir gurur meselesiydi.⁽¹⁾

İngiliz ve Fransızların bir haftada geçebileceklerine inandıkları Gelibolu'da aylarca saplanıp kalmaları üzerine harbin gidişatı ile ilgili planları alt üst olmuştu. Gelibolu'daki harp uzadıkça harp masrafları ezici bir şekilde bütçeyi zorluyor, durmadan yeni asker takviyesi gerektiriyor, bu da Avrupa'daki savaşı uzatıyordu.

Boğaz Harbi'nin bir an önce bitirilmesi, Türk ordusunun yenilmesi gerekiyordu.

Bunun için yeni planlar yapılmaya başlandı. Anzak Koyu'nun kuzeyinde Suvla Limanı'nda Türklerin savunma tertipleri çok zayıftı. Buraya yapılacak bir çıkarma Gelibolu'daki Türk Ordusu'nun işini bitirebilirdi.

Hemen hazırlıklara başlandı. Takviyeler hazırlandı. İngilizlerin bütün hazırlıkları Alman istihbaratına çalışan Rum balıkçıları, Mısır, Midilli ve İmroz'da çalışan Teşkilat-ı Mahsusa ajanları tarafından Türk Genel Kurmayı'na bildiriliyordu.

Bu arada;

Midilli Adası'nda enteresan bir casusluk olayı yaşanmıştır. Adalıların sürekli anlattığı bu olay Türk istihbaratına (Teşkilat-ı Mahsusa)'ya çalışan Vasilasi Ailesi iki erkek ve söylenene göre çok güzel üç kızdan meydana gelmiştir. Erkekler sürekli olarak İngiliz haber alma subaylarının elinden kaçmayı bilir ve hep birlikte Türk haberalma örgütüne eşsiz bilgiler aktarmayı başarırlardı⁽¹⁾.

Diğer cephelerle ilgili İngilizlerin elinde çok ayrıntılı harita ve bilgiler olmasına rağmen Suvla ile ilgili haritalar ve bilgiler yetersizdi.

Baskın şeklinde bir çıkarma yapmak için hazırlıkları mümkün olduğunca saklamak ve Türklerin dikkatlerini başka yerlere çekmek gerekiyordu.

Asya sahiline bir çıkarma yapılacağı haberi yayılıyor, İngiliz askerleri bile buna inandırılıyordu.

3 Ağustostan itibaren Anzak Kolordusu'na çok büyük takviye kıtaları gelmeye başladı. Bunlar gece buraya çıkarılıyor, hemen gözden ırak bir gizlenme yerine götürülüyordu.

Sabah olunca Türk gözetleme postaları sahilde hiçbir gemi, nakil vasıtası veya hareket göremiyorlardı⁽²⁾.

Gen. Liman Von Sanders, bu hazırlık safhası konusunda şunları söylüyordu;⁽³⁾

Selânik üzerinden 16 Temmuz'da aldığımız bir raporda yalnız Limni Adası'nda harekete hazır 50-60 bin mevcutlu bir birlik bulunduğu ve bunların sevki için de 140 nakliye gemisinin hazır tutulduğu bildiriliyordu. Diğer muhbirlerin (casusların) raporlarındaki rakamlar daha da yüksekti.

Yeni bir çıkarmayı zorunlu kılan en büyük sebep, son ayların çetin muharebelerine rağmen düşmanın hedefine henüz ulaşmamış olmasıydı. İngiliz nazırlarından Churchill, o zaman her tarafta yankılar uyandıran bir açık konuşmasında, İngiliz çıkarma ordusunun nihai (en son) zafere yakın olduğunu söylemişti.

Carl Mühlman;⁽⁴⁾

“Ağustos başında olağanüstü olaylar patlak vereceği anlaşıldı. Büyük düşman kıtalarının kalabalıklığından Midilli Adası'ndan emin haberler geldi. Buna göre Anadolu kıyısında bir çıkarmanın cereyan edeceğinin işaretleri belirdi. Diğer yandan düşman gemileri Kaba Tepe'ye karşı göze çarpan bir faaliyete başladılar. 4 Ağustos'ta hasım topçusunun faaliyeti her iki cepheye arttı.

(2) Aspinall - Oglander - age c. 2 s. 151

(3) Van Sanders Gen. Liman - age S. : 101

(4) Mühlman Carl - age S. : 123 Van Sanders - Lage - S. : 101, 102.

6 Ağustos öğleden sonrasında güney grubundan merkeze doğru ve kuzey grubunda sol kanata doğru yönelik güçlü saldırıların başladığını kuzey ve güney grupları bildirdiler.”

General Liman Von Sanders:

“Yeni çıkarmanın nereye yapılacağı hakkında cephede hiçbir alâmet yoktu.

Düşman güney kanadında arazi kazanmaya birkaç defa teşebbüs etmiş, fakat Türk sol kanadını sadece biraz yukarı bükebilmişti. İngiliz kuzey kanadında ise, bir taburdan biraz daha fazla bir kuvvet ileri sürülmüştü. Ben bunu önemsiz görmüyordum. Esat Paşa ise bunun altında bir tehlike yattığı inancında değildi.”

İNGİLİZLERİN SUVLA ÇIKARMASI

İngiliz Kumandanlığı Temmuz ayı başından itibaren Suvla kıyılarına bir çıkarma hazırlığına girişti. Bu harekâtı bir baskın olarak yapmak, Anafartalar sırtlarından Boğaz'a inerek Türk Ordusu'nun karadan bütün ikmal yollarını kesip, teslimle zorlamak planlarıyla hareket ederek, yapılan bütün hazırlıkların Seddülbahir ve Arıburnu'nun güneyine yapılacağı kanaatini uyandırdılar.

Böyle bir harekâtın bütün işaretlerini alan Türk Ordu Kumandanlığı bütün kuvvetlerini Seddülbahir'e doğru yönlendirdi.

İngilizler ön hazırlıklarında başarılı olmuşlar, gerçek hedeflerini bizden gizleyebilmişlerdi. 6-7 Ağustos gecesi İngilizler Suvla Limanı'na gece saat 10'dan, gün doğuncaya kadar 13700 asker, 12 top çıkarabildiler. Gün doğduktan sonra da devam eden çıkarma ile 7000 asker 44 top daha çıkarıldı.

Zifiri karanlık içinde 6 Ağustos gecesi on muhrike bindirilmiş on binden fazla İngiliz asker her muhrikin yanında bir motorlu duba, yedeğinde muhafız gemileri ile saat 21:30'da Suvla kıyılarına yaklaşılmaya başladı.

Bunların gerisinde, İngilizler'in bulabildikleri her şey, büyük Atlantik posta gemileri, muavin gemileri, Kuzey Denizin balıkçı gemileri, tahliye sandalları, mavnaları, Süveyş Kanalı'nda kullanılan yük gemileri, kruvazörleri, monitörleri, hastahane gemileri, yatları, kablo gemileri, balon gemileri ve Taymis Nehri'nde kullanılan romörkörleri bulunuyordu.

Sahile yaşanan muhripler demir atar atmaz, İngiliz askerleri büyük bir düzen içinde dubalara alındı. Dubalar sahile yaklaştı. Sahilde çıt çıkmıyordu. Etraf son derece sakin ve sessizdi. Yarım saat içinde dört tabur sahile çıktı.

6 AĞUSTOS GECESİ ANAFARTALAR'DA TEK BAŞINA

Ağustosun başından itibaren İngilizler bizi iyi aldattılar. Bir Aydır gelen haberlere göre İngilizler büyük bir taarruza hazırlanmaktaydılar. Gerek Teşkilat-ı Mahsusa fedailerinin gerek Alman istihbaratının raporları ağustos başında İngilizlerin Türkleri kış gelmeden Gelibolu'dan söküp atacak İstanbul kapılarını açacak bir saldırının çalışma ve hazırlıklarını yaptıklarını gösteriyordu. Temmuzun son günlerinden itibaren Seddülbahir Bölgesi'ne gelen gemi trafiğinin sıklaşması, ağustosun ilk gününden itibaren yoğunlaşması, bu bölgeye çok büyük çapta asker ve malzeme çıkarıldığının işaretlerini veriyordu.

Bütün bu haber, rapor ve gözlemleri değerlendiren Türk Kumandanlığı ellerindeki bütün kuvveti bölgeyi güçlendirmek amacı ile Seddülbahir'e doğru kaydırmaya başladı. Hem gerideki ihtiyatlar hem de Anadolu'dan getirilen birlikler buraya yönlendirildiler.

Suvla Körfezi'nde belli bazı hâkim noktalarda bazı küçük birlikler bırakılmış, Anafartalar Tepeleri'nde ise sadece gözcü nöbetçiler kalmıştı. Türk raporlarında bütün bölgede ancak 1200 asker bulunduğu bildirilmektedir.

Türkler'in, Seddülbahir'den yapılacak bir taarruzu durdurmak için birliklerini burada toplamalarına karşın, İngilizler geceleri Anzak Koyu'na getirdiği binlerce askeri görüş dışı yerlerde çok iyi gizlenmiş, gündüz hiçbir hareket göstermedikleri için buradaki yığılmayı Türkler'den gizleyebilmişlerdi.

Yaptıkları keşiflerle Suvla Körfezi'nde ve Anafartalar Tepeleri'nde çok az bir kuvvet kaldığını anlayan İngilizler saldırılarını bir baskın etkisiyle güçlendirmek, Anafartalar Tepeleri'ni aşıp boğaza inerek Seddülbahir'e yığılmış Türk Ordusunu arkadan çevirip, sıkıştırmak için bir gecede Suvla Körfezi'ne 20.000 asker çıkardılar. Aynı anda

hem Seddülbahir’de, hem de Anzak Koyu’nda başlattıkları saldırı ile Türkleri şaşırtmak istediler.

Mehmet, Anafartalar tepesinde yapayalnızdı. Tek arkadaşı ağustos böcekleri idi. Gece yarısından sonra ay kaybolmuş etraf zifiri karanlıktı. İleride, çok ileride bir hareketlilik fark ediliyor, patlayan mermilerin namlulardaki ışıltılar fark ediliyordu. Her taraf zifiri karanlıktı. Mermisi yoktu. Sadece tüfeğine taktığı süngüsü vardı. Sımsıkı tuttu tüfeğini.

Nöbet erinden aşağıları izlemeye çalıştı. Hiçbir şey görmüyordu.

Birden ağustos böcekleri sustu. Derinden, aşağılardan bir uğultu bir çıtırtı duyuluyordu. Tepeyi saran dikenli çalıların çıtırtısıydı bu ses. Birileri geliyordu.

Sesler, uğultular, çıtırtılar, fısıltılar çoğaldı. Gelen düşmandı. Dinledi karanlığı.. Evet gelen düşmandı...

Geri çekilmeyi düşündü. Ama onu nöbete dikmişlerdi. Yemini hatırladı. Kaçmayı düşündü. Anasını hatırladı. “Düşmana arkayı dönersen sütüm haram olsun!” demişti. Titredi, belki teslim olmayı da düşündü... Ama parmağına yakılan kınayı düşündü. Asker ocağına gelmeden önce, baba ocağından ayrılırken babası: “Yavrum seni vatana kurban yolluyorum...” demişti. Bu nasıl kurbandı ki teslim olsun... Yukarı doğru tırmanan binlerce düşman vardı. Karanlığın içinde uğuldayan binlerce düşman.. Ama anası onu bugün için doğurmuştu.

Süngüsünü sımsıkı kavradı, siperinden aşağılara, düşmana doğru fırlayıverdi... Kim bilir o orada daha neler düşündü?..

Yeni Zelanda Piyade Binbaşısı A. C. Temperley:

“Parlak ay ışığı altında dere içerisinde hiçbir mukavemete maruz kalmadan yürümek insana garip hisler veriyor.

Bir Türk, kolun ilerisindeki ucun önünden ileri fırladı. Tabancamla bu Türk’ü öldürdüm. Bu gece görünen yegâne Türk bu idi..”

9 Ağustos gece yarısı Liman Paşanın yaveri Süvari Binbaşı Prigge Conkbayırı'na 4. Fırka Kumandanı Cemil (Cenk) Bey'in yanına gelir. Yanında getirdiği Anafartalar Grubu Kumandanlığı'na tayin edilen Mustafa Kemal'in emrini tebliğ eder.

Bu arada askerler esir aldıkları iki Yeni Zelandalı subay ile 20'er getirirler. İngilizce bilen Prigge subaylardan birine *"Niçin buraya geldiniz?"* diye sorar. Yeni Zelandalı subay *"Ah.. Bu bir spor..!"* cevabını verir...

Belki de gerçekten on binlerce kilometre öteden gelip Türkleri öldürmek onlar için bir spordu. Ama kanları pahasına bedel ödedikleri bir spor.

Onlar macera için gelmişlerdi. Tarih bilmedikleri için Türkleri küçümsüyorlardı. Fakat Türkler vatanlarını, namuslarını savunuyorlardı. Bu namus analarının, hanımlarının, kız kardeşlerinin namusuydu. Vatan borcuydu canlarını vererek ödemeleri gerekiyordu ve hiç düşünmeden ölüyorlardı...

9 AĞUSTOS ANAFARTALAR GRUP KUMANDANLIĞI

Gece saat 10:00 (Albay Mustafa Kemal Bey)

29. Alay'ın gelmekte olduğu bildirildi. Elimde 23. Alay'dan başka sağlam güç yok. 41. Alay'dan haber yok.

8. Fırka Kumandanı Miralay Ali Rıza Beye yarın şafakla Conkbayırı - Şahinsırt hattında düşmana taarruz edeceğimizi bildirdim.

Taarruz için şu emri verdim:

8. Fırka kendine ilhak olunan taze kuvvetlerle yarın fecirle beraber Conkbayırı - Şahinsırt'taki düşmanı tart ve teb'it edecektir (kavacak ve uzaklaştıracak). Diğer firkalar, bidayette (başlangıçta) piyade topçuları ile ateş etmeyip 8. Fırka'nın hücumundan sonraki taarruzu teshil (kolaylaştırma) edeceklerdir.

Yedinci ve On İkinci Firkalar bugün ilerledikleri hatları tahkim ve muhafaza edeceklerdir.

Ben bu geceyi Conkbayırı'nda ve 8. Fırka Karargahı'nda geçireceğim. 7. ve 12. Firkalarla Anafartalar mıntıkası kumandanı raporlarını kemakan Çamlıtekke'ye, diğer firkalar Conkbayırı'na göndereceklerdir.

Anafartalar Grubu Kumandanı

M. Kemal

Saat 10:20'den sonra aşağıdaki gibi tebliğ edilmiştir.

- 4. Fırka kumandanlığına (telefonla)
- 7. Fırka kumandanlığına (emir atlısı ile)
- 8. Fırka kumandanlığına (not ettirilmiştir)
- 12. Fırka kumandanlığına (telefonla)
- 9. Fırka kumandanlığına (telefonla)
- Anafartalar Mıntıkası kumandanlığına (telefonla)

10 AĞUSTOS ANAFARTALAR (TÜRK TARAFI)

Albay Mustafa Kemal anlatıyor:

“41. Alay hücum anına kadar gelememi. Yanlış yere gitmiş. 8. Fırka tertibatını almıştı. 23. Alay’ın iki taburu önde, birinci hatta harp saffi durumunda bir taburu geride olmak üzere Conkbayırı’na doğru hücumla hazırldılar. 28. Alay da aynı şekilde Şahinsirt’ta hücum tertibatı almıştı. Şafak sökmek üzereydi. Artık hücum anıydı. Saatime bak-tım dört buçuğa geliyordu. Birkaç dakika sonra ortalık tamamen ağara-cak ve düşman askerlerimizi görebilecekti.

Düşmanın piyade ve mitralyöz ateşi başlarsa, kara ve deniz top-larının mermileri bu sıkı nizamda duran askerlerimiz üzerinde bir defa patlarsa hücumun başlayacağına şüphe etmiyordum.

Hemen ileri koştum. Fırka kumandanına tesadüf ettim. O da ve her ikimizin refakatimizde bulunanlarla beraber olduğu halde hücum safinın önüne geçtik. Gayet seri ve kısa bir teftiş yaptım. Önlerinden geçerek yüksek sesle askerlere selâm verdim ve dedim ki:

“Askerler, karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evvela ben ileri gideyim. Siz, ben kır-bacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız!”

Kumandana ve zabıtlere de işaretime askerlerin nazarı dikkatini celbetmelerini emrettim.

Ondan sonra hücum safinın önünde bir yere kadar gidildi ve ora-dan kırbacımı kaldırarak hücum işaretini verdim.

Bütün askerler, subaylar, artık her şeyi unutmuşlar, nazarlarını, kalplerini verilecek işarete toplamış bulunuyorlardı. Süngülerini ve bir ayaklarını ileri uzatmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabanca-ları, kılınçları ellerinde subaylarımız kırbacımın aşağı inmesiyle de-mirden bir kitle halinde aslanlar gibi bir hücumla ileri atıldılar. Bir sa-

niye sonra düşman siperleri içinde asumani bir gulguleden (gökten gibi gelen gibi sestem) başka bir şey işitilmiyordu: “Allah... Allah... Allah..!”

Düşman silah kullanmaya vakit bulamadı. Boğaza kahramanca mücadele sonunda ilk hatta bulunan düşman askerleri imha edildi.

Dört saat mücadeleden sonra 23. ve 24. Alaylarımız Conkbayırı’nı tamamen düşmandan temizlediler.

28. Alay da Şahinsirt’in en yüksek sırtını kurtardıktan sonra, Sarıtarla - Ağıl üzerine, batıya saldırdılar. Önlerine rastlayan düşman kıtalarını mağlup ediyorlardı. 28. Alay’ın bir kısmı Şahinsirt’in boyun noktasında yerleştirilmiş düşman mitralyözlerinin ateşinin etkisinde kaldı. Düşman biriz sonra yoğun topçu ateşiyle Conkbayırı’nı cehenneme çevirmişti.

Gökten şarapnel ve demir parçaları yağıyordu. Büyük çaplı deniz toplarının tam isabetli daneleri yerin içine girdikten sonra patlıyor, yanımızda, kenarımızda büyük çukurlar açıyordu. Bütün Conkbayırı kesif dumanlar ve ateşler içinde kaldı. Herkes mütevekkilane sonuna hazır duruyordu. Etrafımız şehitler ve yaralılarla doldu.

Muharebe meydanında cereyan eden hali izlerken bir şarapnel parçası göğsümün sağ tarafına çarptı. Cebimde bulunan saati parça parça yaptı. Vücuda girmede yalnız derin bir kan lekesi bıraktı.”

Saat öğle vaktine yaklaşıyordu. Askerlerimiz sekiz saatten beri ölümle pençeleşmekten yorulmuşlardı. Zayıyatımız da mühimdi. Saat 12:15’te 8. Fırka Kumandanı’na şu emri verdi:

“Taarruzu kat ediniz (kesiniz). Conkbayırı ve Şahinsirt’in garba en hakim noktası daima elde bulundurulacak surette kıtaatınızla işgal ettiğiniz hattı tahkim ediniz!”

*Anafartalar Grubu Kumandanı
M. Kemal*

Hücum emri verilir verilmez büyük bir heyecanla İngiliz siperlerine adeta akan Türkler buraları tıklım tıklım doldurdıkları için pek rahat hareket edemeyen İngilizleri bir anda bitiriverdiler.

Sağ tarafta derenin kenarında hareket etmekte olan İngilizler hiç beklemedikleri bir baskından şaşkına uğrayarak, kaçmaya başladılar. Birkaç dakika içinde İngiliz siperlerinin ikinci hattı da zaptedildi. Fakat Topbayırı kuzeyindeki mevzide bulunan Yeni Zelanda makineli tüfeklerinin müthiş ateşi Türkleri durdurdu. Artık burada sadece ölüm vardı.

Diğer taraftan Türk Kuvvetleri Conkbayırı dik yamaçlarından Çiftlik Mevzii'ne doğru durmadan akıyordu. Burada göğüs göğüse muharebeler oluyordu. General Cooper burada ağır yaralandı. İngilizler geri hat siperlerini de terk ederek daha da geriye çekildiler. Fakat bu müthiş boğuşmada Türkler de hayli yıpranmışlardı. İngilizleri takip edecek kuvvetleri kalmamıştı.

Conkbayırı kuzeyindeki İngiliz birliklerine de önce el bombaları ile saldırıya geçen Türkler ilk hat siperlerine kolayca girmişti. Ağılde-re istikametine çekilen İngiliz birlikleri öylesine karışık bir hale gelmişlerdi ki toparlanmaları mümkün olmadı. İngilizlerin "Türkleri mutlaka yeneriz." umidiyle başlayan Suvla ve Conkbayırı harekatı Türklerin beklenilmeyen direnişi önünde önce durmuş, sonra da başarısızlığa uğratılmıştı.

Buralarda muharebeye 50.000'den fazla İngiliz kıtaatı muharebeye sokulmuş, üç günde 18.000 kayıp vermişlerdi.

Başlangıçta boş olan Conkbayırı ve Suvla tepeleri artık her saat çoğalan Türk askerlerinden başkasına ait olamazdı.

6. ve 22. Ağustos tarihleri arasında İngilizler buradan 22.000 yaralı ve hasta göndermişlerdi.

Bu yaralı ve hastaların da hesaba katılacağı kayıplar listesi bu son hareketin İngilizlere neye mal olduğunu göstermeye yeter.

10 Ağustos akşamı Sir İan Hamilton hatıra defterine şunları yazıyordu:

“Türkler... ancak bizi Conkbayır’ından atmak suretiyle, vazifelerini yapacaklarını anladılar ve böyle yaptılar...”

9-10 Ağustos sabahı

Sabaha karşı;

Safak sökmek üzereyken Tekketepe ayrıntısı hâlâ boştur. 32. İngiliz Tümeni Hamilton’un bir gece önceki umutlarını boşa çıkarmış, yola çıkmadan önce gereğinden fazla vakit kaybetmiştir.

Askerler sık çalılar arasında toplanmaya çalışırken yedi saat geçmiş, keçi yollarına girip kaybolanların bulunması tümenin tepenin yanında toplanabilmesi için sabaha doğru 3:30’a kadar uğraşılması gerekmişti.

Saat 04:00’te⁽¹⁾ harekete geçerler. Ama yarım saat daha geçmiştir. Tam öndeki alayın askerleri ilerlerken Türkler üzerlerine atılırlar. M. Kemal’in askerleri tüm İngiliz tümenini yok eden korkunç bir saldırı yaparlar. Birkaç dakika içinde bütün subaylar öldürülür, tabur ve tugay karargâhları aşılır. İngiliz askerlerinin hepsi kargaşa içinde kaçmaya koyuldular. Makineli tüfek ateşi çalılıkları ateşe verir. Burada saklanan askerler de yangının etkisiyle açığa çıkarlar. Askerlerin çoğu Tuz Gölü’ne varmadan durmazlar.

“ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA ATATÜRK’ÜN ROLÜ ÜZERİNE VON SANDERS’İN GÖRÜŞÜ”

“Liman Von Sanders’in bugün Türkiye’yi idare etmekte olan ve o zaman bir tümen komutanlığında bulunan “ Mukadderatın Adamı”ndan aldığı kuvvet ve ilhamın yüksek kıymetine paha biçmek imkânsız.

Anzak kolordusunun 25 Nisan’da ilk çıkarma gününde başarılı olamayışının en birinci sebebi bu subayın bizzat mevcudiyeti ve vaziyete hakim olmasıdır.

Mustafa Kemal, 9 Ağustos’ta bir an içinde kuzey mıntika komutanlığına tayin edilerek burada gösterdiği yüksek cesaretli hareketleridir ki 9. Kolordu’nun ilerlemesine mâni olmuş ve bunu durdurmuştur. Conkbayırı’ndan yaptıkları çok parlak bir karşı taarruz sonunda Türkler Sarıbayır Sırtları üzerinde zapt edilmiş mümkün olmayan bir mevziye yerleştiler.

Tarihte bir tümen komutanının üç muhtelif yerde vaziyete nüfuz ederek yalnız muharebenin gidişine değil, aynı zamanda bir seferin akıbetine ve bir milletin mukadderatına tesir yapacak vaziyet ortaya koyanın bir benzerine çok az rastlanır.”

Bir hücum anında Mehmet kendisinden geçmiş, düşmanı önüne katmış sürmektedir. Öyle bir yere gelinir ki, uçurumdur. Mehmet bunun farkında değildir. Uçurumdan aşağıya düşmeğe başlar. Olayı sancak gemisinden dürbünle izleyen General Hamilton: *“Türkler üzerimize koşarak gelirlerdi. Şimdi uçarak gelmeye başladılar.”* demiştir. Uçurumdan aşağıya düşen arkadaşlarının cesetlerine çarpıp sağ kalabilen Mehmetçiklerin hücumu sürdürdükleri, uçurumun ilerisinde İngiliz mevziileri yakınlarında bulunan Türk savaş malzemelerinden anlaşılmıştır.

Annesinin tek oğluydu. Kaşlarından dolayı annesi onu “Kara kaşlı Ömer’im” diye çağırır, severdi.

Bir gün sıra ona da geldi “Anasının kara gülünü” Çanakkale’ye çağırdılar. Gitti.

Çok geçmeden bir mektubu geldi. Herkese selâm ediyor, adeta vedalaşıyordu. Yaralanmış, yarası ağır ve karnındaymış herkesle helallaşıyordu mektubunda, anasıyla, babasıyla, akrabalarıyla, arkadaşlarla, komşularla helallaşıyordu. En çok da öleceğine değil anasının üzüleceğine yanıyordu. Mektubunun sonunda o zamanlar çok söylenen bir halk türküsünden alınmış şu sözleri yazmıştı.

“Sıhhiyeler sağaltmadı yaramı

Yoldayım ağlatmayın anamı”

Ömer’in bu son isteği üzerine anasına hep; “Ömer gelecek.. Yoldadır... Gelecek...” denilmiştir.

Ömer gelecekti, yoldaydı. Gidenler bir gün gelmiyor muydu. Elbet Ömer de gelecekti.

06 Şubat 1923’te Atatürk Balıkesir’e ilk defa geldi. Evet Gazi Paşa gelmişti. O Anafartalarda onun kumandanı değil miydi? O bilmecek de kim bilecekti? Gazi Paşaya sormalıydı. Ömer’ini sormalıydı. O gün Atatürk’ün kaldığı evin arka kapısında pek kimsenin farkında olmadığı bir olay yaşanıyor. Ömer’in anası kapıya gelmiş ille de “Gazi Paşa” ile görüşmek istiyordu. Atatürk’ün yaverleri “Olmaz!” dediler. *“Hiç Gazi Paşa ile öyle paldır küldür her önüne gelen görüşebilir miydi?”*

Meseleyi bilenler yaverlere Ömer’in vasiyetini fısıldarlar. “Yolda, gelecek” denmesini, anasının ağlatılmamasını istemişlerdir.

Çanakkale denince akan sular durur. Çünkü Atatürk’ün yaverleri Çanakkale’den beri yanındadırlar. Çanakkale’de şehit düşmüş birinin vasiyeti elbette yerine getirilir. Girerler içeri, durumunu anlatırlar Atatürk’e, “Gelsin!” der. Getiriler. Kazım Karabekir Paşa, Ali Hikmet

Paşa ve Latife Hanımla birlikte oturmaktadırlar:

- Buyur kadın! bir şey mi istiyorsun?

Yok Gazi Paşam, yok... Sağlığını isterim... Ama Ömer’imi gördün mü? Çanakkale’de Kara kaşlı Ömer’imi gördün mü?

“Yoldadır... Gelir.”

“Sağ ol Paşa Hazretleri...”

der ayrılır kadın.

“Yoldadır elbet...” Koskoca Gazi Paşa der, “O yalan mı söyler hiç... Gelecek tabii... Ömer’im gelecek!”

Artık gelene, geçene, hanlarda, istasyonlarda uzaklardan gelen askerlere, esaretten dönenlere hep Ömer sorulur... *“Gördünüz mü? Kara kaşlı Ömer’imi gördünüz mü? Kara kaşlı Ömer’im kara gülleri severdi.”* diye evinin bahçesine kara güller doldurur. Her bahar güller açtığında bir başka türlü sevinir. “Bahar geldi, Ömer’im de gelecek.”

Yıllar bir biri ardına devrilmektedir. Artık her sabah açan her gül tomurcuğunu “Ömer’im... Ömer’im” diye sevmeye başlar... Gül açar, solar, dökülür... Ama olsun diğer tomurcuk açacak ya... Bahar gelecek ya...

Öldüğünde mezarının üzerine kara güller dikildiğini söylediler... Vasiyetiymiş.

Nerede açmış koyu renkli bir gül görsem, kara kaşlı Ömer’in anası gelir aklıma, hüzünlenirim.

“Kırmızı gül demet demet

Sevda değil bir alamet

Balam nenni oğlum nenni”

Kaymakam Aziz Bey anlatıyor.⁽¹⁾

1933 yılında Balıkesir Halkevi'nden bir grup Çanakkale'yi ziyaret eder kendilerine emekli bir subay olan Aziz Bey rehberlik eder.

Kemalyeri'ndeyiz muhterem kumandanımız Kaymakam (Yarbay) Aziz Bey harbi arazi üzerinde izah ediyor. Bilhassa Anafartalar'ı anlatıyor:

“O vakit alayımın emir zabiti idim. Şu gördüğünüz mevzilerde bulunuyorduk. O sabah sağımızdaki siperlerden bir kürek kalktı. Bu kararlaştırdığımız bir hücum işareti idi. Bir dakika evvel uykulu bir sükun içinde olan bu yerler işaret verilir verilmez kulakları sağır eden müthiş bir velveleye sahne oldu. Askerler bir taraftan tekbir getiriyor bir taraftan borazanlar çalıyordu. Etrafı “ Allah Allah” sedaları kaplamıştı... Ve askerimiz düşmanın bütün cephe boyunu tarayan ateşlerine kale gibi göğüslerini gererek ileri atılmıştı.

Bizim alayımız şu karşıda gördüğünüz sırtı tutacaktı. Düşman süngüsü, kurşun yağmuru bizi oraya varmaktan alıkoyamamıştı.

Efendiler. Her türlü fenni teçhizat, haiz düşman orduları bu celadet karşısında bir karış fazla ilerleyememişti.

Arkadaşlar, Çanakkale Harbi'nin her safhasında binlerce kahramanlık vardır. Bu binlerce olay beni muhakkak ölümden kurtaran bir tanesini söylüyeyim.

Demin bahsettiğim hücum esnasında zaptettiğimiz yeni mevzin ilerisine yürüyordum. Ayaklarıma iki kol sarıldı. Baktım kahraman askerlerimizden biri, ağır yaralı olduğu belli idi. Ayaklarımı tutmakta devam ederek ancak bir nefes gibi fısıldayarak: “*Oraya gitmeyin.... orada ölüm var...!*” dedi.

Gerçekten orada, benim istikametimde “ ölüm “ vardı. İşte buradan da bu vaziyet açık görülüyor. Eğer ismini bilmediğim o kahraman, ağır yaralı olmasına rağmen beni yolumdan alıkoymasaydı, ani olarak düşmanın şu karşısındaki tepeye koymuş olduğu bir ağır makineli tüfeğin ateşi altına düşecek ve bugün karşınızda bulunmayacaktım.”

Aziz Bey, sözünün burasında Şahin Sırtı’na doğru boğazına düğümlenen bir sessizlik içinde baktı.. baktı.. içini çekerek:

“Efendiler... Oraya pek çok kişi gitmiştik; fakat ancak birkaç kişi döndük. Sizden rica ederim. Benim sevgili alayım için bir dakika sunsun, dua edin...”

İsmine münasip kocaman bir askerdir. Mustafa, eli ayağı düzgün dev yapılı bir insan güzelidir. Seferberliğin başında askere alınmış, İstanbul'da alıkonulmuştu.

İyi bir asker olduğundan, talimlerde acemi er eğitiminde görevlidir.

Çanakkale'den sürekli kötü haberler gelmektedir. Bir gün iki kardeşinin de Çanakkale'de şehit olduğunu duyunca artık duramaz. Hemen komutana çıkar, gidecek ilk birlikte Çanakkale'ye gitmek istediğini söyler. Önce yollamak istemez. Komutanı öyle ya oraya sadece şehit olmak için gidilir. Koca Mustafa'yı kaybetmek istemez komutan. Ama Mustafa'nın ısrarına dayanamaz, izin verilir. Koca Mustafa sevinçe ilk giden birlikle yola çıkar.

Gelibolu'ya varırlar. Birliği uzun süre yedekte tutulur. Çatlar Koca Mustafa. Ne heveslerle gelmiştir Çanakkale'ye, ama bir türlü savaşa girememiştir. Çatlar sıkıntıdan. Top seslerini, silah seslerini duyup, yaralıları görüp de savaşmamak sıkar Koca Mustafa'yı.

Nihayet beklenen an gelir. Birliği cepheye gönderilir. Artık yerinde duramaz Koca Mustafa utanmasa sevinçten oynayacaktır. Yavaş yavaş harp mahalline ön siperlere doğru sokulurlar. Tam muharebe için sipere girecekleri sırada bir makineli ateşi biçer bölüğünü, Koca Mustafa üç yerinden yaralanır, hemen sargı mahalline götürülür, oradan hastahaneye sevk edilir.

Yüzlerce, binlerce yaralı inleye inleye muayene sıralarını beklemektedirler. Koca Mustafa sedyede bir dirseği üzerine hafif dayanmış hüngür hüngür ağlamaktadır. Yüksek sesle ağlamasından, yaşından, küfür etmesinden içeride doktorlar da rahatsız olmuşlar ki, birisi gelir

yanına, sargılarını açar yaralarını muayene eder. O sırada Mustafa ağlamaya devam etmektedir.

Doktor muayeneyi bitirir. Mustafa'nın yanağına hafifçe dokunarak:

- Korkma asker korkma... Ağlama artık, bu yaralar seni öldürmez. Ağlama... Ölmeyeceksin... Mustafa şaşırır birden... *"Bu doktor ne diyor be!"* diyerek hızla doğrulur...

- Doktor... Yoksa sen benim ölümden korktuğum için ağladığımı mı sanıyorsun? Ben hırısından ağlıyorum, öfkemden ağlıyorum. Tam sekiz ay talim yaptım... Bu günü bekledim... İki kardeşimin intikamını alamadan, düşmanla göğüs göğüse boğuşmadan, bir tek mermi bile atmadan yaralanıp harp dışı oldum, ona ağlıyorum...

Doktor eğilir alnından öper Mustafa'nın. Her gün binlerce kolu bacağı kopuk yaralı gören doktor da ağlamaktadır. ⁽¹⁾

Selâm söyle yârime
Gençliğime doymadım
Çanakkale'den beri
Bir tek düşman koymadım

HATTATOĞLU MUSTAFA

Mustafa Hattatoğlu

Muzaffer Hattatoğlu

Balıkesir’li Hattatoğlu Mustafa Çanakkale’de Hamidiye Tab-yası’nda ihtiyat zabitidir.

18 Mart 1915 günü zaferi zaferin sevinciyle Balıkesir’e babasına şu telgrafi çeker.

Karasi Nüfus Müdürü Hattatoğlu Hakkı Efendi’ye

Baba bugün zafer bizim!

Oğlun Mustafa

Hakkı Efendi oğlundan gelen telgrafi hem okur, hem akan gözyaşlarını siler. Tam o sırada içeri giren bir odacı bir başka müjdeli haber getirir. Az önce bir oğlu daha doğmuştur.

Hakkı Efendi aynı sevinçle hemen telgraf kağıdının arkasını çevirir bir cevap yazar.

*Çanakkale Hamidi'ye Tabyasında
İhtiyat zabiti
Hattatoğlu Mustafa Efendiye*

Oğlum zaferini tebrik ederim. Bugün bir kardeşin doğdu. Adını Muzaffer koydum.

Baban

Mustafa Hattatoğlu ile uzun sohbetlerimiz oldu. Gerek Çanakkale, gerek Milli Mücadele dönemi hatıralarını yazdım. Bir mahalli gazetede yayınladım.

Kendisi her 18 Mart günü traşını olur. Takım elbiselerini giyer, kırvatını takar hazırlanır kapının arkasında beklerdi.

Biraz sonra oğullarından 18 Mart zaferini kutlayan telgraflar gelir. Telgrafçıya bahşişini verdikten sonra yukarı çıkar telgrafları okur sonra eşi ile beraber oturur şehit ve gazi arkadaşlarının ruhlarına Kur'an okurlar, o güne kadar bir sene içinde indirdikleri hatimlerin dualarını yaparlardı.

"Bu gözler gördü. Hani kan gövdeyi götürüyor derler ya. İşte o gözler kanın şarıl şarıl akıp gövdeleri sürüklediğini gördü.

Bir tepede topçu gözetlemesindeydim. İhtiyat taburları ileride benim yerimden içi görülmeyen bir vadiye doğru koşup koşup gidiyorlardı. Giden taburun arkasından yarım saat geçmeden bir başka tabur gidiyordu. İkinciye kadar pek çok tabur geçti gitti.

Oradan gelen silah seslerinden, feryatlardan, çığlıklardan tozdan, dumandan, yankılardan, hızla geriye taşınan yaralılarından korkunç bir boğuşmanın yapıldığı anlaşılıyordu.

İkindiden sonra geç vakit ateşkes yapıldı. Merak etmiştim, muharebe sahasına doğru gittim. Dağ, taş yaralı doluydu. Bir de baktım, vadi aşağılara doğru dolaşmış bir yün yumağı gibi insan cesedi dolu.

Düşman yukarı çıkmak istemiş, biz onları aşağı atmak istemiştik. İnsanlar yığın yığın. (iki elinin parmaklarını açarak birleştirdi) Bir de denize doğru baktım. İşte aşağılarda akan kan, cesetleri, kolları, bacakları ve gövdeleri götürüyordu. Vadinin denize kavuştuğu yer adeta yarım ay şeklinde kıpkırmızı olmuş denizin rengi değişmişti.

Dikkat ettim ilerilerde de, daha ilerilerde de denizde vadilerin birleştiği yerlerde yarım ay şeklinde kan gölleri görülüyordu. O gün bütün cephelerde dehşetli muharebeler yapılmıştı. “

Çanakkale boğazı dardır geçilmez.

Çanakkale'nin suyu kandır içilmez.

Yüzbaşı Mehmet Ali Bey anlatıyor ⁽¹⁾

“Arıburnu’nda yapılan gayet şiddetli bir hücumdan üç gün sonra Kanlı Sirt’ta en ileri mevziye gitmiştim.

Kanlı Sirt Avustralyalılar’ın bizden en çok dayak yediği sırttır.

İleri mevzide, takım kumandanı bizimle düşman siperleri arasındaki sahadaki çukurlardan birinde inilti halinde boğuk bir sesin işitilmekte olduğunu söyledi. Açık göz, çevik iki keşif neferi göndermesini söyledim ve merakla hâdiseyi takip ettim.

Keşif kolu daha hazırlanmamıştı ki, Anadolu lehçesiyle “*Amanın arkadaşlar... Düşman bombalarıyla geliyor...!*” diye bir ses işittik.

Hemen bir tenvir tabancası (aydınlatma mermisi atan tabanca) ile aydınlatığımız o saha üzerinde gördük ki kuvvetli bir Avustralya taarruz kolu ilerlemekte...

Hemen şiddetli bir ateşle bunları siperlerine kovuverdik.

Sonra semalardan gelen tatlı bir hitapla bize bu düşman taarruzunu haber veren o meçhul askeri bulmak istedik.

Gönderdiğimiz keşif kolu bize şu askeri getirdi. Yüzbaşı Mehmet Ali Bey kırmızı kenarlı küçük bir siyah defterin lastiğini çıkardıktan sonra:

“Künyesini veriyorum : 47. Alay Kumandanı Şehit Tevfik Beyin boru neferi Antalya’nın Kağnıcılar Köyü’nden Sarı İbrahim Oğlu Mehmet...”

İşte bu Mehmet’i son nefesini verirken getirdiler... Bu nefer üç gün evvel yapılan büyük hücumda düşman siperleri önünde yaralanmış. Geceleri karanlıklar içinde sürüne sürüne ancak üç günde bizim sipere yaklaşabilmiş.

Düşünün birçok yaralardan sonra, birçok tehlikeler arasında gece karanlıklarında siperlerimize kadar sürünen bu kahraman çocuk hayatının son deminde kendine değil; fakat siperdeki arkadaşlarına unutulmaz büyük bir fedakarlık göstermiş (siperlerimize bize fark ettirmeden yaklaşan) düşmanın baskınını bildirmiş.

Siperlere doğru yaklaşan düşman birliğini gören Mehmet: “*Düşman geliyor...*” diye bağırarak arkadaşlarını uyarıp bir baskını önlemiştir.

“İşte beyefendi Çanakkale Muharebelerine hakim olan sır, burada bu ölmeyen, bu büyük fedakarlık ruhundadır.

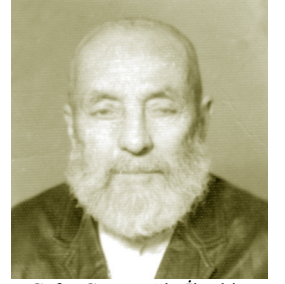
Kanlısırtta 5-6 Mayıs hücumunu yapan birlikler içinden 6. Alay 2. Bölük Kumandanı Diyarbakırlı Yüzbaşı Hasan Fehmi Bey...

Hücumun en şiddetli anında iki yerinden yaralanmıştı. Askerleri kendisini pek severdi. Askerlerin bir kısmı kumandanları yaralanınca koşup geldiler... Son derece üzgün, etrafını sardılar.

Hücum devam ediyordu... Hafifçe doğrulan Hasan Fehmi Bey: *“Çocuklar benimle uğraşacak zaman değil... Düşmana yumruğunuzu vuracak zamandır.. Kuvvetli bir hücum yapın ki, bölüğümün muvaffakiyetini (başarısını) göreyim. Ta ki gözüm açık gitmesin...”* demiş. Hücumu kızıştırmak için: *“Haydi aslanlarım...”* diye kalkarken yeni bir mermi ile kalbinden vurulmuştu.

Bölüğü o gün kumandanlarına verdiği sözü tuttu.

BALIKESİRLİ İBRAHİM ÇAVUŞ

*Cafer Çavuş oğlu İbrahim
(YAVAŞÇA) (1887-1975)*

Balıkesir'in “Yavaşça” ailesindendir. Askerlik çağı gelince askere alınmış, Yemen'e gönderilmiştir. Tam dokuz yıl çöllerde sıcakla, akrepler, yılanlarla ve düşmanla çarpıştıktan sonra terhis edilince Balıkesir'e gelmişti. Üç parmağını Yemen'de bırakmıştı.

Ağabeyi Balıkesirli Şevket Çavuş Çanakkale'ye gönderilmişti. Eve geldiğinin tam onuncu günü İbrahim Çavuş da Çanakkale'ye gönderildi.

Her fırsatta ağabeyini aradı. Sora sora, birlik numaralarına göre ağabeyini buldu.

“Şevket Çavuş nerde” diye sorunca işaret ettiler. Ağabeyinin atı bir müsademedede yaralanmış o da atın altına girmiş atın yarasını tımar etmektedir. İbrahim Çavuş ağabeyine seslenince çıkar gelir. Bakar, görür ki ağabeyi çok hastadır. Yorucu müsademeler, bakımsızlık, yorgunluk bitirmiştir. Ağabeyiyle yılların hasretini birkaç sigara içimine sığdırırlar. Ayrılmaları gerekince, sarılır ağabeyi ile helalaşırlar. Burası öyle bir yerdir ki belki bu son görüşmeleri olacaktır. Helallaşırlar... Sarılırlar, sarılırlar, ağlarlar...

Şevket Çavuşun hastalığı iyice artınca doktorlar tebdil-i hava (hava değişimi) ile memlekete yollarlar.

Şevket Çavuş bin bir meşakkat (zahmet, zorlukla) Balıkesir'e gelebilir.

Evine gelir.. Ev halkı sevinçle karşılamaya çıkar.. Ve tam evin kapısından girer. Oracıkta vefat eder.

İbrahim Çavuş, Çanakkale'den sonra Kafkas Cephesi'ne gönderilir.

Ancak Milli Mücadele'den sonra Balıkesir'e eve dönebilir.

Bir gün oğlu, *“Baba giden gitmeyen alıyor, sen neden madalya almıyorsun?”* diye sorar.

İbrahim Çavuş: *“Oğlum, zahmetli iş.. Önce yazı yazdırmak lazım... Dilekçe vermek lazım...”*

Ve birden öfkelenir: *“Hadi madalya aldık. Ama maaş ne oluyor.”*

Bir tokat vurur oğluna.

“Ben Allah için, vatan için, bayrak için, millet için savaştım... Madalya için.. para için değil!”

Doğrudur; onların madalyaları vücutlarında bin bir dövüşten kalan yaralardır...

Onlar isimsiz kahramanlardı. Kalan ömürlerinde sessizce yaşadılar... Sessizce öldüler..

Behlül Dal ünlü bir film yapımcısıdır. Özellikle titiz çalışan, kılı kırk yaran, belgesel filmlerde tam gerçeği yakalayan, montaj masasında harikalar yaratan biri. Sinema dünyasında dev bir isim. Bir doruk noktası.

Balıkesir’de Milli Mücadele ile ilgili bir film çekiminde kısa bir süre birlikte bulunduk. ⁽¹⁾

Çekim sırasında birden heyecanlanıverdi. “Benim babam Çanakkale gazisidir. Hayatı boyunca eğilmeden yaşadı. Kimseye minnet etmedi. Halinden kimseye şikayet etmedi. En büyük gurur kaynağı göğsünde şerefle taşıdığı yedi harp madalyasıydı. Yedi süngü yarası... Hatta göğsünü delip dışarı çıkmış bir süngü yarası, öyle derin işlemişti ki parmağını soktu mu içinde kaybolurdu...

Sadece onlarla övünürdü. Öldüğünde mezara indim... Tam gömerken açtım göğsünü onun bize şeref hatırasını bıraktığı o madalyalarını bir bir öptüm... Öyle gömdüm.”

Behlül Bey ağlıyordu... Biz de ağlıyorduk.

BİGADIÇLI MEHMET ÇAVUŞ

İsmail oğlu Mehmet Çavuş, Bigadiç'in İskele Bucağı'nın Budaklar Köyü'ndendir. Oğlu olduğunda adet üzerine ona babasının adını vermiştir.

Balkan Savaşı çıkınca askere alınmış, terhis olmadan Çanakkale'ye gönderilmiştir. Oğlu İsmail de boylu poslu olduğundan askere alınmış, o da Çanakkale'ye gönderilmiştir.

Bir hücum günü, sırası gelen tabur toplanma yerinden ayrılmakta, birincisi hat siperlerine doğru gitmektedir.

Mehmet Çavuş alay sancaktarı olduğundan en öndedir. Balıkesir-lilerin olduğu Alay geçerken sorar: “İçinizde İsmail Çavuş var mı?” Oğlu babasının sesini tanır. Bağırır: “Baba! Ben burdayım!”

Birden şaşırır. Kaç yıldır görmediği oğlu İsmail burdadır. Ama alayın beklemeye zamanı yoktur. Yürüyüş başlamıştır.

“İsmail'im... Siperde kal... Ben gelir seni bulurum...” der ve yürür gider...

Birinci Hatta gelir gelmez savaşa tutuşurlar. O gün Mehmet Çavuş başka türlü duygularla savaşır.

Siperlere döndüğünde oğlu ile beraber gelen hemşehrilerinden birisi: “Mehmet Dayı, oğlun İsmail seni çağırıyor.” der. Mehmet Çavuş hemen İsmail'i bulmaya gider. Bakar, İsmaili yerde yatmaktadır. İlk süngü muharebesinde şehit olmuştur.

Diz çöker şehidinin önüne, alır oğlunun başını dizine... Yavrusu büyümüş de bir de asker mi olmuştur be... Ne kadar da büyümüş görmeyeli... Mendilini çıkarır siler oğlunun yüzündeki kanları... Breh... breh... breh... Amma da delikanlı olmuştur yavrusu... Bıyıkları

da yeni çıkıyor galiba... Ne de güzel olmuş kaplan yavrusu... Öper, öper, öper yüzünü, çocukluğundan beri koklayamadığı başını tekrar tekrar koklar... Sarılır oğluna... Sever... Öper... Konuşur yavrusuyla...

Neden sonra artık sargı mahalline götürmesi gerektiğinin farkına varır... Alır kucağına, taşır oğlunu tepelerin ardındaki sargı mahalline...

Yatırır bir yere, gözyaşlarını akıta akıta geri döner... Akşama doğru bir kere daha görmek ister İsmail'ini.... Sargı mahalline gider... Bir de bakar ki, her yer sıra dağlar gibi yatan binlerce İsmail'le dolu... Hepsi birbirine benzemekte.

Hiç olmazsa gömülmelerine yardım edeyim... İsmail'lerini tek tek kucaklar, taşır açılan toplu mezara götürür yatırır..

İsmailleri artık vatan toprağının kucağındadır.

O kadar dolu ki toprağın şanla

Bir değil sanki bin vatan gibisin

Yüce dağlarına düşen dumanla

Göklerde yazılı destan gibisin⁽¹⁾

Hattat oğlu Mustafa Efendi anlatıyor:

Bir gün bizim birliğe takviye Balıkesir gönüllüleri geldi denildi. Gittim. 120 kişiydiler hemen hemen hepsi tanıdık. Sarıldık, hasret gıdderdik. Başlarında da o zamanların Balıkesir'in ünlü kabadayısı Üçpinarlı Ali vardı. Ali sancaktar olmuş. Tüfeği çapraz asmış, sancağın üzerine de sırma ile "Karesi Gönüllüleri" yazdırmıştı. Kabadayılığı gene elden bırakmamış, askerlikte pek hoş olmamasına rağmen belinde kamasını sallandırmıştı.

Beni görür görmez yanıma geldi: *"Kumandan Efendi. Biz buraya beklemeye gelmedik. Hadi düşmanı basalım..."*

- *Burada her şey emirle olur. Hücumla sadece biz geçsek kendimizi gereksiz kırdırırız. Her şeyin zamanı var.*

- Peki öyleyse hücumla geçmeden yarım saat önce bize söyle de şu sırt çantalarını emniyetli bir yere koyalım. Şöyle rahat rahat, doyasıya dövüşelim...

Ali haklıydı. Sırt çantaları askerin en kıymetli şeylerini taşırdı. Çamaşırları, paraları, mektupları, usturası, sigarası, tütününü hep sırt çantalarında olurdu. Çantaları kaybolduğunda asker sıkıntı çekerdı. Çok hareketli zamanlarda çanta sırtta muharebeye girilirdi.

Hücumla yarım saat kala Ali'ye haber verdim. Balıkesirlileri aldı, siperlerin gerisinde bir vadide kayboldu...

Hemen gelirler sandım. Beklerim gelmezler, beklerim gelmezler. Bir çavuşa; "Şu bizim hemşehrilere bir bak bakalım." dedim. Gitti. Biraz sonra önde Üçpinarlı Ali arkada arkadaşları çıktılar geldiler. Şaşırdım hepsi süslenmişler, hanımlarının, nişanlıların verdikleri

ayrılık mendillerini kimi boynuna dolamış, kimi alnına çatmış, kimi bileğine dolamıştı. Çoğu yakalarına artık kurumuş gül veya karanfil takmıştı, Ali'ye sordum: “Neden geç kaldınız?”

- Komutan Bey, biraz sonra Cenab-ı Rabbül Âlemin'in huzuruna çıkacağız. Temiz çıkalım dedik. “Ola ki bir pislik bulaşmıştır.” diye çamaşırlarımızı değiştirdik. Abdest aldık. Biz buraya oynamaya değil, düğüne geldik, bayrama geldik. Bugün bizim bayramımız onun için süslendik. Ayrılık hediyelerini taktık. Birazdan bayramımız var. Aman sen bize hücumdan beş dakika önce gene haber ver... “

Sonra büyük bir sessizlik oldu... Herkes kendi dünyasına dönmüş dua ediyordu. Gözler yumulu avuçlar açılmış sadece dudaklar kıpırdıyordu.

Saatime baktım. Ali'ye beş dakika kaldığını bildirdim. Birden bire ortalık kaynayiverdi. Herkes birbirlerine sarılıyor, öpüşüyor, helallaşıyordu.

“Dendi ha... Utandırmayın ha... İyi dövüşün ha... Gün bugündür... Anamız bizi bugün için doğurdu... Hakkınızı helal edin...”

Kısa süre sonra, dişler kenetli, süngülerini takmış, tüfeklerinin dipçiklerine parmaklarını geçirircesine yapışmış bölük hücumu hazırdı. Ölüme hazırdı.

“Hücum” deyince sanki siper sarsılıverdi. Hepsisi, “Allah... Allah!” diye düşmanın içine bir hançer gibi daldılar... Dövüştük... Dövüştük...

Akşama doğru savaş durdu. Ateş kesildi. Her iki taraf yaralı ve cesetleri topluyordu. Yanıma birisi geldi. “Komutan Efendi Üçpınarlı Ali sancağı vermiyor...” dedi. Gittim baktım. O yüz yirmi kişiden o gün on üç kişi sağ kalmış. Ali de şehitler arasında idi. Ama sancağı öyle bir kavramış ki parmakları kenetlenmişti. Çekeyim dedim olmadı. Orada, Anafartalar'da üç top çam ağacı vardır. O gün şehit olanları o

ağaçların arasına gömdük. Gömülen şehitlerin en üzerine de Aliyi sangağına sararak yatırdım...

Orada, Anafartalar'da çam ağaçlarının altında nice memleket evladı, koç yiğitler yatıyor..."

Hücum demiş Kemal Paşa Zabiti

"Yavrumun kefeni asker kaputu

Salına girmeye yoktu tabutu

Yoksa yavrum seni vurdular mola

Yuvadan mezara koydular mola..."⁽¹⁾

İVRİNDİLİ ALİ ÇAVUŞ

Ali Çavuş aslen Kastamonu Cideliydi. Eniştemizdi. Babamın Ateyzesiyle evliydi. Bir ara hatıralarını anlattırmış, yayımlamıştım.

“1313 (1896) doğumluyum. Babam Balkan Savaşı’nda askere alındı. Terhis olup eve geldiğinde ben İstanbul’da Kantarcılarda çalıştığım için babamla görüşemedik.

Seferberlik başladığında babam tekrar askere çağrıldı. Çanakkale’ye gönderildi.

Bir süre sonra askerlik şubesinin beni aradığını duyunca Cide’ye teslim oldum. Diğer arkadaşlarla İstanbul’a götürüldük. Burada Endaht Mektebi’nde gece gündüz talim gördük. Çanakkale’ye yollandık.

Geride taburumuz ihtiyatla bekletilirken çok sıkı talim yaptırdılar. Bir emirle cepheye intikal ettik.

Gürültülerden ileride muharebe olduğu anlaşıyordu. Hiç durmadan yaralı taşıyorlardı. Bir süre muharebe sırasını beklerken getirilen yaralılardan biri beni tanımış, seslendi: “*Ali hemşehrim. Baban şimdi savaşanlar içinde!*” Hemen biz de muharebeye koşar adım sürüldük. Türk-İngiliz birbirine kilitlenmiş gibi cenk ediyorlardı. Biz de içlerine daldık. Bir güzel boğuştuk. Akşama doğru harp bitti. Ateşkes yapıldı. Cesetleri toplarken acaba babamı görür müyüm diye çok baktım; ama bulamadım. Bir süngü hücumunda kaptırmış gitmişim. Etrafımda kimse yok. Bir baktım bir çukurun içinde bir İngiliz başka bir yaralı İngiliz’in yaralarını sarıyor.

Süngümü kaldırdım. Şu İngiliz’i sırtından süngüleyeyim dedim. Silahsızdı, sırtı bana dönüktü süngüleyemedim. Öne dönsün diye “Hö” dedim. İngiliz döner dönmez ellerini yukarı kaldırdı. Teslim olmuş, ellerini kaldırmıştı. Silahı elinde değildi. Süngüleyemedim. İşaretle benimle gelmesini söyledim. Çünkü Yüzbaşı ikide bir esir getirmemizi isterdi. İngiliz tam önüme düşüp gelirken yaralı ile bir şeyler konuştular. Anlamadım. İngiliz yüzüme baktı, yavaşça elini indirip arkadaşını gösterdi. Su içiyor gibi yaptı. Matarasını işaret etti. Belli ki yaralı su istiyordu. Başım la peki dedim.

İngiliz matarasını çıkardı. Kurşun delmiş içinde su yoktu. Arkadaşını işaret etti. Yavaşça onun matarasını aldı. Onda da su yoktu. Ben mataramı çıkarıp verdim. Gülümseyerek arkadaşına içirdi. Kendi de içti. Mataramı geri verdi. Yaralı İngiliz’e baktım. Yaraları kanyordu. İki si de aralarında konuşuyorlardı. Diğer İngiliz ellerini başının üstüne koyup gitmek için beni bekliyordu. Anladım ki vedalaşıyorlardı. Yahu adamlar suyumu içti. Bıraksam yaralı ölecek, nasıl ölüme bırakabilirim. İşaretle İngiliz’e yaralı arkadaşını almasını söyledim. Önce anlamadı. Bön bön yüzüme baktı. Gene işaret edince birden şaşırdılar.

Yaralı İngiliz bir kağıt çıkarıp bir şey yazdı arkadaşına uzattı. O da kağıdı süngümün ucuna taktı. Arkadaşını sırtına alırken İngiliz’e yardım ettim.

Bana baka baka, gözlerime baka baka kaybolup gittiler. Geri döndüm. Olanları yüzbaşıma anlattım. *“İyi yapmışsın. Hiç olmazsa besleyecek bir boğaz eksildi. Ver bakayım kağıdı.”* dedi. Kağıdı okudu, bana söyledi: İngilizce bir kelime yazmış “Tenku” Teşekkür ederim demekmiş.

Çanakkale’de ölümü, ölmeyi hiç düşünmüyorduk. Korkmuyorduk. Sadece bayrağımızı, silahımızı düşmana kaptırırsak diye ödümüz kopuyordu.

Çoğu arkadaşlar öldüğünü bile bilmediler. Bir süngü hücumunda düşmana doğru koşuyoruz. O anda tek işimiz *“Allah Allah”* diye bağır-mak. Birden yüzüme sıcak sıcak bir şeyler geldi. Fark ettim önümdeki arkadaşın şahdamarına kurşun değmiş kanı fışkırıyor. Arkadaş farkında değil *“Allah Allah”* diyerek koşuyor. Ama biraz sonra “Allah” deyip yere kapaklanıverdi. Yapacağım bir şey yoktu. Düşman hemen karşımızdaydı. Üzerinden atlayıp düşmanın üzerine atıldım.

Bir muharebe sırasında daha önce santral eğitimi aldığım için santral çavuşu şehit olduğundan oraya beni verdiler. Oraya hemen yanımıza getirilen yaralıların arasında Rum Doktor da vardı. Biraz sonra gelip daha gerideki sargı yerine götürülürken herhalde öleceğini anladı, sıhhiye çavuşuna:

- *Aman ha... Sakın beni başka yere gömersiniz. Beni arkadaşlarımdan ayırmayın! demişti.*

Elma attım taş koydum.

Yaban geldi aş koydum.

İngiliz’e yol vermem

Ben bu yola baş koydum.

Bir Ali Kadir Amcamız vardı. Beş, altı yıl önce vefat etti. Sık sık buluşur, konuşurduk.

“Babam Çanakkale’de kaldığında çok küçükmüşüm. Rahmetliyi hiç hatırlayamıyorum. Ama evde hep ondan bahsedilir, hep o anlatılırdı. Belki o zaman adet değildi evde fotoğrafı da yok. Ama anamın geceleri sabahlara kadar süren sessiz iç çekişlerini, hıçkırıklarını hep hatırlarım. Ben kendimi bildim bileli sokaktan veya mektepten eve her geldiğimde annem işini gücünü bırakır koşar gelir, önümde diz çöker “*şehidimin armağanı*” diye ellerimi öper beni okşar severdi. Evde anam adımı pek söylemezdi. “şehidimin oğlu, şehidimin armağanı...” diye seslenirdi. Ben onun için o idim.

Bayramlar bilirsin hep sevinçli geçer. Ama bizde değil. Halam ve amcalarım gelir. Önce anamın elini öperler sonra eğilirler “*Şehidimin armağanı*” diye diye, benim ellerimi öperlerdi. Hep onu anarlar, hep gözyaşı dolu olurdu bizim bayramlarımız.

Ondan mıdır neden bilmem, ben halâ her bayram hüznü dolu olurum.

Evlendiğim zaman hanımın annesi, kayın validem, öpmem için elini uzattı. Birden şaşırdım. Ne yapacağımı bilemedim. Çünkü o zamana kadar ben evde hiç el öpmemiştim... hep elim öpülmüştü...

Mollaların kalemi
Çizivermiş sesini
Kundakta bıraktıydın
Oğlun alsın yerini

CIGARAYA NASIL BAŞLANIR

“Üniversitemiz genel sekreteri Faiz Türkan anlattı :

Ramazan mübarek gün, buğday sapsarı devşiriliyordu. Tellallar çağırmaya başladı. Çanakkale’ye gene gönüllü toplanmaktadır. Bir çavuş Balya’nın Turplu Köyü’ne gelir, gençleri cami önüne toplar. Vücutça gözüne kestirebildiklerini ayırır.

- Kaç yaşındasın.

- On yedi..

- Tut kaldır şu tüfeği... Tamam Çanakkale’ye...

Böylece yirmi iki genç ayırır. O sırada bir çocuk daha gelir. Çavuşa: “Ağabeyim gidiyor. Ben de geleyim...”

- Yaşın kaç?

- On üç..

- Daha çok küçüksün. Bu çocuktan başka ailede evlat var mı?

- Yok.

- Öyle ise bu kalsın da nesli devam ettirsin.

Faiz Bey: “İşte ben o kalsın, nesli devam ettirsin denilenin torunuyum.”

Ve giderler... Dualar edilir... Sular dökülür... Giderler...

Gidenlerin içinde Kadioğullarından İsmail ile Hüseyin ve teyze çocukları Halil’de vardır.

10 Ağustos sabahı Atatürk’ün kumandasında Mehmetler düşmanı

Anafartalar sırtlarında söküp atmış kıyıya doğru kovalıyorlardı.

Düşman gemileri kaçan askerlerini korumak Türkleri durdurmak için ateşe başladılar. Bunun üzerine “geri çekil” emri verildi. Geri çekilenler arasında Halil ve Hüseyin de vardı.

Tam bu sırada yanlarında patlayan bir top mermisi Hüseyin’in iki bacağına dizlerinin altında koparı verdi. Oluk gibi kan akıyordu. Halil arkadaşını sırtladı, yağmur gibi gelen mermilerin arasından tepeye tırmanmaya başladı. Öyle sarp bir yere geldiler ki tırmanabilmek için arkadaşını yere bırakmak zorunda kaldı. Hüseyin yalvarmaya başladı.

- Halil, beni gavura bırakma...

Halil, Hüseyin’i bırakmak zorundaydı kurşun ve şarapnel yağmuru altında ellerini kullanamadan çıkamazdı. Halil, Hüseyin’i bıraktı.

Ama Halil’in kulağında ölünceye kadar o son sözler çınladı durdu.

- Halil.. Beni gavura bırakma..!

Hüseyin’in şehit olduğunun haberini aynı köyden aynı birlikteki Halil getirdiği için anne ve baba hiç bir haber alınmayan İsmail’in beklerler.

Ama anne ile baba her sabah kalkar bir kese tütün alır, köyün yolu gören hakim bir tepesi vardır, oraya çıkarlar. Başlarlar yola bakmağa

“Oğlumuz buradan gitti, buradan gelecek.” Bekle, bekle, bekle. “Yak bir cığara sar bir cığara daha. “

“Oğlumuz bu yoldan gitti. Buradan gelecek...”

Çok uzaklardan biri gözükür. Köye yaklaşmaktadır.

“Acaba oğlumuz mu? Sar bir cığara daha”

Gelenler selâm verip geçip gitmektedir.

Oğlumuz bu yoldan gelecek...

Yıllar, yılları kovalar.. kar, yağmur, çamur, fırtına, rüzgar, güneş, sıcak... hiçbiri engel olamaz o tepenin üzerinde sabahtan akşama kadar bütün gün iki ihtiyar bazen soğuktan titreyerek, bazen sıcaktan bunalarak oğullarını beklemektedir.

Giden oğullar hep beklenir. O köyden seferberlik yirmi iki genç askere alınmış sade iki kişi geri dönebilmiştir.

Nene, ömrünün sonlarında adeta yarı meczup ölmüştür. Çünkü gece gündüz ağzından sadece sadece bir kelime dökülmektedir: “Oğlum... Oğlum...”

Tespih gibi çektim seni

Gelir gelir gelir diye

Bir sıhhiye çavuşu anlatmıştı: “Süngü muharebeleri birkaç saat sürüyor. Öğleden sonra ikide üçte ya da ikindiye doğru ne bizde, ne onlarda takat kalıyor, muharebe kendiliğinden sona eriyordu. O vakit beyaz bayraklar çıkıyor, yaralıları taşıyorduk. Bu arada rastladığımız düşman sıhhiyeleriyle de birbirimizi anlamasak da, ayak üstü yarenlik ediyorduk. Karşılıklı cığara veriyorduk.

Bir seferinde iki Fransız sıhhiye bana seslendiler. Gittim işaretlerle birini gösterdiler. Ölü, bir Fransız askeri idi. Pek yakışıklı biriydi. Elini işaret ettiler. Eğilip baktım. Bir fotoğraf tutuyordu. Genç bir kadın fotoğrafıydı. Belli ki ölmenden önce fotoğrafı çıkarmış, resimdeki kadına baka baka ölmüştü... Bir tuhaf oldum.

Az ötede cesetlerin arasında bir şehidin cesedi de dikkatimi çekti. Oturmuş, başı yana eğilmiş öyle ölmüştü. Yüzünden Karadenizli olduğu anlaşılıyordu. Yüzü adeta güler gibiydi. Baktım Mehmet de elinde bir şeyler tutuyordu. Ona doğru gittim. Avucunda işlemeli bir mendil tutuyordu. Kolundan akan kan mendile kadar gelmiş, mendili kana bulamıştı. Mendili avucundan yavaşça bırakıverdi. İçini açtım, baktım. Yeni doğmuş bir bebeğin altın gibi sapsarı saçları vardı.

Mendili ve saçları şehidin koynuna soktum. Onu alıp o mukaddes hatıralarıyla beraber gömdüm...

İngiliz teyyaresi
Tepemizde dolandı
Verdiğin beyaz mendil
Al kanlara boyandı

ATKÖYLÜ MEHMET ÇAVUŞ

Atköylü Mehmet Çavuş, Çanakkale, Filistin, Kafkas Cephesi, Kuvayı Milliye derken uzun ayrılıklardan sonra köyüne döner, bir bakkal dükkamı açar.

Bütün harp görmüş insanlar gibi sert mizaçlıdır. Çabuk parlar, celallidir. İnatçıdır, doğrudan şaşmaz. Asla taviz vermez. Herkes az çok kendinden çekinir. Kimseye eyvallahı yoktur. Öfkesi hazırdır.

Arada sırada askerlik arkadaşı Bigadiç'in Çiftlik Köyü'nden Çetmi Sadık Çavuş Atköy'e gelir, Mehmet Çavuşu ziyaret eder.

Mehmet Çavuş, Çetmi Sadık Çavuşu ne zaman görse, sevinir, heyecanlanır, koşar, karşılar, elini öper onun yanında âdeta hep hazır ol-
da durur ona ikramda bulunur, büyük saygı gösterir.

Bu saygıya bütün köylü ve oğlu bir anlam veremez; fakat bunun sebebini sormazlar da.

Mehmet Çavuş oğlunu evlendirirken Sadık Çavuş'u da çağırır. Düşüne Balıkesir'in ileri gelen insanları, hanedanları gelmiştir.

Bir ara uzaktan Sadık Çavuş çıkagelir. Mehmet Çavuş büyük bir sevinçle onu karşılar. Getirir düğün yerinde en itibarlı yere oturtur. Ağzının içine bakar. Artık sanki düğüne gelen davetliler arasında ondan başka kimse yoktur.

Bu durum biraz tedirginlik yaratsa da kimse bir şey diyemez. Öyle ya dağın çobanı bir Çetmi geliyor, düğün sahibi ondan başka kimseye itibar etmiyor.

Bu evlenen oğlunu da tedirgin etmiştir. Bir zaman sonra Sadık Çavuş izin ister. Mehmet Çavuş büyük hürmetle köyün çıkışına kadar onu yolcu eder.

Mehmet Çavuş düğüm yerine döndüğünde oğlu misafirlerin yanında bir açıklama bekler.

Baba, sen bu Sadık Çavuşa neden bu kadar hürmet ediyorsun?

Ah oğlum ah!Sen onun bu haline bakıyorsun. Onu sen bir de Çanakkale’de görecektin. Sen onu bir de Çanakkalede görecektin!..

Bir süngü muharebesinde süngüm kırıldı. Dipçikle dövüşmeye başladım, tüfek ortadan ikiye ayrıldı. Nasıl olduysa birden altı yedi İngiliz’le karşı karşıya kaldım.. Elimde hiç bir şey yoktu. İngiliz’in biri süngüyü sol omzuma sapladı yere düştüm. İngiliz süngüyü ikinci defa saplamak için kaldırdığında göz göze geldim. Yapacak hiçbir şey yoktu. Herhalde ölüyorum dedim. Tam Kelime-i Şahadet getiriyordum, İngiliz üzerimden uçu. Şaşırdım. Ne oluyor diye dirseğimin üzerinde doğruldum. İşte o zaman Sadık Çavuş’un yetişip İngilizlerle süngüleştiğini gördüm.. iki ayağını açmış üzerine gelen İngilizleri süngülüyor, süngüyü çıkarmadan arkasına doğru savuruyordu. Harmanda saman mı savuruyorsun mübarek... Sadık Çavuş bir kaç dakika içinde İngilizleri bitirdi, yanıma geldi, yaramı sardı, beni arkasına alıp siperlere geri götürdü..

Omzumdaki sen çocukken parmağını soktuğun süngü yarası işte o zamanın hatırasıdır. Hayatımı ona borçluyum. Hatta seni ona borçluyum oğul. Ben ona saygı göstermeyeceğim de kime saygı göstereceğim.

Yılanlıdır bizim dağlar yılanlı
Yörüklerde çadır ipi kolanlı
İngiliz'in bütün işi dolanlı
Sarı cavur yaman büktü belimi

GEZEK OĞLU ALİ OSMAN

Kepsut'un Servet Köyü'nden Gezek oğlu Ali Osman, Balkan Savaşı'ndan önce askere alınmış, harp bitince terhis olmuş, köyüne gelmişti. Askerden önce doğmuş oğlu büyümüş, beş yaşına girmiş, kocaman olmuştu.

Yıllardır hasreti ile yanıp kavrulduğu oğlunu dizinden hiç indirmez, severken içine, yüreğine sokuveresi gelirdi.

Çok geçmedi, "Seferberlik" dediler. Yeniden askere çağrıldı.

Köyden gidecek kfile hazırlanmış, Ali Osman'ı bekliyordu. İçlerinde tecrübeli asker, sadece o idi.

Evin önünde amcasının elini öptü, sarıldı. Diz çöktü oğluna sarıldı. Öptü.. öptü.. öptü.. kokladı başını öptü... Kalktı ağlayarak hızla yürüdü. Avlu kapısında durdu, geri döndü, geldi.. diz çöktü sarıldı oğluna.. kokladı.. kokladı.. öptü.. kalktı gene, yürüdü gitti. Daha avluda kapıya varmadan gene döndü.. sarıldı oğluna.. öptü.

Anası dayanamadı.. ağlayarak:

Oğlum Ali Osman, bize fazla eziyet verme. Haydi git artık! İnşallah geldiğinde oğlunu daha da büyümüş bulursun.

Ana, ben harbin ne olduğunu bilirim. Bu hiçbir harbe benzemiyor. Bir afettir geliyor. Hiçbir şeye yanmıyorum. Canıma acımıyorum. Ama... Ama oğluma doyamadım. Yavruma doyamadım. Ona yanıyorum ana!

Kalkar gider...

Servet Köyü'nden Çanakkale'ye 22 kişi gitmiş, sadece ikisi geri dönebilmiştir.

İkisi de sıhhiye eri olan dönenlerden biri, amcasına Ali Osman'ı şöyle anlatmıştı :

“Ağır bir düşman bombardımanı sonunda süngü hücumuna geçtik. Korkunç bir boğuşma idi. Bir ara yaralı taşırken bir ağaca dayanmış Ali Osman'ı gördüm bağırsakları parçalanmış bir kolu kopmuştu.

“Hemşehrim, bir şey ister misin?” dedim.

“Benden artık hayır yok. Sen öteki arkadaşlara bak. Yalnız matarayı ağzıma dayayıver...” dedi.

Matarayı sağlam eliyle ağzına dayadım, koşarak muharebe sahasına girdim, yaralıları taşımaya devam ettim. Tekrar önünden geçerken gördüm ki, Ali Osman şehit olmuş. Ağzı açık... Dudağının çukurunda halâ su vardı. Demek suyu yutamamıştı.

Onu orda Anafartalar'da çam ağaçlarının altında kazdığımız toplu mezara gömdüm...”

Orada Çanakkale'de son defa bir yudum su bile içmeden vatan için şehit düşen Ali Osmanlar yatıyor.

DESTAN

*Çanakkale önü bir koca deniz
Vatan için gel dediler gideriz
Kalan ehbbaya selâm ederiz
Bu ayrılık yaman büktü belimi*

*Çanakkale üstü bir kara duman
Yaram derin işler hiç olmaz soran
Her bomba düşüşte bir ateş tufan
Sarı cavır yaman büktü belimi*

*Sarı cavır tepelere geliyo
Önce bomba sonra kurşun veriyo
Her gelişte nasibini alıyo
Makineli yaman büktü belimi*

Kaynak : Malıcalı Hacı Azman

Beklemek! Bir ömür boyu beklemek...

Yıllarca geçen zaman.. geçmeyen zamanı beklemek.

Beklemek bulutların geçişinden, kuşların uçuşundan, böceklerin ötüşünden, rüzgarın esişinden umut bularak beklemek. Bin bir türlü rüyayı hayra yorarak beklemek.

Bir konuşmam esnasında Çanakkale beklemelerinden bahsetmiştim. Dipdiri, capcanlı, gözlerinin içi güle güle seferberliğe, harbe yolladıkları oğulların, kocaların, ölecekleri bir türlü akla sığamadığından beklemek bizim kadınlarımızın çilesi olduğunu söylemiştim.

“Bir arkadaş geldi yanıma. Gözleri yaşlı, elimi tuttu. “Hocam, ben bilirim Çanakkale beklemelerini, asker beklemelerini, şehit beklemelerini bilirim. Benim nenem hayatı boyunca sofraya bir boş tabak koydu. Çatalı kaşığı yanında hazır bu boş tabak dedemizin tabağıydı. “Gelirse hemen koyuvereyim yemeğini... Acıkmıştır... Özlemiştir... Hemen koyuvereyim...” diye nenem boş tabağı hep sofrada tuttu. Ölüm döşeginde bile. “Dedenizin tabağı... Dedenizin tabağını koyun.” diyordu Ben Çanakkale beklemelerini bilirim hocam...”

Tarhanam yerde kaldı
Gözyaşım serde kaldı
Çanakkale'ye giden
Gülyârim nerde kaldı?

1999 Mart'ında pek çok kitap yazmış, ilginç bir köy imamı ile ilgili araştırma yapmak için Edremit'e gitmiştim.

El Ehzer'de okumuş, Teşkilat-ı Mahsusa'da çalışmış, Çanakkale, Filistin cepheleri, Millî Mücadele derken yıllar sonra Edremit'e dönmüş, binlerce kitabını Edremit kütüphanesine bağışlamış birisi: Tahir Harimi Balcıoğlu

Onun ile ilgili çalışırken söz Çanakkale'ye gelince masada oturanlardan birisi söze karıştı.

“Dedem Çanakkale'den dönmüş; ama babası kalmış.” dedi. Biraz anlatmasını, konuyu açmasını istedim.

Dedesinin babası Halil Çavuş Çanakkale savaşları başladığında kırk yedi, kırk sekiz yaşlarındadır. Oğlu Ali on dokuz - yirmi yaşlarındadır. Ali, Çanakkale'ye gider. Bir gün hanımı dükkana gelir: *“Bey, eve iki asker geldi. Seni sordular. Hemen askerlik şubesine gidecekmışsin... Acaba Ali'mize bir şey mi oldu? Yüreğime bir kor düştü...”* der.

“Tamam hanım, olur. Ben şimdi gider öğrenirim, gelirim. Ama epeydir yemedik, canım çekti, sen akşama ocağa bir kuru fasulye vurdan yiyeceğiz...”

Halil Bey dükkânı toparlar, askerlik şubesine gelir, kendini tanıtır.

Komutan ayağa kalkar: *“Sen nerde kaldın? Yürü Edremitliler Çanakkale'ye gidiyor. Koş, yetiş.”*

“Aman bey, varıp eve haber vereyim, helalleşeyim.”

“Mümkün değil, kafileden kopma.. Koş.. Eve biz haber verimiz..”

Gerçekten de hemen eve, “*Kocanızı Çanakkale’ye yolladık.*” diye haber vermişler.

Aradan hayli zaman geçer. Millî Mücadele sonunda Ali geri döner.. Halil Çavuştan bir daha hiçbir haber alınamaz..

“Ben o Ali’nin torunuyum hocam.. Ama nenemiz hayatı boyunca her akşam kuru fasulye pişirmiş. Kendisi ağzına o yemekten tek bir lokma koymamış. Hep bize yedirmiş.. Bir şey daha söyleyeyim. Belki inanmazsınız.. Bizim evde halâ her akşam kuru fasulye pişiyor. Çocuklar bıktık diye mırın kırın ediyorlar ama.. halâ pişiyor..”

Şu dünyanın işine
Zehir koydum aşıma
Yârim Çanakkale’de
Şehit yazdım taşıma

Balıkesir’de Ali Şuuri İlkokulu karşısındaki boşlukta beş altı yıl öncesine kadar eski ayakkabı tamirleri vardı. İkinci aralık, ikinci dükkanda kır, pala bıyıklı bir ihtiyar çalışırdı: Cevdet De-de (Alkalp).

Bir akşamüstü dükkanın önünde çay içerken konu Çanakkale’ye gelince ağlamaya başladı.

“Rahmetli babam Hafız Ali, Çanakkale’de kaldığında anamın karnında yedi aylıkmışım. Onu hiç tanımadım.. bir fotoğrafı bile yoktu.

O günler çok zor günlerdi. Seferberliğin sıkıntıları, Kuvayı Milliye zamanı, işgal yılları, kurtuluş.. yokluk.. kıtlık.. sıkıntı.. çocukluğumuz hep ekmek peşinde sıkıntıyla geçti.

Ama anam (Adeviye) benim çocukluğumdan itibaren her sokağa çıkışta her bir yere gidişte yanıma gelir:

- Oğlum ben pazara gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha...
- Ben teyzenlere gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha...
- Ben komşulara gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha...
- Ben mevlide gidiyorum. Baban gelirse, beni hemen çağır ha...

Annem, babamı bekledi durdu. Büyüdüm dükkân açtım. Annem gene bir yere gidişte dükkânâ gelir, gideceğı yeri söyler; “Baban gelirse beni hemen çağır ha!” diye eklerdi.

Aradan yıllar geçti. Anacığım ihtiyarladı. Gene hep değneğini kakarak yanıma gelir; “Baban gelirse beni hemen çağır ha!” diye tembihlerdi.

Günü geldi ağırlaştı. Ölüm döşeginde bizimle helallaştı: Bana iyi baktınız. Hakkınızı helal edin. Bana döndü yavaşça: “Baban gelirse, ona ‘Annem hep seni bekledi.’ de.” dedi. Birden irkilerek doğruldu kapıya doğru gülümseyerek; “Hoş geldin... Hoş geldin!” diyerek ruhunu teslim etti...

Çanakkale’de esir düşüp sağ kalanlardan zaman zaman dünyanın çeşitli yerlerinden dönenler oldu. Kepsut köylerinde on dokuz sene sonra dönenlere, dokuz sene sonra iki gözü kör dönenlere rastladım. Zannediyorum en son dönen esir 1952’de idi.

Analarımız, kadınlarımız beklediler.. beklediler.. beklediler..

Gençliğini bilmedi
Yel bulutu delmedi
Çanakkale’den beri
Koçyiğitler gelmedi.

YAŞANMAYAN BAYRAMLAR

Bir gün Seyit İlşekerci'nin eczanesinde oturuyordum. Beyi ile İlaç alan bir hanım: *"Hocam ben sizin bir konuşmanızı izledim. Size nenemi anlatayım. Onun babası da Çanakkale'ye gitmiş."* dedi.

Merakla dinlemeye başladım.

"Babası Çanakkale'ye gittiğinde nenemiz henüz kundakta bebekmiş. Gitmiş ve bir daha hiç haber alınamamış. Ama annesi her bayram geldiğinde nenemizi süsler giydirir ve sokağa yollamazmış. 'Babam gelecek... Elimden tutacak... Seni bayram yerine o götürececek..."

Çıkma sokağa bekle..

Her bayram.. her bayram ‘Baban gelecek, elinden tutacak. Seni bayram yerine götürecekt..

Nenemiz halâ sağ. Ve halâ her bayram giyiniyor, süslenip bekliyor. Babam gelecek, elimden tutacak. Beni bayram yerine götürecekt..”

Edremit’te bir evde hâlâ her bayram... Her bayram, yaşanmamış çocukluk günlerinin bayramları yaşıyor.. Aradan seksen beş sene geçti. Ama hâlâ gelecek olan bir baba bekleniyor. Hayatı boyunca bayram yerinin nasıl olduğunu göremeyen insanların hatıraları yaşıyor.

Akderenin karası
Kaşlarının arası
Ne olunmaz dert imiş
Çanakkale yarası

1954 yılında babamın memuriyeti dolayısıyla Sındırgı'dan Balıkesir'e geldik.

Babam daha önce gelmiş, bir evin üst katını bize kiralamıştı. Alt katta ev sahibi yaşlı bir kadın oturuyordu. Aksi ve huysuz bir hanımdı. Biz çocuktuk. Oynarken gürültü yaptık mı, bize çekişir dururdu.

16 yaşında evlenmiş, kısa bir süre evli kalmış, seferberlikte eşi ihtiyat zabiti (yedek subay) olarak askere alınıp Çanakkale'ye gönderilmiş.

Eşinin Çanakkale'den yolladığı mektupları ve zarflarını evinin içeriye bakan pencerelerine yapıştırmıştı. Hatta o zamanlar bende pul biriktirme merakı vardı. Cama yapışık zarflardan birinin üzerindeki pulu yırtıp almak istemiştım de, nene bana kızmıştı.

Kim bilir neler yazıyordu o mektuplarda? Ama nene her sabah namazdan sonra her mektubu ayrı ayrı okur, her mektubu okuduktan sonra şehit kocasına fatihalar okur, günlük işlerine başlamadan önce de, bir gün önce bıraktığı yerden başlayarak kocasının ruhuna hatim indirmeye devam ederdi.

Nenenin ziyaretçileri çok olurdu. Kocaları, oğulları Çanakkale'de ve diğer cephelerde şehit olan hanımlar gelir, bitmez tükenmez dualarla, hatimlerle onları anarlardı.

Şemsi Nene “yakmacılık” denilen bir usul ile çıbanları iyileştirir, geçimini böyle sağlardı.

Geleni gideni çok olmasına rağmen Şemsi Nene hiç sokağa çıkmazdı.

“Nasıl çıkarım, beyim Çanakkale'ye giderken dış kapının arkasından ellerimi tuttu, gözlerimin içine bakarak ‘Karıcığım.. gençsin, güzelsin.. gözüm arkada kalmasın.. ne olur söz ver bana! Ben gelinceye kadar sokağa çıkma’ dedi. İşte orda şu kapının arkasında ona söz verdim. Nasıl sokağa çıkabilirim?”

İşlerini, alışverişlerini hep konu komşu yapardı. Çünkü söz vermişti. Sözden dönülmezdi.

Onun köşede, küçük tek bir pencere ile koridora bakan merdivenin dibinde karanlık bir odası vardı.

Bir akşam üstü babamla eve çıkarken neneyi o odanın köşesinde bir gelinlik giymiş, ayakta, ellerini göğsüne kavuşturmuş beklerken gördük. Boynunda iri taneli uzun inci gerdanlık vardı.

Babam şaka olsun diye takıldı. *“Nene hayrola, bugün pek süslüsün ya... Ne var.. bir şey mi oldu?”*

Nene gözlerini yerden ayırmadan kısık, çok derinlerden gelen bir sesle cevap verdi:

“Oğlum ben bugün evlendim. Bak, kocamın yüz görümlüğünü de taktım. Kocamı bekliyorum..”

Babam hiçbir şey demeden gözlerinde yaşlarla kaçarmış gibi yuvarı çıktı.

Neneyi orada bütün gece o yalnızlığıyla baş başa bıraktık. Gürültü olur diye bizi erken yatırdılar. Soba bile yakmadık.

Ertesi gün günlük hayat eskisi gibi devam etti. Öğrendik ki kocası şehit olduğundan beri, evlendikleri gün, nene süslenip hep kocasını beklermiş.

Nenenin hiç çıkmadığı evden yıllar sonra cenazesi çıktı. Ev uzun süre boş kaldı. Hep evin fotoğrafını çekmek veya çektirmek istedim. Bir türlü fırsat bulamadım. Birkaç yıl önce o binlerce gözyaşıyla, acıyla beklemenin yaşandığı ev yıkıldı. Şimdi yeri bomboş...

İstanbul-Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği’nde Şehid Mehmet Nese’ın mezar taşında şöyle bir yazı vardır.

“Ben şimdi bu mezarda değil

Milletimin kalbinde yaşıyorum”

Esme rüzgâr kal artık
Gözüm yaşı sel artık
Çanakkale’de kaldın
Çok bekletme gel artık

Balıkesir’de “Yedi bekârlar” denilen. Evlenmemiş kız kuruları varmış. Hiç evlenmemişler, öylece ölmüşler. Onlardan birisi de Berber Hayri Ağabeyin halasıydı.

Ben tanıdığımda çok yaşlı idi. Kulakları az duyuyordu. Sandığından çıkardığı çeyizlerini gösterdiler. Bin bir çiçekle, baharla, sevgiyle, sevinçle işlenmiş bezlerdi. Kim bilir ne yürek yangınlıkları, ne iyi niyetlerle hazırlanmış el emekleri göz nurlarıydı.

Bir gün öldüğü haberi geldi. Çok az insan vardı cenazede. Sadece birkaç akraba.

Gömüldü. Tam mezara toprak atacaklarken; “*Aman unutmayalım vasiyeti vardı.*” dediler. Mezara bir kese dolusu dış bıraktılar. Arkasından birkaç torba saç koydular. Sonra gömüldü.

“*Bunlar ne?*” diye sordum. *Çünkü bizde böyle mezara bir şey koyma adeti yoktu.*

“*Halamızın yavuklusu, nikahtan hemen sonra daha düğün yapılmadan Çanakkale’ye gitmiş. Bir daha dönmemiş.. Gençliğinde çok güzelmış halamız. Çok isteyenler olmuş. Onun hatırasını kirletirim diye O kimselerle evlenmemiş. Bekar öldü.*

Diş ve saçlara gelince: “Yarın mahşer yerinde Huzur-u İlahide onunla karşılaşsam, ‘Bu ağızdan senin adından başka erkeğin adı çıkmadı.’ diyebilmem için ağızımdan dökülen bütün dişlerimi biriktirdim, koyun mezarıma. Huzur-u İlahide ona ‘Başıma, saçıma yaban eli değmedi.’ diyebilmek için tarağıma takılan bütün saçlarımı topladım. Torbaya koydum. Saçlarım şahidim olacak. Vasiyetimdir. Saçlarımı da benimle beraber gömün! Koyun mezarıma!’ diye vasiyet etmişti. Vasiyetini yerine getirdik.”

*Kavakta yeller oldu
Gül yarım eller oldu
Çanakkale denince
Gözyaşım seller oldu*

ADİLE TEYZENİN HASAN'I

1930'lu 40'lı yıllarda Balıkesir'de bir Adile Teyze yaşırdı. Ben, onu çok yaşlılığında tanıdım. Bağıra bağıra konuşur, her fırsatta ağlardı. Âdeti yarı meczup yaşırdı.

Seferberlik başlar başlamaz kocası askere çağırılmış Çanakkale'ye gönderilmişti. Tek evladı olan Hasan'la yapayalnız kalakalmıştı. Hasan on yedisindeydi ve başkasının dükkanında çalışıyor geçinip gidiyorlardı.

Çanakkale'den gelen yaralıların, şehitlerin haberleri duyulmaya başlamıştı. Bir gün eve gelen bir kırmızı mektupta “Babanın” şehit haberi öğrenildi. Sadece birliği ve şehit olduğu gün yazılıydı. Gözyaşları sel oldu.

Ana oğul daha sıkı kenetlendiler birbirlerine. Günler geçmek bilmiyordu. Fatihalar... Hatimler... Mevlitler... acıyı azaltmıyordu.

Bir gün gene davullar dövülmeye başlandı Balıkesir'de. Gene gönüllü toplanıyordu.

Askerlik şubesi önu kalabalık. Davullar zurnalar “Ey Gaziler”i çalıyordu. Yüksekçe bir yere çıkmış bir çavuş elinde koca bir bayrak sallıyordu durmadan.

Hasan davul sesini duyunca dükkanı kapayıp oraya doğru gitmiş, askerlik şubesi önünde kendiliğinden sıraya girmişti.

Gelenler sıra ile kaydediliyor, hemen içeri alınıp asker elbiseleri giydiriliyor, yan tarafta sıraya sokuluyor, çavuşlar yeni askerlere durmadan öğütler veriyordu.

Gönüllüler aynı gün yola çıkacaklardı. Bir âdet vardı. Davullar önde sancağın arkasında gönüllüler sokak sokak dolaşırken tanıdıklarıyla, akrabalarıyla, aileleriyle helalleşirler, dualarını alırlar, cepheye öyle giderlerdi.

Davullar sokaklarda dolaşmaya başlayınca bütün Balıkesirliler kapılara pencerelere çıkmış *“Acaba kimi son defa göreceğiz? Kim Çanakkale’ye gidiyor? Kimin çocuğuyla helalleşeceğiz?”* diye merakla bakarlardı.

Herkes gözyaşlarıyla helalleşir, onlardan önce Çanakkale’ye gitmiş olan kendi çocuklarına selâm yollarlardı.

Davulları duyar duymaz Adile Teyze’de kapıya çıkmış gönüllülerin gelmesini beklemeye başlamıştı. Kolay değildi... O da kocasını bu şekilde davullarla cepheye uğurlamıştı.

Davullar vuruyor uzaktan sancağın ardı sıra bir asker yaklaşıyordu.

Birden en önde gülümseyerek kendisine bakan bir askere takıldı gözleri. Tek yavrusuydu... Hasan’ıydı.

- Yavrum. Evladım. Gözümün nuru. Hasan’ım. Hayrola?

- Ana ben Çanakkale’ye gidiyorum. Babamın yanına. Helâlleşmeye geldim.

- Yavrum. Aslanım. Sütüm sana helâl olsun. Uykusuz gecelerim helâl olsun. Analık hakkım helâl olsun. Ama Çanakkale’de düşmana sırtını dönersen, babanı utandırırsan haram olsun...

Adile Teyze feryat eder.

- Komşular kına yetiştirin. Koç yiğidimi vatanıma kurban gönderiyorum.

- Kına yetiştirin.

Adet olduğu gibi hemen kına getirilir.

- Oğlum, uzat tetik parmağını kınanı yakayım. Onu kullanırken bizi hatırla.

Kına yakılır.

- Oğlum bir saniye bekle...

İçeri girer. Sandığı açar. Duvağını çıkarır getirir.

- Yavrum, bu duvağı yüzümden baban almıştı. Çanakkale'ye git. Babanın mezarını bul. Bu duvağı onun üzerine ört.

- Olur ana... der duvağı sarık gibi fesine dolar.

Eller öpülür. Sarılır, kucaklaşırlar, ağlaşırlar, uğurlanır. Arkasından sular dökülür... gidenler sokağın ucundan marş söyleye söyleye kaybolurlar.

Emekli bir postacı anlatmıştı:

“Aradan on beş gün, bir ay geçmeden eve bir kırmızı mektup daha getirdim. Kapıyı çaldım. Adile Teyze elimde mektubu görür görmez..

- Anladım postacı, anladım. Ne olur sen oku. Ana yüreğidir dayanmaz. Sen oku..

Okumaya başladım. Mektup “Anne” diye başlıyordu.

‘Anne, ben oğlunun bölük kumandanıyım. Babasının mezarını bulmak maalesef mümkün olmadı. Biz şehitleri toplu gömeriz. Ama vasiyet etmişti, duvağını oğlunun üzerine örttüm.’

Birden bir feryat duyulur.

Elhamdülillah... Elhamdülillah oğlumuz bizi utandırmadı.”

Şehidimin haberi

Mevla'm versin sabrı

Oğlum Çanakkale'de

Bilinmiyor kabiri

Lise Öğrencilerinin de Askere alınmasıyla ilgili 27 Mayıs 1915 tarihli Bir Padişah İradesi

1 6 Cemaziülahir 332 tarihli mükellefiyet-i askeriye kanun-u muvakkatının 42. maddesine müzeyyel - katib-i sultaniye 10. sınıf müdaviminine mütedair - fıkra hakkında kanun-u muvakkat :

Madde 1 : Mükellefiyet-i askeriye kanun-u muvakkatının 42. maddesine fıkrayı atıye tezyil olunmuştur.

“Muayene-i intihaiye esnasında mekatib-i sultaniyenin onuncu sınıflarında bulunanlar da hizmet-i makzura hakkına nail olacaktır.”

Madde 2 : İş bu kanun tarih-i naşrinden muteberdir.

Madde 3 : İş bu kanunun icrasına heyet-i vükela memurdur.

Meclis-i umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere iş bu layiha-ı kanuniyenin muvakkaten mevki-i meriyete vazını ve kavanin-i devlete ilavesini irade eyledim.

13 Recep sese1333 ve 14 Mayıs sene 1331

Mehmet Reşad

تالیکیری
ایکینی سه
۹ - ۱۱ - ۲۰

باسیلین باسیلماسین کلن کاندل کریمی
ویرلز، کونیران کاندل یزار ایرتیمی
کونلرکن - هیچ اولازسه - اوج
کون اول مدیرک آینه کلدیر.

فرهی

پازدار برتیمی } ۸ شیان ۱۳۳۳
۸ حوزران ۱۳۳۱

نرتیمه عابدون یزار ایرتیم مدر مشوه
سراجت اولوزور .
بر سنه ک آوآ بدلی : ۳۰۱ غروشد

نشمی (۲۰) یازده

هفتده بر دفعه یزار برتیمی نوا غرشمی

نشمی (۲۰) یازده

مذیل : ۱۳۱۰ توفیل افراده متدار
قره حقدنه قانون موقت :
ماده : ۱ - مکتلیت عسکره قانون
۴۲ نجی ماده سه قرة آینه تدیل اولوشدر
« اوج بوز اون توفیل افراددن مانتد
انتهیه کوردکنلرک فقط خدمت عسکریمه
جلب و سولرکن اول اننه عادهده هرور
اوساق اعرار ایدلدر خدمت مقصد ده حقدنه
ناقل اوله یقادر . »
ماده : ۲ - اشبو قانون تاریخ نشرکن
مشربرد .
ماده : ۳ - اشبو قانونک اجراء حیش
وکلر ماموردر .
جلس عمومینک اجنایند قانونی لکلیم
اولقی اوزره اشبو لایحه قانونیمک موکنا
موقع اجراء وشنی و قوانین وکله علاومشی
اراده ایلیم .

۱۳ دجیسه ۱۳۳۳ و ۱۴ مایر سنه ۱۳۳۱
محمد رشاد

اولاد شهیدک تلم و تربیسی ایچون
وجوده کیتیرله جنک مؤسسه ایدلدر متقطعی
واردات حقدنه قانون موقت
ماده : ۱ - اولاد شهیدک تلم و تربیسه
خصوص اولوق دوقچه مؤسسات علمیه
و - نایم - حده کیتیرله حکمر
ماده : ۲ - اشبو مؤسسات مصارفه
[صوک حوادار سوک هجدهده]

اردو وقره قومانداماری و بونلرک وکیلری
و مسئل موقع قومانداماری اهالی طرفدن
مرحانکی بر سورنکه اواس حکمت و مدافعه
ملکته و محافظه آسیاینه . متعلق اجرا آت
و تربیاه قارشی مخالفت و سلاجه تجاوز
و مقاومت کورلر سه درعقب قوای عسکریمه
ایله اک شعلی اسورنکه تأدیبات یافعه و تجاوز
و مقاومتی اساسندن ایا اچککه مافون
و مجبوردرلر .
ماده : ۲ - اردو و مسئل قول اردو
و قره قومانداماری ایجابات عسکریمه یینی
قری و نصابت اهلایسی منفردا و یا مجتمعا
دراک علقه سوق واسکان ایدریر یلیرلر .
ماده : ۳ - اشبو قانون تاریخ نشرکن
مشربرد .
ماده : ۴ - اشبو قانونک سرعیت امکانه
ایش قوماندا وکیل و سرعیت نظری ماموردر .
جلس عمومینک اجنایند قانونی لکلیم
اولقی اوزره اشبو لایحه قانونیمک موکنا
موقع سرعیت وشنی و قوانین وکله علاومشی
اراده ایلیم .

۱۳ دجیسه ۱۳۳۳ و ۱۴ مایر سنه ۱۳۳۱
محمد رشاد

۱۶ جادی الآخره ۱۳۳۳ تاریخلی مکتلیت
عسکریمه قانون موکنا ۴۲ نجی ماده سه
مشربرد .

قوانین

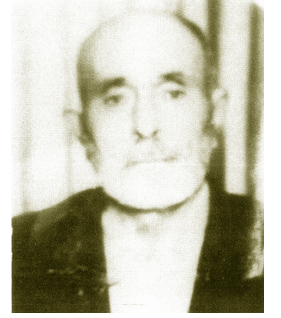
۱۶ جادی الآخره سنه ۱۳۳۳ تاریخلی
مکتلیت عسکریمه قانون موکنا ۴۲ نجی
ماده سه قبل - مکتلیت عسکریمه قانون
مدامیمته متدار - قرة حقدنه قانون موقت
ماده : ۱ - مکتلیت عسکریمه قانون موکنا
۴۲ نجی ماده سه قرة آینه تدیل اولوشدر
« مانتد انتهیه انا - نده مکتلیت عسکریمه
اولقی سقنده بولنلدر خدمت مقصوده
حقدنه ناقل اوله یقادر . »

ماده : ۲ - اشبو قانون تاریخ نشرکن
مشربرد .
ماده : ۳ - اشبو قانونک اجراء حیش
وکلر ماموردر .
جلس عمومینک اجنایند قانونی لکلیم
اولقی اوزره اشبو لایحه قانونیمک موکنا
موقع سرعیت وشنی و قوانین وکله علاومشی
اراده ایلیم .

۱۳ دجیسه ۱۳۳۳ و ۱۴ مایر سنه ۱۳۳۱
محمد رشاد

وقت سافده اجراء حکمت قارشی
کانلر ایچون جهت عسکریمه ایتخاذا و ایچون
تدایر حقدنه قانون موقت :
ماده : ۱ - وقت سافده اردو و قدار

AZMAN DEDE VE GALATASARAYLILAR

Balıkesir’de son gömdüğümüz Çanakkale gazisi İvrindi’nin Mallica Köyü’nden 104 yaşında Azman Dede idi.

Gençliğinde iki metreyi aşkın boyu, dev görünümüyle “insan azmanı” sayılmış herkes “azman” demeye başlamış, soyadı kanunu çıkınca da “Azman” soyadını almıştı. Esas ismi adeta unutulmuştu.

Yıllar önce bir yerel araştırma sırasında Mallica Köyü kahvesinde kendisiyle görüştüm.

Ağır iştiyordu. Köylülerden biri yardımcı oldu. Benim sorduklarımı kulağına bağıra bağıra söyledi. Onun sesine alışkın olduğundan anladı. Sorduklarımı cevapladı.

Söz Çanakkale’ye geldiğinde o koca ihtiyar sarsıla sarsıla, hıçkırıklar içinde ağlamaya başladı. Kendi zor duyduğu için kan çanağına dönen gözleriyle bize de duyurmak için bağıra bağıra anlatmaya başladı:

“Bir hücum sonrası bölük erimişti. Yüzbaşı telefonla takviye is-

tedi. Gece yarısı siperleri takviye için istediğimiz askerler geldi. Hepsi yeni askere alınmış gencecik insanlardı. Ama içlerinde daha çocuk denecek yaşta üç-dört asker vardı ki hemen dikkatimizi çekti.

Bölüğü düzene soktum. Yüzbaşı gelenlerle tek tek ilgileniyor, karanlıkta el yordamıyla üstlerini başlarını düzeltiyor, sabah yapılacak olan süngü hücumuna hazırlıyordu.

Sıra o çocuklara geldiğinde. O cıvıl cıvıl şarkı söyleyerek gelen çocuklar birden çakı gibi oldular.

Yüzbaşı sordu: “Yavrum siz kimsiniz?” İçlerinde biri, “*Galatasaray Mektebi Sultanisi talebeleriyiz. Vatan için ölmeye gönüllü geldik...*” diye cevap verdi.

Gönlüm akıverdi o çocuklara. Bu savaş için çok küçüktüler. Daha süngü tutmasını bile bilmiyorlardı. Onlarla ilgilendim. “*Mermi böyle basılır. Tüfek şöyle tutulur. Süngü böyle takılır. Düşmana şöyle saldırılır..*” diye. Onları karşına alıp bir bir gösterdim.

Siperlerin arkasında ay ışığında sabaha kadar talim yaptık. Gün ışımadan biraz dinlensinler diye siperlere girdik.

Ortalık hafif aydınlanır gibi olunca hep yaptıkları gibi düşman gemileri gelip siperlerimizi bombalamaya başladı.

Yer gök top sesleriyle inliyordu. Her mermi düştüğünde minare gibi alevler yükseliyor bir gün önce ölenlerin kol, bacak, el, ayak gibi parçaları havaya kalkan torakla siperlere düşüyordu. Mermiler üzerimizden ıslık çalarak geçiyordu. Siperler toz duman içinde kalmıştı.

Bir ara yüzbaşı “Azman.. Yandık..” diye siperin köşesini işaret etti. O şarkı söyleyerek siperlere gelen, sanki çiçek toplarmış gibi neşeli olan o çocuklar siperin bir köşesinde sanki bir yumak gibi birbirine sarılmış tir tir titriyorlardı.

Çocuklar harbin gerçeği ile ilk defa karşılaşıyorlardı. Ürkmüşlerdi...

Yüzbaşı “*Yandık..*” demekte haklıydı. Muharebede bir ürküntü panik meydana getirebilirdi.

Tam onlara doğru yaklaşırken içlerinden biri avaz avaz bir marş söylemeye başladı..

*Annem beni yetiştirdi. Bu yerlerde yolladı.
Al sancağı teslim etti. Allah’a ısmarladı
Boş oturma çalış dedi hizmet eyle vatana
Sütüm sana helâl olmaz, saldırmazsan düşmana*

Baktım hemen biraz sonra ona bir arkadaşı daha katıldı. Biraz sonra biri daha...

Marş bitiyor, yeniden başlıyorlar.. Bitiyor bir daha söylüyorlar.. Avaz avaz.. Gözleri çakmak çakmak...

Hücum anı geldiğinde hepsi süngü takmış, tüfeklerine sımsıkı sarılmış, gözleri yuvalarından fırlamış, dişler kenetlenmiş bekliyorlardı.

O an geldi. Birden Yüzbaşı, “Hücum..!” diye bağırdı. Bütün bölük, bütün tabur bütün alay cephenin her yerinden fırladık..

İşte tam o anda.. tam o anda.. O çocuklar kurulmuş gibi siperlerden fırlayıverdiler. İşte o an.. Tam o an, bir makineli tüfek yavruları biçiverdi.. Hepsi sipere geri düştüler.. Kucağıma dökülüverdiler.. Onların o gül gibi yüzleri gözümün önünde gitmiyor. Hiç gitmiyor.. İşte ben ona ağlıyorum.. O çocuklara ağlıyorum... “

Azman Dede ağlıyordu. Ben ağlıyordum. Kahvede kim varsa ağlıyordu..

Kahveci gözyaşları içinde bize çay getirdi. Eğildi:

“Azman Dede hep ağlar. Niye ağladığını bugün ilk defa anlattı..”
dedi.

Cigaramın tütünü
Şimdi içmiş sütünü
Çanakkale’de kaldı
Çocukların bütünü

Bugün Galatasaray lisesinin binası içinde “avlu” adı verilen bir bölüm vardır. Buradaki “Vatan İçin Şehitlerimiz” köşesinde birinci dünya savaşı ve Millî Mücadele’de şehit düşmüş Galatasaraylı öğrencilerin isimleri yazılıdır. Bu öğrencilerden Çanakkale’de şehit olanların isimleri şöyledir.

119 Ahmet Refik	472 Ahmet Refik
64 Yusuf Cemil	54 Agop Elmasyan
131 Halit Fuat	127 Mehmet Nazım
238 Hasnun Galip	519 Hüsamettin
666 Mehmet Nasmi	169 Hasan Tahsin
476 Mehmet Ali	280 Cevdet
206 Cahit Osman	255 Ethem Mehmet
252 Aziz Ulvi	Ahmet Eğimli
434 Hasan Neşet	Rıza Kemahlı
670 Mehmet Nushet	Mehmet Kemahlı
901 Ömer Seyfettin	Halit Boyabatlı
43 Besim İbrahim	S. Çavuş Şileli

Ben tanıdığımda gözleri kıpkırmızı, meczup bir ihtiyardı. Çocuktuk ve ondan korkardık. Çocukluktan hatırladıklarım alev alev yanan yaş dolu iki göz kaldı...

Seferberlik ilanında ortanca oğlu da askere alınmış, büyük oğlu ise Balkan Savaşı'nda askere gitmiş, “Çanakkale’de kıyamet kopuyor.” haberlerinin duyulduğu bir gün en küçük oğlu da askere istenmiş köyün bütün asker gençleri, bütün köyle beraber önde bayrak yola çıkmışlar... Ana yola yakın bir çatı vardır. “Pınardibi”, komşu köyden geleceklerle orada buluşulacaktır. Zevkle, neşeyle, keyifle gelirler “Pınardibine”, bütün komşu köyler oradadır. Panayır yeri sanki... Herkes bayramlıklarını giymiştir. Bir de davul, zurna vardır. Güm güm vurmakta. Bayraktarlar Pınar dibinde toplanmıştır. “Muhtar Hoca” çeşmenin üzerine çıkar Bir işaretle davul susar hoca yüksek sesle bir “amin” çeker, yer gök inler. Hoca öyle dualar eder, gençlere öyle nasihatler eder ki yürek dayanmaz... “Ah keşke genç olsak da biz de gitseydik.” der insan...

Dua biter, artık yola çıkma zamanı gelmiştir. Herkes telaşla kucaklaşır, helallaşma zamanıdır.

Bir süre sonra her şey biter, gençler sıra olurlar, önde tecrübeli askerler yavaşça şarkı söyleye söyleye yola çıkarlar... Gözyaşları, hıçkırıklar, mendil, el sallamalar... Gidenler gözden kaybolur... Köylüler bir türlü ayrılamaz “Pınardibi” nden... hava karmaya başlayınca sessizce köylerine dağılırlar. Gidenleri bir daha görebilecekler midir acaba? Acaba gidenler gelebilecekler midir? Dualar... Dualar...

Zaman geçer. Şehitlerin haberleri bir bir gelmeye, duyulmaya başlar... Yüreklere ateşler düşmektedir.

Bir gün Şerif Dede askerlik şubesine çağrılır. Gider ama üç oğlunun da şehit düştüğü haberini aynı günde alır. Üç yavrusu da yoktur artık.

Hiçbir şey söylemeden ayrılır... Köye döner... Bir süre sonra bütün komşu köylere okuntu yollayarak çocuklarını askere uğurladıkları yerde toplanmalarını ister. Sanki düğün var gibi hazırlanıp bayraklarla yola çıkarlar. Bu kez dudaklarda türküler değil, sadece Fatihalar vardır. Toplanırlar... Köy hocaları birer birer Pınardibi'ndeki çeşmenin üzerine çıkarak şehitlere dualar ederler, kalanlara selamet dilerler.

Tam o sırada... işte tam o sırada Şerif Dede fırlayıverir çeşmenin üzerine, dike başını göğe doğru, açar kollarını açabildiği kadar, parçalar gömleğinin düğmelerini kopararak göğsünden, birden göğsünü yırtar gibi feryat eder.

“Allah...! Allah...! Ben niye gitmedim. Niye ben de gidip şehit olmadım... Niye bana bu şerefi çok gördün?” diye feryat eder, feryat eder, feryat eder.

Şerif Dedenin işte o zamandan sonra pek aklı başında olmadığı söylenir.

Pınardibi çeşmesi artık akıyor. Kurumuş...

Destan

*Köyde davul vurdu bayram var sandım
Gelibolu'ya vardım seyran vardım sandım
Karavana geldi ayran var sandım
Kan aktı kan köpürdü Çanakkale'de*

*Seddülbahir önü borazan çaldı
Çavuş al sancağı eline aldı
Sonra bismillahla düşmana daldı
Kan aktı kan köpürdü Çanakkale'de*

*Makineli tüfek askeri biçti
Önce Ali Çavuş şerbetin içti
Sonra hep şehitler defter geçti
Kan aktı, kan köpürdü Çanakkale'de*

*Anafartalar'da kıyamet koptu
Mehmet Çavuş kopan kolunu kaptı
Alıp önündeki düşmana çarptı
Kan aktı, kan köpürdü Çanakkale'de
Arıburnu önü bir kanlı dere
İnsan cesedinden basılmaz yere
Düşmana sırt dönmek yakışmaz ere
Kan aktı, kan köpürdü Çanakkale'de*

*Böyle cesareti bilmez bu meydan
Yalnız Türk'e nasip etti Yaradan
Gelibolu'daki her bir dereden
Kan atı, kan köpürdü Çanakkale'de*

Kaynak İvrindili Ali Çavuş (Çağlar)

Derleme Tarihi : 05.07. 1977

Zor günlerdir, kara günlerdir, köyde erkeklerin kalmadığı günlerdir, çöpten adam arandığı günlerdir.

Bir gün gene gönüllü toplamaya gelirler. Vatanın zorda olduğu öyle günlerdir ki “*Gönüllü müsün?*” diye sorulmaz bile. Boya posa bakılır, yürü Çanakkale’ye denir. Bu, “Yürü ölüme!” demektir. Bomba seslerinin derinden derine duyulduğu, herkesin asker olduğu günlerdir.

Bir gün gene asker toplamaya gelirler köye. Çavuş, bakar, gençler yirmi kişiyi seçer. Yirmi delikanlı. 18’inden büyükler çoktan aske-
re gitmişlerdir. Şimdi sıra onlardadır.

Muhtar, çavuşa söz verir. Yarın yirmi kişiyi getirip şubeye teslim edecektir. Sabah olur, büyük tesadüf o gece gençlerden biri vefat etmiştir. Oysa muhtar yirmi kişi getireceğine söz vermiştir. Çare hemen bulunur, kız kardeşi vardır. Hemen saçları kesilip erkek kıyafetine sokulur. Henüz diğerlerinin de sakalı bıyığı çıkmamış olduğundan farkına bile varılmaz. Gider Çanakkale’ye ve kardeşinin yerine askere giden bu kız Çanakkale cephesinde harp bitince gönderildiği Gazze Cephesi’nde şehit düştüğü duyulur. Kız olduğunu sadece mangasındaki kendi köylüleri bilmektedir.

Sonuna kadar bu sır saklanır. O şimdi Gazze Cephesi’nde kardeşleriyle “Mehmetçik” ismiyle yatmaktadır.

Çocukluğumda İvrindi’de bu hep anlatılırdı. Bu aziz şehidin ismini bir türlü öğrenemedim. Bugün sadece hatıralarda kaldı.

MÜCAHİDE HATİCE HANIM

Unutulmuş kadın kahramanlarımızdan birisi de Hatice Hanımdır. 14 Şaban 1342 (1924) tarihli Zafer-i Milli Gazetesi'nde okuyuncaya kadar onun hakkında hiçbir bilgim yoktu.

Bu küçük gazete haberi her şeyi bize anlatmaktadır. Kısa bir söyleşi olsa bile, geçmiş i aydınlatıp, unutulmuşluktan kurtardığı için önemli bir belge sayılır.

Haber şöyle:

14 Şaban 342 20 Mart 340 Numara 185-75-Zafer-i Milli

Mücahide Hatice Hanımın Gazetemize Beyanatı

Tarihte Türk kadınlarının işgal ettiği mevkie r malumdur. Kadınlarımız bilhassa Cihad-ı Milli'de (Milli Başkaldırmada) en ağır ve şerefli vazifeleri ifa etmişler, Zaferin samil-i asliyesinden olmuşlardır.

Anadolu Muharebesine silahıyla iştirak eden, büyük fedakarlıklar yapan, yaralanan hatta şehit olan kadınlarımızın miktar ı az değildir.

Mevzumuzu (konumuzu) teşkil eden Hatice Hanım da işte bu kadınlarımızdandır

Dün Hatice Hanımın Balıkesir'e gelmiş olduğunu işiterek kendisine muharrirlerimizden birisini gönderdik, mücahidat (savaşları) hakkında bize malumat vermesini rica ettik. Hatice Hanım muharririmize aşağıdaki açıklamayı yaptılar.

"İzmir'in Kemalpaşa (Nif) kazasının Ahmetli Köyü'nden Hacı Halilzadelerdenim. Babam merhum Mehmet Efendidir. Çanakkale'de Anafartalarda 56. Fırka'da silahımla muhaberele re iştirak ettim. Adım

“Ahmet” idi. Benim kadın olduğumu kimse bilmiyordu. Şarapnel ve kurşunlarla dokuz yerimden yaralandım.

Milli muhaberelerimize de gönüllü olarak iştirak ettim. Fırka kumandanım İzmir’de kışlada bulunuyordu. Ben harp yapılmadan İzmir’in Yunanlılar tarafından işgalinden iki ay evvel memleketime gelmiştim. İzmir işgal altında iken İzmir’de idim. Mösyöler Yunanlılar ile birlikte kışlamıza hucum ettiler. Yaralanan askerlerimizi İzmir Guraba Hastahanesine yerleştiriyordum. Beraberimizde hasta bakıcı hanımlardan vardı.

İşgalden sonra kazamıza geldim. Çakır Mehmet Ağanın evinde kaldım. Yanyalı Arabacı Hasan yerli Hristiyanlarla birlikte beni Yunanlılara haber verdi.

O sırada kadın hapishanesinde gardiyan Ayşe Hanım vardı. O kadın, Yunanlıların bir çok işkencelerini gördüğü halde hapishaneden tek bir hanımı vermemiştir. Bu cesur arkadaşım hâlâ eski vazifesindedir. Kazamızın sayılı kahramanlarından Nazif Ağanın da bir çok fedakârlıkları olmuştur. Tahrirat katibi Nazmi Efendinin ve Ailesi’nin hizmetleri ise çok büyüktür.

Yunanlılar beni esir ettiler. On muhafız askerle yola çıkardılar. “Ulucak” civarında bir otomobile rast geldik. Beni arabadan aldılar. Otomobile naklettiler. İzmir’in iki saat mesafesinde bir yerde yemek için otomobilden inmişlerdi. Silahları otomobilde kalmıştı. Ben söfürlüğü iyi bildiğim için otomobili yürüttüm, kaçtım. Bu suretle ellerinden kurtulabildim. Boğaz içerisinde arkadaşlarımla birleştik. Arkamdan koşan Yunan askerlerini tamamen tepeledik.

Manisa’ya kadar firar ettik. Beni ve arkadaşlarımı Manisa Müftüsü İstanbul’a kaçırdı. Hatta Balıkesir’de istasyonda komiser muavini merhum Cafer ve polis Kaptan İbrahim ve refiki Ruhi Efendilere tesadüf etmiştim. Onlar da bana yardımda bulundular.

Bandırma’da arkadaşlarımın yardımıyla vapura bindim. İstanbul’a sonra da Eskişehir’e gittim. Eskişehir’de Mutasarrıf Fatin Bey bana yardım etti. Oradan Ankara’ya hareket ettim.

İnönü Muhabereleri’nde bulundum. Hastabakıcılar arasında idim. Sonra Kütahya Cephesi’ne gittim. Fırka kumandanımız şehit Nazım Beyin maiyetimde çalıştım. Düşman o zaman Elmalı Köyü’nden geliyordu.

Bundan sonra menzil emrinde olarak Polatlı Hastahanesi’ne tayin olundum. Çay ve Dumanlı Pınar Muhaberelerine iştirak ettim. Orada rahatsızlanmıştım. Ankara’ya döndüm. İstihlas (Kurtuluş) zamanında Ankara’da idim.

Memleketime gittiğim zaman beni hayretle karşıladılar. Beni öldü zannediyorlarmış.

Validem ve pederim beni pek küçük yaşta bırakmışlardı. Öksüz büyüdüm. Babaannem beni terbiye etti, yetiştirdi.

Çocukluğumda askerlerin talimlerini görür, askerliğe arzu beslerdim. Bu arzu, beni nihayet böyle birçok muhabereye sürüklemiştir.

ÇANTAYZADE ABDULLAH EFENDİ

Çantayzade Abdullah Efendi Çanakkale’de ihtiyat zabiti olarak bulunmuş, Mill Mücadele’den sonra Balıkesir’in Yeşilli Camii civarında bir dükkân açmıştı.

Kurtuluştan hemen sonra uzun yıllar süren harplerin üzerlerinde bıraktıkları etkilerden dolayı kendilerini hâlâ asker sayan ihtiyat zabitleri (yedek subaylar) Balıkesir’de bir “İhtiyat Zabitleri Cemiyeti” kurdular. Cemiyetin merkezi Abdullah Efendi’nin dükkânıydı. Her hafta toplanır, anlatırlar, anlatırlar, anlatırlardı.

1923-24 yılı Zafer-i Milli gazeteleri, “İhtiyat Zabitleri Cemiyeti’nin haberleriyle doludur.

Cemiyet, Menemen olayları sırasında ilan edilen sıkıyönetim (örfi idare) zamanında diğer derneklerle kapatılarak bir daha açılmadı.

1915’te harbe katılan gençler 1930’lara 1940’lara gelindiğinde artık yaşlanmışlardı. Yavaş yavaş aralarından ayrılanlar oluyordu. 1940’tan sonra ayrılanların sayısı hızla yükseldi. Yaprak dökümü çotktan başlamıştı. Artık sadece 18 Mart günü bütün Çanakkale Gazisi eski askerler en yeni elbiselerini giyiyorlar. Yine Çantayzade Abdullah Efendi’nin dükkânında buluşuyor, eski günleri anıyorlar. Aralarından ayrılan arkadaşlarını anıyor, Fatihalar okuyor, dualar ediyorlardı.

1960’lara gelindiğinde artık birkaç kişi kalmışlardı. Harbin yıpratmış vücutlar daha fazla yaşlılığa dayanamamışlardı.

Tükendiler... Tükendiler... Kalmadılar... Vatan için canları pahasına devletin yolladığı her yerde gözlerini kırpmadan ateşlere atılanlar, onurumuzla şerefimizin, hürriyetimizin sembolü “Bayrağımız” dalgalanabilsin diye her türlü sıcağa, soğuğa, açlığa, susuzluğa, uykusuzluğa tahammül eden, bize bugün namusumuzla yaşadığımız bir va-

tan toprağını sağlayan 1915 kuşaağı yok artık... Kıymetlerini bilemedik. Yaşarlarken, her biri ile ayrı ayrı konuşup hatıralarını toplamak aklımıza gelmedi...

Onları tarihe, tarihin unutulmuşluklarına gömdük.

Çanakkale'den çıktım, yan basa basa

Erzurum'a vardım, kan kusa kusa

Tekirdağ'ın berisinde, Galata'dır Galata

Dört kardeşlik, kurban gittik Bağdat'a

KÖY MUHTARLARI

Köy muhtarları haftada bir gün askerlik şubelerine uğrar, şehitlerin haberlerini, varsa askerlerin mektuplarını getirir.

O gün köyde hiç kimse iş yapmak istemez, muhtarın getireceği mektupları, haberleri beklerlerdi.

Muhtarın geleceği saate yakın, ihtiyarlar kahve veya camii önünde bekler, kadınlar, kızlar, sokak aralarında toplaşır, muhtarın geleceği yöne doğru bakarak beklerlerdi. İç ezikliği, korku, şüphe dolu bir bekleyiş.

Uzaktan, çok uzaktan muhtar görüldüğünde kalpler çarpmaya başlar, herkesin içi heyecanla karışık sıkıntıyla dolardı.

Muhtar yaklaşıncı kadınlar yavaşça meydana toplanmaya başlardı.

Muhtar gelir bazen gözleri yaş dolu elindeki mektupları ve listeyi imama uzatır, hızlı uzaklaşırdı. Anlarıydı ki şehitlerden biri oğlu veya kardeşiydi.

Bazen yüksek bir yere çıkar, mektupları dağıtır ve oradakilere hitaben:

Halil dayı, başın sağ olsun...!

Ayşe nine, başın sağ olsun...!

Fadime gelin, başın sağ olsun...!

Zehra teyze, başın sağ olsun...!

Oraya bir yıldırım düşmüş gibi olurdu... Yüzler allak bullak ve sessizlik...

Şehitlere ağlanmazdı... Hele Çanakkale Şehitleri'ne orada topluluk içinde ağlanmazdı.

Haberi alanlar sessizce uzaklaşırken, evlerine varırlar... Dayanamazlar... Dayanamazlar...

Ana yüreğidir, baba yüreğidir, yâr yüreğidir. Boğazlar düğümle-nir. Gözler nemlenir. Hıçkırıklar kesilmez. İşte o zaman çekilirler kuytu bir yere, ormanın bir köşesine, dağın bir yamacına...

Başlarlar feryada... Ağlarlar... Ağlarlar... Ağlarlar... Gözyaşları sel olur. Artık bundan ötesi söylenen her söz şiirdir, destandır, mânidir, ağıttır.

Öyle duygular yaşanır ki onların kırıntıları bir mânide bir destanda sıkıştırılmış halde bulunur. Bunlardan tespit edebildiklerimden bir kaç:

Denizin dalgasına
Kapının halkasına
Ben yolladım yârimi
İngiliz kavgasına

İstanbul'un bayırı
Çata çıkmış çayırı
Sana izin vermedim
Anafarta'nın gâvuru

Bıçakların demiri
Toprakların kemiri
Abimi sana gömdüm
Çanakkale kabiri

Çanakkale bayırı
Onu Mevlam kayırı
İngiliz'i koyuvermen
Beni yardan ayırı

Çanakkale yeşili
Dağı taşı eşili
Şehit yârimin kabri
Yüreğime deşili

Çanakkale Boğazı
Dinmez yürek sızı
Yeri göğü kapladı
Gelinlerin avazı

Kovan içi petektir
Omzumdaki tüfektir
Aslan yârim gelmedi
Çanakkale sebeptir.

Denizde dalga olur
Dalga kıyıda kalır
İngiliz belasını
Çanakkale de bulur

Geminin direkleri
Tez çekin kürekleri
Yârim Çanakkale'de
Korkusuz yürekleri

Deniz üstünde fener
Üfleyiverdim söndü
Mehmed'im, İngiliz'i
Çanakkale de yendi

Dağların sokukları
Papucum topukları
Yârim Çanakkale'de
İngiliz kopukları

Deniz üstünde ateş
Çaktım çaktım yanmadı
Şu kereviz deresi
Akan kana doymadı

*Gelibolu feneri
Yanar yanar da söner
İngiliz gemileri
Çanakkaleden döner*

*İngiliz tayyaresi
Dönüyor da dönüyor
İngiliz'in hevesi
Çanakkale'de sönüyor*

*Şimşek yolunu bilmedi
Yüreğimi delmedi
Çanakkale'den beri
Koç yiğidim dönmedi*

*Karıncanın izine
Yandım keklik sesine
Yârimin kanı akmış
Gelibolu düzüne*

*Gökte yıldız seçilmez
Sular yalnız içilmez
Yârim orda durdukça
Çanakkale geçilmez*

*İn dereye dereye
Derelerin düzüne
Gözyaşım akıverdi
Çanakkale sözüme*

*Çam kütüğü bal vermez
Yad olana el vermez
İngiliz askerine
Benim yârim el vermez*

*Çanakkale ötesi
Bir ufacık pınardır
Benim yârim hudutta
Bir eğilmez çınardır*

*Camimin yeşil taşı
Çanakkale bulgur aş
Çanakkale de düştü
İngilizlerin başı*

*Asker gelecek diye
Bir güzelce söz oldu
Yârim Çanakkale'de
Yüreğim göz göz oldu*

*Güvercinin yeşili
Cevizlerim asılı
Çanakkale düzündü
Kabirimiz eşili*

*İn dereye dereye
Derenin azanına
Çanakkale'de vurduk
Geminin kazanına*

*Mektup Çanakkale’de
Evladıma kelâm et
Babası Balkan’daydı
Git ona da selam et*

*Köyümüzün koçları
Kınalıca boyaklı
Çanakkale kapusu
Arkasından dayaklı*

*Yaylalar duman oldu
Hasretlik yaman oldu
Benzim Çanakkale’de
Gül çiçek gibi soldu*

*Çanakkale bağının
Kınalıdır pekmezi
Gavurlara az bile
Mehmetçiğin tekmesi*

*Neresine neresine
Ayak basmam meresine
Yârimin kanı akmış
Kereviz deresine*

*Sarı papatyam sarı
Yâr yolladı, ben aldım
Çanakkale denince
Kolsuz ayaksız kaldım*

*Kekliğin güzelini
Tazılara apartman
(apartmayın)*

*İstanbul çiçeğini
İngilize kopartman
(kopartmayın)*

Yirmi-yirmi beş yıl kadar önce halı-kilim üzerine yaptığım bir araştırmada konuk olduğum evde, Milli Mücadele; seferberlik derken, sohbet bir ara Çanakkale üzerine yapılmaya başlandı. Kimler gitti, kimler geldi konuşulurken, evin yaşlı ninesi birden kalkıp sandığından bir bohça çıkardı.

Saygı ile bohçayı açtı, içinden çıkan bir Türk bayrağı idi. Gözle-rinden yaşlar damlıyor, bir yandan dualar mırıldanarak bayrağın kıvrımlarını açıyordu. Bayrağın ortasında solmuş, yıpranmış bir kağıt duruyordu. Titreyerek mektubu açtı, bana uzattı.

Mektubu Çanakkale'den ağabeyi yollamış. Okunaklı bir yazısı vardı.

Mektup uzun bir selâm faslı ile başlıyordu. Aklımda kaldığı ka-darıyla;

“Altı yerimden yaralandım. Sahra hastahanesinde tedavi oldum. Tebdil-i hava (hava değişimi) verdiler. Kabul etmedim. Arkadaşlarımın yanına cepheye dönüyorum. İnşallah harp bitince görüşürüz...” diyordu.

Mektubun sonuna âdet olduğu gibi iki de mâni eklemişti. Hemen defterime mânileri not ettim. (O zamandan beri Çanakkale ile ilgili mânilere daha fazla önem veririm.)

Mâniler şunlardı...

Çanakkale içinde

Asker denize bakar

Kader de ölüm varsa

Benim kanım da akar

İki kıyı arası

Eller geçmez arasından

Düşmana aman vermem

Kan damlası yaramdan

Mektubu okudum. Bu mektubun alınışından kısa bir süre sonra ağabeyinin şehit olduğu haberini aldıklarını söyledi. Buruşuk yanak-larından aşağı yaşlar süzülüyordu.

KENDİ CENAZE NAMAZINI KILMAK

Babamın dostlarındandı. Dimdik yürürdü. Hani Allah'tan başka kimsenin önünde eğilmemiş tipler vardı ya öyle biriydi. Ben çok küçüktüm. Evimize misafir gelirdi. “Oğul” diye seslenirdi hep. Bağdaş kurmaz diz çöker öyle otururdu. Gaz lâmbası ışığında daha bir heybetli görünürdü gözüme, hep bitmez tükenmez harp hatıraları anlatırdı. Çanakkale, Gazze, Kafkas cephelelerini dolaşmış, Sakarya, Dumlupınar'da savaşmış. Ancak İzmir'in kurtuluşundan sonra köyüne dönebilmişti.

Anlattıklarında, hep acı, kan, cefa vardı. Kolay mı kazanılmıştı bu vatan? Ölüm neydi ki? Şerbet içmek kadar kolaydı. *“Biz kendi cenaze namazımızı kendimiz kıldık Çanakkale’de...”* derdi sık sık. Olur muydu? Olurdu...!

Kirte muhabereleleri sırasında bölükler arka siperlerde hücum sıralarını beklemektedirler. Ön siperdekiler ileri fırlamış boğuşuyorlar. Yüzbaşı hücum için emir bekliyor. Bütün asker süngü takmış siperden fırlamak için hazır sinirler gergin...

Bütün dudaklar kıpır kıpır dualar okuyor, Kelime-i Şehadet getiriyor. Süre uzuyor. Yüzbaşı erler sesleniyor...

“Yavrularım... Aslanlarım... biraz sonra Cenab-ı Rabbü'l-alemi'nin huzuruna varacağız. Abdestsiz gitmeyelim... Hadi tüfeklerimizin kabzalarına ellerimizi sürüp hep beraber teyemmüm edelim...” Te-yemmüm edilir... Bekleme devam etmektedir. Biraz sonra yüzbaşı: “Çocuklarım... sanıyorum biraz daha bekleyeceğiz... önümüzde biraz daha zaman var, vakit varken kendi cenaze namazımızı kendimiz kılalım... Kible karşımızda...” Arkalardan oflu Ali Çavuş bağırır... “Er kişi niyetine...”

O gün yapılan hücumda kendi namazlarını kılan pek az kişi sağ kabilmişti. Orada seslenilen “er kişi” onlardır ve onlar gerçek askerdir.

Kepsut'un Tepe Köyünden Süleyman Çavuş Çanakkale'ye gider ve tam dokuz yıl sonra çıkar gelir. Çanakkale'de İngilizlere esir düşmüştür.

Esarete de Süleyman Çavuş ve arkadaşları Malezya taraflarına götürülmüş. Hangi esir kampında olduğunu bilmiyoruz. Anlattığı kadarıyla esir kampında birkaç yüz Türk varmış.

Esaret arkadaşları arasında bunlar Balıkesir'den üç kişi imişler. Hemşehri oldukları için hep beraber kalıyorlar, bir birlerine destek oluyorlarmış. Kepsut Tepe köyden Süleyman Çavuş ve Pamukçu kasabası civarından aynı köyden iki arkadaş daha.

Bu iki arkadaşın bir özellikleri daha varmış. bunların ikisi de köylerinden aynı kız aşıkmişlar. Eskiden köyler dokuz, on hane olurdu. eğer bir kız varsa, bütün köy delikanlıları ona aşık olurlardı.

Bu iki arkadaş Çanakkale'ye gelmeden önce, köyde helâllaşmak için eşi dostu ziyaret ederlerken, kız bu arkadaşlardan birine gizlice içine kekik dalı koyduğu bir mendil vermiş.

Esarete, mendilin sahibi olan genç, her gün mendili çıkarır, kek-iği koklar, hiç durmadan hüngür hüngür ağlarmış. Rakibi olan diğer arkadaş ona hiç durmadan: “Ne olur, memleket kokusu. Ne olur, şu mendili bir de ben kokayım..” diye yalvarır, ağlarmış. Öbür arkadaş ise: “Olur mu.. Olur mu..? Mendili sana mı verdi? Olur mu?” diye mendili koklamasına izin vermezmiş. Mendil akan göz yaşlarından öyle kirlenmiş ki rengi bile değişmiş. Hemen her gün. Bu esaret

arkadaşlarından biri mendili koklar ağlar. Diğer koklamak ister ağlar-mış. Malezya’da kekik ne arar. Gurbette bir kekik kokusu bile ağlar-casına özleniyor..

Bir gün mendilin sahibi olan esir, orada vefat ediyor. Ölmeden önce arkadaşına koynundan çıkardığı mendili verip: “Kardeşim, ben artık gidiyorum. Artık emanet senin..” diye ruhunu teslim eder.

Mendili alan arkadaşı her gün her fırsatta mendili çıkarır, koklar koklar hem gurbetin sıkıntılarına, hem ölen arkadaşına, hem hasret çektiği sevdiğine ağlar durur.

Bir gün harp bitti. Esaret de bitti. Haydi artık gidin derler. Nasıl-sa onları götürecek gemiyi kaçırırlar. Düşerler yayan yola. Yol bilme-zler, iz bilmezler, para yok, iş yok.. Dilenerek vatana ulaşmağa çalışır-lar. Aç, perişan Hindistan’a ulaşırlar. Orada Mendilin diğer sahibi de vefat eder. Ölmeden önce mendili çıkarıp: “Süleyman, artık benden hayır yok.. Eğer memlekete sağ varırsan, bizim köye var, bu mendili Ahmet kızı Hatice’ye ver. Emanetini alsın, artık bizi beklemesin...” diye ona teslim eder.

Ve bir gün Süleyman Çavuş göyüne çıkar gelir. Saç sakal birbirine karışmış, Giysiler lime lime parçalanmış, elde bir değnek, sırtında kocaman bir torba Süleyman Çavuşu kimse tanımaz.. Dilenci san-mışlar. O devirlerde esaretten dönenlerin çoğu ancak dilenerek köyler-ine ulaşırlarmış. Ama köyü köpeğinin tanıdığını söylerler. her gelen yabancıya havlayan köpek ona havlamamış.

Süleyman Çavuş evine yaklaştığında oğlu da tanımamış. “Ana, bir dilenci geliyor..” diye içeri seslenmiş. Karısı dışarı çıkmış. O da tanıyamamış. Ama Süleyman Çavuş, karısına ismiyle seslenince kadın

onu sesinden tanımış, ona doğru koşmuş. Süleyman Çavuş: “Aman sarılma.. önce beni bir yıkayın.” demiş. Hemen bahçede duran çamaşır kazanının altını yaktırmış. Köydeki “Berber Dayı”yı da çağırmışlar. Su ısınınca Süleyman Çavuş bir taşın üzerine oturup soyunmağa başlamış. Çamaşırlarını almak isteyen karısı onları vıcık vıcık bit içinde görünce bir çomakla bütün çamaşırları kazanın altına atmış. Sıra sırt torbasının boşaltılmasına gelmiş. Her şey yırtık pırtık. Hemen kazanın altına atmağa başlamış. En dipte pis, kirli, leş gibi bir mendil çıkarmış, tam onu da kazanın altına atacakken

Süleyman Çavuş:-Aman.. Onu atma.. O emanet.. Onun sahibi var.

Karısı:

- Bu çok pis. Bari yıkayayım..

Süleyman Çavuş:-Hayır. O esarette kalan iki arkadaşımın göz yaşlarıyla kirlendi.

Süleyman Çavuş’un üstüne “susakla”(su kabağı) bir kazan kaynar su dökmüşler ancak kiri kabarmış. Hattâ kirini bir tahta fırçasıyla sıyırmışlar. Yılların kiri ancak temizlenmiş. Tıraş da olunca o olduğu ortaya çıkmış.

Uzun zaman sonra Süleyman Çavuş ancak kendini toparlaya bilmiş. Yıllarca esaret çekmek kolay değildir. Emaneti teslim etmeğe karar vermişler.

Bir gün at arabalarına binip önce Kepsut’a oradan Balıkesir’e oradan da köye varırlar. Köye yaklaştıklarında karşılayıcılar çıkar. Köyden düğün sesleri gelmektedir. Köye yaklaştıklarında karşılayıcıların içinde o köyden Çanakkale’de siperlerde beraber oldukları Kadir Çavuş da vardır. Kadir Çavuş da o köyden. Yalnız o esir düşmemiş, harp sona erince köyüne geri dönmüş. Kucaklaşırlar.

Kadir Çavuş-Yahu Süleyman, benim bu gün evlendiğimi sana kim söyledi?

Süleyman Çavuş-Kimse söylemedi. Söyleselerdi de mutlaka gelirdim. Ama bugün buraya Ahmet kızı Hatice'yi görmeğe, ona esaretten getirdiğim emaneti vermeğe geldim.

Süleyman Çavuş, esarete ölen arkadaşlarının durumunu anlatır.

Kadir Çavuş- Hatice Hanıma ben de aşkıttım. Ama o iki arkadaşım benden büyüktüler. aralarında onun için öyle kavga ediyorlardı ki ben onların yanında bu sevdamı açıklamağa cesaret edemedim. ama Askerden dönünce her sene evlenmek için Hatice hanıma haber yolladım ama o: “Benim verilmiş sözüm var.. “diye kabul etmedi. Fakat yıllar geçtikçe ümidi herhalde kalmadı ki geçenlerde benimle evlenmeyi kabul etti. Ama bana ;eğer doğacak çocuklarımız erkek olursa onlara esarete ölen arkadaşlarım Ömer ve Mustafa adını vereceğime dair söz verdirdi. Bu düğün bizim düğünümüz. Benim için mahzuru yok. Hanımın götürüp emaneti versin. Hem onların öldüklerini öğrenince belki gönlü daha rahat olur..

Süleyman Çavuş’un Hanımı düğün evine girer. Hatice hanımın yanına oturur. Köy küçük olduğundan az misafir vardır. Süleyman Çavuş’un hanımı bir ara Hatice hanıma:

- Size bir emanet getirdim.

Hatice hanım:

- Hayrola?

- Size çok uzaklardan bir esaret emaneti getirdim..

Hatice hanım irkilir. “Ömer ile Mustafa’dan mı yoksa?” Süleyman Çavuş’un hanımı o kirli mendili çıkardığında Hatice hanım kaparcasına alır. Göğsüne bastırır, hıçkıra hıçkıra saatlerce ağlar..

Asker arkadaşları Kepsut’lu Süleyman Çavuş ile Kadir Çavuş birbirlerini bırakmazlar. Yıllarca birbirlerine giderler gelirler. Selam yollarlar. Herhalde 1940 ların sonu veya 50 lerin başında olmalı. Süleyman Çavuş bir gün pazarda Kadir Çavuş’un köylülerine rastlar. Onlara Kadir çavuşu sorar. “Geçenlerde Hatice hanım vefat etti. Mezara konurken anlamadığımız bir şey oldu. Oğulları Ömer’le Mustafa analarının cesedini kabre koydular. Sonra ‘anamızın vasiyeti’ diyerek yüzüne kirli, pis bir mendil örttüler.. Neydi o pis mendil anlamadık. Sorduk ‘Biz de bilmiyoruz’ dediler. Neydi acaba o kirli mendil”

Neydi acaba o kirli mendil...?

Balıkesir'in Bigadiç kazasında bazı hayır severler bir araya gelmiş, çevre köylerden gelen yetenekli kız öğrencilerin bütün ihtiyaçlarını karşıladıkları bir vakıf ve ona bağlı olarak bir de kız yurdu kurmuşlar. Bu yurtda hemen hemen her hafta tanınmış, bir sanatçıyı, bir bilim adamını veya bir yazarı konuk ederek onlara belirlenen konularda konferanslar verdireyorlar, bir sohpette içinde sorular sorduruyorlar.

Çanakkale savaşları üzerine konuşma yapmam için Vakıf başkanı sayın Sedat Ulus beni Bigadiç'e çağırdı. Konuşmama daha vakit vardı. Sedat Bey'in yazıhanesinde beklerken oradan geçmekte olan bir hanımı çağırarak Fettah Emine'yi anlatmasını istedi.

Bigadiçli Fettah Seferberlikte bütün Bigadiçli gençler gibi silah altına alınıyor. Emine ismi çevrede çok fazla kullanıldığı için aralarında ayırım yapabilmek için eşine Fettah'ın Emine denilmiş. Zaman içinde Fettah Emine'ye dönüşmüş.

Fettah Çanakkale'ye gitmiş Emine'de zaman durmuş. Onun için kocası Fettah daha dün gitmiş. Bahçesinde, incirler olgunlaşıyor, Erikler, dutlar yerlere dökülüyor, ne kendi yiyor ne başkalarına yedireyor. "Onları Fettah dikti. Onlar Fettah'ı, geldiğinde sorarsa sonra ne derim ona?"Bazen mahallenin çocukları meyvalar için bahçeye girdiğinde elinde sopa onları kovalıyor. Bağırıp çağırıyor.

Komşularıyla tek konuşma konusu "Fettah". Ne hayaller, de düşünceler, ne kurgular.

"Fettah dün gitti. Sabaha karşı gelmiş olması lâzım, ama Kale mahallesinde o Sarı Ayşe var ya işte o evine aldı Fettah'ı salıvermiyor. Ah o sarı kadın yok mu, ah.. O tutuyor Fettah'ı.. Yoksa Fettah şimdiye kadar çoktan gelirdi evine. "

Sarı Ayşe dediği kadın Fettah'ın gençlik sevgilisi imiş. Ayşe öleli yetmiş sene olmuş. Fakat Emine öldüğü güne kadar Fettah'ı Sarı Ayşe'nin alıkoyduğunu, ama bir gün Fettah'ın aklına gelip evine döneceğine inanmış. Belki Sarı Ayşe'ye kavga etmeğe gidecek, utanmıyor musun!" diyecek, ama "Fettah kızar sonra. Kızarsa bir daha hiç gelmez....

"Bazen komşular şaka olsun diye:"Sen burada oturuyorsun, ama ya yokken Fettah eve geldiyse?"derlermiş. Emine, büyük bir telaş ve sevinçle hemen kalkar, eteğini toplayarak telaşla evine koşar, yatakları içinde, divanların altında, dolaplarda yüklüklerde Fettah'ı ararmış. "Belki Fettah'ım geldi de ben beklemeden kahveye gitti. "diye yemek tencerelerinin kapaklarını kaldırarak bakar, Fettah yemiştir diye kontrol edermiş.

Derler ki; Emine Teyze hiç yatmazmış. Bütün gece gözü kapının kolunda hep,

- Şimdi açılır, Fettah girer...
- Şimdi açılır, şimdi açılır, diye beklermiş.

Derler ki, Emine Teyze'nin evinde bir yatak varmış. Her gece onu yüklükten indirir yere serer hiç, ama hiç içine yatmazmış.

Öldüğünde cesedi oturur vaziyette gözleri kapının kolunda bulmuşlar. Bir eli de o içine hiç yatmadığı yatağın yastığı üzerindeymiş.

Fettah Emine 1986 da Fettah'ına kavuştu. Şimdi kim bilir ona neler söylüyordur. Belki de şimdi hala isimsiz bir çukurda Fettah'ını bekliyordur.

Mustafa Hattatoğlu (ihtiyat zabiti) anlatıyor?

Bir gün ön hat siperlerinde topçu tarassutu (gözetleme) için yerleşirken içinde bulunduğum siperdeki erlerin büyük bir üzüntü içinde olduğunu farkettim. Durumu anlamaya çalıştım.

Birkaç gün önce keşfe giden koldan “İzmirli” dedikleri çok sevdikleri arkadaşları sipere yaralı Anzak esir getirmiş... Siperde kendisi esirin yaralarını tımar etmiş, ona sigara, çay vermiş, yiyeceklerinden ikram etmiş, o gün esiri geriye götürüp teslim etmeyerek siperde tutmuştu.

Çok kısa zamanda çok iyi dost olan bu iki düşman birbirlerinin di-linden tek kelime anlamasalar bile çok iyi anlaşmışlar, kaynaşmışlardı.

İzmirli; Anzak’ın yaralarını temizliyor, sigarasını yakıp ağzına tu-tuşturuyor, sırt çantasındaki kuru yemişleri onunla paylaşıyordu. Esir siperdeki bütün Mehmetlerin isimlerini öğrenmiş, onlara isimleriyle hitap eder derecede samimi olmuştu.

O siperdekilerin “Coni”siydi artık. Cebinden çıkardığı fotoğrafları gösteriyor, nişanlısını, annesini, babasını işaret ediyordu.

İzmirli: *“Arkadaşlar, Coni’yi esir olarak teslim edersek, ne olaca-ğı, ne zaman geri döneceği belli olmaz. İsterseniz bırakalım git-sin...”* dedi. Siperdekiler karavanalarını paylaştıkları, sigaralarını ik-ram ettikleri bu genç esiri öylesine sevmişlerdi ki, hep beraber “olur” dediler. Esirin ceplerini, tütün, fındık, ceviz, kuruyemiş, kayısı ile dol-durup pek ateş tutmayan bir noktadan salıverdiler. Diğer siperlere de tenbihlediklerinden ateş açılmadı...

Karşı siperin arası pek kısa olduğundan esir çalılar arasında kayboluverdi. Biraz sonra karşıdan; “İzmir... İzmir... Mehmet... Mehmet...” diye bir ses işitildi. Siperin içine bir torba tütün, kahve, şeker düştü. İzmirli de: “Coni, Coni” diye bağırarak onların siperlerine bir torba kuruyemiş fırlattı.

Her gün sabahın ilk saatlerinde İzmirli ile o Anzak arasında karşılıklı seslenmeler olur, hediyeler atılmaya başlanırdı.

Bir iki gün sonra bizim siperin içinde o Anzaklıyı yine gördüler. Gittiği yoldan yine gelmiş siperdeki nöbetçilere seslenmiş. Nöbetçiler o olduğunu anlayınca ateş etmemişler, siperlere sokmuşlardı. Hemen herkes çok eski bir dostları, akrabaları gibi seviyorlar, Anzak’a ikramda yarışlıyordu. O da torbasında getirdiği küçük armağanları bizimkilerle veriyordu. En çok da İzmirli sevinmişti. Ne yapacağını şaşırmıştı. Yanına oturmuş, sarılmış, sigarasını ona vermişti.

Ara sıra karşı siperlerden bir şeyler söylüyorlar, o da onlara bağırarak bir şeyler söylüyordu. Bu konuşmalardan sonra Anzak, İzmirlinin elinden tutarak işaretle onu kendi siperlerine götürmek istediğini işaret etmeye başladı.

Siperdeki arkadaşlarının hepsi: “Git, Coni’ni hatırını kırma...” diye destekleyince İzmirli ile Anzak siperlerinin bir yerinden karşı tarafa geçtiler.

Birden karşı taraftan bir alkış koptu. İzmirli, Anzak siperlerine girmişti. Arada sırada ona sesleniyorlar, o da iyi olduğunu, herkesin kendisine ikramda bulunduğunu söylüyordu.

Siperlerde kahkahalar, el çırpımlar duyulurken birden büyük bir sessizlik oldu. Siperden sert komutlar duyuluyordu. Bir subayın siperlere geldiği, İzmirliyi gördüğü ve kim olduğunu, bir düşmanın onların siperlerinde ne aradığını soruyordu. Siperdekilerin kısa cevaplar verdikleri anlaşılıyordu. Siperdeki bir Türk mutlaka casus olmalıydı.

Öyle ya bir düşman arkadaş olamazdı. Hiç kimse bir düşmanı kendi siperlerine davet edip, ona ikramda bulunamazdı.... Gelen sesler sertleşiyor, bazı emirlerin verildiği anlaşıyordu.

Türk siperlerinde İzmirlinin arkadaşları gözetleme yerlerine dolmuş, arkadaşlarının başına bir şeyler geldiğini fark etmişler, gelen seslerden bir şeyler öğrenmeye, anlamaya çalışıyorlardı.

İzmirliyi alıp aşağılara doğru götürdüklerini fark etmişlerdi. Birden çok aşağılarda İzmirlinin bir ağaca bağlandığını ve birkaç kişinin bir subayın verdiği emirle onu kurşuna dizdiklerini gördüler... Az sonra İzmirliyi alıp kendi siperlerine götüren Anzak'ın bağırarak subayın karşısına dikildiğini ona bağırdığını, sonra koşarak İzmirli'nin cesedinin yanına gittiğini, ona sarıldığını, biraz sonra kendi tabancasını kafasına dayayarak ateş ettiğini... İzmirlinin üzerine kapaklandığını gördüler.

Birbirlerinin dillerini anlamasalar da, en zor şartlarda bile, birbirini öldürmek isteyen iki düşmanın dost olabileceğini, hem de ölesiye kadar dost olabileceğini gördüler...

500 BOŞNAK GÖNÜLLÜ

Devletin kalbi (payitaht) İstanbul'un dünyanın en güçlü ordularının tehdidi altında bulunması, Türklerin Çanakkale'de canlarını hiçe sayarak oluk oluk kanlarını akıtmaları, devletin her tarafında büyük bir ilgi ile takip ediliyor, vatan için ölmeye gençler koşup koşup geliyordu.

En kanlı muharebelerin verildiği bir sırada Bosna'dan 500 Boşnak ve Türk gönüllü çıkageldi.

Bosna devletin bir parçasıydı. İstanbul Payitaht'tı, elbette burası "Vatan"dı. Vatanın düşman ayağı altında olmasının ne olduğunu en iyi Boşnaklar bilirdi. Koşup geldiler.

Bosna'dan Mekodonya'dan beşyüz genç, vatan için Çanakkale'de ölmeye geldiler.

En fazla insan kayıplarının olduğu, insana en çok ihtiyaç duyulan cephe olan Anafartalar'a gönderildiler.

Cepheye gidecekleri haberini alan Boşnaklar, "*Vatana, devlete bizzim kanımız da nasip olacak*" diye hep beraber ağladılar, dua ettiler ve cepheye gittiler. Yanlarında "gusali" diye bir çalgı da getirmişler muhabere olmadığı zamanda hep beraber çalıp oynarlardı.

Çanakkale muharebeleri bittiğinde Bosna'ya geri dönenlerin sayıları onu-on beşi geçmiyordu. Çoğu kolsuz bacaksızdı. Sağ dönenler hayatları boyunca vatan için kaybettikleri uzuvlarının gururu ile yaşadılar. ⁽¹⁾

Bugün bile Bosna'da, Sancak'ta, Mekadonya'da Çanakkale Savaşı ile ilgili çok güçlü hatıralar destanlar anlatılmaktadır.

Terazinin darası,
Kaşlarının karası
Beni ondan ayıran,
Çanakkale yarası

(1) Balıkesir'de Sancaklı Fort Servisi'nin sahibi Hamza Sancaklı'nın babası Çanakkale'de bir bacağına bırakmıştı.

1. Dünya Savaşı içinde Osmanlı Harbiye Nezareti “Harb Mecmuası” adıyla bir dergi neşretmişti. Bu mecmua baştan sona cephelerde çekilmiş orijinal fotoğraflar ve yazılarla doludur.

Harp mecmualarının en önemli bölümlerinden birisi de “yaşayan ölüler” başlığı ile verilen 1. Dünya Savaşı’nın çeşitli cephelerinde şehit olan subaylarımızın fotoğraflarıdır.

Bu mecmuaların birinde “Yaşayan Ölüler” sayfasını incelerken üç fotoğraf dikkatimi çekti.

Fotoğraflarda babalarının “paşa” olduğu yazılıydı. Bu üç kardeş babalarının forsunu kullanarak Anadolu’nun her hangi bir askerlik şubesinde veya o zaman bütün istasyonlarda olan askeri nakliyat komisyonu şubelerinde harbin sonunu getirebilirlerdi. Hayır öyle yapmadılar, üçü birden harbe katıldılar. En büyük ağabey Mehmet Ali Bey yüzbaşı ve tabur komutanıydı, en ön safta olmalıydı ki şehit oldu.

Ortanca kardeş Mehmet Refik Efendi “zabit vekili” yani belki de Harp Okulu öğrencisi.

En küçük kardeş İsmail Fehmi Efendi “zabit namzedi” daha Kuleli Askeri Lisesi öğrencisi ve üç kardeş de bir biri ardı sıra şehit oluyorlar. Bir eve üç ateş birden düşüyor. Bir anne üç yavrusunu da vatan kurban veriyor. Bir annenin yüreği üç yerinden yanıyor.

Hele çocuk denecek yaşta şehit olan ikisinin fotoğraflarında görüldüğüne göre daha bıyıkları bile çıkmamış.

Bu gencecik insanlar biz bugün üzerimizde yabancı bir bayrağı görüp kahrolmayalım diye, bu vatan bizim diyebilelim, bu topraklarda hür, kimseye hesap vermeden yaşayabilelim diye canlarını verdiler.

Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun...

57. Alay 6. Tabur Kumandanı Kemal Paşaoğlu Mehmet Ali Bey
Tarih-i Şehadet 6 Temmuz 1331 (1915)

9. Alay 3. Tabur 16. Bölük Zabit Vekili Kemal Paşaoğlu Mehmet
Refik Efendi

8 Teşrin-i Sani 1331 (1915)

On buçukluk Obüs Müstakil Taburu 1. Bölük Zabit Namzedi Ke-
mal Paşaoğlu

İsmail Fehmi Efendi

3-4 Şubat 1331 (1915)

حرب مجوعه
ياشايان ثولول

ي ٢٥ ط ٢ قومانداني ريگيشتي
کاکا ياشا اوبولي محمد علي ياک
لوج شهيداني : (٢٦ کوز ١٣٢١)

ي ٢٤ ط ١ قومانداني ريگيشتي
شاکر اوبولي علي قاشق ياک
(١٧ تيسان ١٣٢١)

ي ٣٦ ط ٢ قومانداني ريگيشتي
کرشلي محمد همت ياک
(١٧ اپريل ١٣٢١)

ي ١٩ ط ٢ قومانداني ريگيشتي
ايراهيم اوبولي خليلي يوزشني
(٣٠ حوربان ١٣٢١)

ي ١٨ تيسان ١٣٢١
سمايل اوبولي مصطفي کاکا ائدي

ي ٩ ط ٢ ک ١١ شايپه کاکي
يکاشا اوبولي محمد رايقي ائدي
(٢٨ قهرمان کاکي ١٣٢١)

ي ١٠ ک ١٠ شايپه کاکي
اوبولي يوشان اويوس مستفي ياک ک شايپه
کاکي ياک ياک ياک اوبولي سمايل ياکي ائدي
(٢٨ شايپه کاکي ١٣٢١)

ي ٩ ط ٢ ک ١١ شايپه کاکي
يکاشا اوبولي محمد رايقي ائدي
(٢٨ قهرمان کاکي ١٣٢١)

ي ٨٧ ط ٢ ک ٣ ملازم اول
محمد اوبولي محمد ائدي
(١٦ کاکون اول ١٣٢٠)

ي ٥١ ط ٢ ک ٥ احتياط شايپه کاکي
يکاشا اوبولي علي جوزد ائدي
(١٩ کوز ١٣٢١)

ي ١٠ ک ١٠ شايپه کاکي
يکاشا اوبولي محمد رايقي ائدي
(٢٨ قهرمان کاکي ١٣٢١)

ي ٢٦ ط ٢ ک ٣ ملازم اول
علي اوبولي محمد ائدي
(١٢ مارس ١٣٢١)

ي ٨٧ ط ٢ ک ٣ ملازم اول
محمد اوبولي محمد ائدي
(٢٤ کوز ١٣٢١)

ي ٥١ ط ٢ ک ٥ احتياط شايپه کاکي
يکاشا اوبولي علي جوزد ائدي
(١٩ کوز ١٣٢١)

ي ٢٦ ط ٢ ک ٣ ملازم اول
محمد اوبولي محمد ائدي
(٢٤ کوز ١٣٢١)

ي ٢٦ ط ٢ ک ٣ ملازم اول
علي اوبولي محمد ائدي
(١٢ مارس ١٣٢١)

İKİ DEFADA DOKUZ YARA, BİR KOL

Çanakkale’de Yeni Mecmua Fevkalade Nüsha 17 Temmuz
1917 s. 105

Yatkın ve baygın bir meyil ile Nağra burnuna doğru uzanan yeşil renkli “Hastahane Tepesi’ne” gelinceye kadar kendini bilmiyordu... Orada ümit ve iman lem’aları parlayan yorgun gözlerini açtığı zaman “Şark Heyet-i Seferiyesine” mensup “Miralay Ruef” kumandasındaki Fransız ihraç müfrezesi Kumkale den denize dökülmüş, Osmanlı Asya Sahilleri’ne yapılan bu Fransız taarruzunda Fransa’nın en ince kalemleleriyle tasvir edilen roman maceraları gibi maziyi ve tarihi hikâyelere karışmıştı. Asil’in tarihi medfeni civarında görülen Fransa’nın bu muhteris evlatları şarkın yenilmez ve yıkılmaz gücü karşısında yalnız gemilerini değil, Fransız emelini de beraber gömdüler.

Şimdi adalar denizinin mavi dalgaları Orhaniye istakamının kumlu sahillerini öperken, duyguları nimet envaç, mağrur ve müstehzi bir kakhahanın akisleri gibi Homeros’un İlyadasına mersiyeler okuyor.

12 Nisan 1331 (25 Nisan 1915) günü şarkın yeni tarihine yeni ve şerefli bir mukaddime idi. Mağrur armadanın hilekâr himayesine sığınan visamiral (Guepratte)’in kumandasındaki Fransız filosu Ruef’in yolunu açmaya memur edilmişti. Bu filonun devasa taratlarından fırlayan çılgın mermilerin dövdüğü kumkaleye güzide bir Anadolu alayı da Fransızların işgal ettikleri yere 700 m. yaklaşmıştı. 36 saatten beri dinmeyen fırtınanın sonsuz dalgaları gibi tekrar edilen hücumlar Fransız çıkarma kuvvetlerini Kumkale mezarlığının kemik dolu çukurlarına sokmuştu. Fakat ta yolun başına konulan hırçın bir çift makineli tüfeği çılgın bir ateşle ortalığı çın çın öttürüyordu. Yoldan geçenlerin üstüne ölüm kusuyordu. 31. Alay’ın en gürbüz ve mert evlâtları Mende-

res Nehri'nin yıkık köprüsü ölüm geçidi gibiydi. Askerlerimiz fedakârane sıçramalarla bunu da geçiyordu.

Alay kumandanı Fransızları denize dökmek için onların pek ilerlemiş olan sağ cenahını taburuna; “cepheyi sol cenaha doğru temdit ve şiddetle taarruz etmesini” emretti. Kıymetli Tabur Kumandanı Binbaşısı Halit Bey de pek itimat ettiği mülazım Şevket Bey kumandasındaki 10. Bölük’e Orhaniye istikametinde açılarak ilerlemek ve sağ cenahına şiddetle taarruz etmek vazifesini verdi.

Bu emir hayret edilecek bir sürat ve sadakatle yapıldı.

Şevket Bey, bölükle tam bu yolun başına gelmişti. Sıçrama yapmadan evvel buraya kadar koşar adımla yetişmiş olan yorgun bölüğüne ufak bir sırtta biraz nefes aldirmaya mecbur oldu. 6. Koloniyal Alayı’nın 3, 5, 9, 10, 11. bölükleriyle iki makineli tüfeğin ateşleri altında geçilmesi pek tehlikeli olan bu yol şimdi ateş hattına sürülmüş, 7, 5’luk bir sahra topunun ateşiyle beraber bir de Kumkale önüne gelen, “Latus Trevil” Fransız kruvazörünün Çanakale’deki Mitralyöz ve nordanfil ile de döğölmeye başlanmıştı. Artık orası bir yol değil piyade, mitralyöz, nordanfil (Bir nevi büyük çaplı bir silah) yaramaz mermileriyle topçu ateşi sağnakları altında kalmış bir ölüm vadisi olmuştu. Orada ölümle insanlar arasındaki mesafe o kadar azdı ki her an için münasebetsiz ve vakitsiz bir merminin bir tarafınızı delip delmediği bütün vücudunuzu yoklayıp anlaşılabilirdi.

Orada ölüp kalmak Orhaniye de bekleyen yüksek ve hakiki şeref-ten mahrum olmaıktı. Bütün bölük sevgili bölük komutanlarının vereceği emri bekliyordu. Buradan teker teker çıkmak için harcıyacak zaman yoktu. Küme küme akmak ise, çok zayıyata sebep olacaktı. Şevket Bey düşündü; uzun sözden ziyade maddi olarak yüksek, bir misal (örnek) göstermek daha kestirme olacaktı. Gür bir sesle bağırdı; “*şimdi*

ben karşıya sığıyorum, yolu geçerse oradan vereceğim kumanda ve işaret üzerine bütün bölük sıçrayın. Şayet ben yoldan atlarken şehit olursam naaşım size siperdir. Atlayıp geçiniz! Ve Orhaniye'ye kadar behemahal götürünüz...!"

Bu sözler bir emir gibi değil gökten gelen ilahi bir ses gibi bütün bölüğü titretti. Fırlayıp sıçradı. Yolun öte tarafına ufak bir yara alarak geçti. Bölük kumandanı yolun karşısında ve bölüğün önünde durdu.

Onlara şan ve şeref yolunu gösteren bir kol işaretiyle bölüğü çağırdı. Bütün bölük hışım ve süratle akan bir selin önüne tesadüf eden ufak bir mani olan bir şeymiş gibi ani bir sıçrayışla yolu geçti. Biraz sonra Orhaniye'nin Menderes nehrine doğru tatlı bir meyil ile gelen tatlı bir inişte 10. Bölük'ün parlayan süngüleriyle zengin bir silahla dolmuştu.

Tabur kumandanı Halid Bey tam bir isabetle Allah'ına kavuşurken Şevket Bey de bölüğünü ve taburun eline geçen daha diğer aksamlarını Orhaniye metrislerine yerleşen Kaymakam Ruk'un kumandasındaki 6. Müstemleke Alayı'nın 1. taburu üzerine müthiş bir hücum ile fırlattı. Yapılan bu hucum sağ cenahın Kumkale üzerine yaptığı şedid bir atılma ile madhalden icra olundu.

Şimdi artık Jeanne D'arc'ı, Jor Rokibar'ı, Lurn, Latus Travil Fransız gemileri ve Rus kruvözörü Ascold devamlı bir ateş yağmuru ile Şevket Beyin kumandasındaki bir avuç Türk kahramanlarını hücumdan alıkoymaya çalışıyordu. Fakat Orhaniye'nin metruk istihkamları önünde göğüs göğüse yapılan müthiş bir savaş harp gemilerinin bu ateşine son verdiği gibi Orhaniye'nin merkez kıyılarına doğru tatlı bir meyilden inen askere karşı sahile sokulan Puvçınar torpidosundan açılan makineli ateşleri de bir manganın açtığı ateşle karşılandı. Demek Şevket Bey karaya hücum, denize ateş ediyordu.

Bölük Orhaniye metrislerini muzafferen geçerken kahraman bölük kumandanı bir merminin açtığı yara ile Orhaniye istihkâmının dibinde “intikam aldım” der gibi oturmuş düşmanı kovalayan bölük kıtalarını seyre dalmıştı.

O sırada muhaberenin ne dereceye kadar ilerlediğini Kumkale sahiline torpido ile gelen General Damad da bütün Fransız ihraç müfrezesinin sahile doğru koştuklarına şahit olmuş ve derhal Baş Kumandan Sir Ian Hamilton’a müracatla Kumkale’nin ya takviyesini ya tahliyesini bildirmek üzere torpidosuyla dönmeye başlamıştı.

O gece donuk beyaz bir abajurun tül kolonyaları örtümünde yaman bir fanus gibi ay nurani bir hale ile doğmuştu. İki günlük kanlı fakat şanlı ve şerefli Kumkale Muhaberesi kahramanlarının zaferini kutluyordu.

Şevket Bey sıhhiye erlerinin kolları arasında geri çekilirken Fransızlar da gemilere biniyor ve şafakla beraber Kumkapı ve Orhaniye’nin burçlarında al bayrak dalgalanıyordu.

İstanbul’da sekiz aylık tedaviden sonra biraz iyileşmiş olan mülâzım Şevket Bey Sina cephesine memur edilir. Onun nazarında İngilizler yalnız Türklerin ve İslamiyet’in değil herkesin düşmanı idi. Asırlardan beri pek süslü ve dost bir medeniyet mantosuna bürünerek görünmüştü.

Tren Haydarpaşa’dan ayrıldıktan sonra mülâzım Şevket Bey alınan ikmal efradıyla kuvvetlenmiş olan bölüğünü Anadolu hattı üzerinden geçerken şan ve şeref menkıbeleri yaratmaya hazırlanıyordu. Kumkale’de muharebe yapan bölük Fransız kininden fazla İngiliz’den hınç almak istemeye başladı.

Sina çölünde bölük kavgaya susamış bir şekilde döğüştü. Şevket Bey bu arada “Yüzbaşı” oldu.

2. Gazze Muhaberesi'ne hazırlanırken bölüğüyle kumkalede olduğu gibi sahil cenahına memur idi. Burası süngü muhaberesine pek müsait idi. O, *“zafer, süngünün sivri ucundadır”* diyordu.

Osmanlı mevzilerinin sağ cenahına hançer gibi İngiliz ileri mevzii vardı. Düşmanın bir ileri hareketinde orası bir dayanak noktası olabilirdi. Orada “Şeytan Tepe, Yediz Tepe” gibi anılan yalçın taş ve kum yığını esas mevzileri de tehlikeye düşüyordu. Bölgeyi Yediz Tepe'nin hakimiyetinden kurtarmak gerekiyordu.

Şevket Bey ancak bu tepelerde bir kolunu da kaybedince cephe-
den geri alınabildi.

ÇANAKKALE CEPHESİ'NDE SONBAHAR

Ağustosun sonuna doğru hem İngiliz hem Fransız hükümeti genel olarak Çanakkale cephelerinde başarısız olduklarını, yeni bir hareket için yeni takviyeler gerektiğini anlamışlardı.

İstenilen 13 yeni tümen çok fazla bulunmuştu.

Çanakkale'de harbin beklenmedik şekilde uzaması İngiliz ve Fransızların başına başka türlü sıkıntılar doğurmuş, Bulgarlar tarafsızlıklarını bozarak seferberlik ilân etmiş, bunun üzerine ürken Yunanlılar ve Sırplar İngiliz ve Fransızlara başvurarak Yunanlıların anlaşma şartlarına sadık kalabilmeleri için 150.000 kişilik bir kuvvet göndermelerini istemişti.

25 Eylül 1915'te Lord Kitchener, General Hamilton'a Çanakkale'den iki İngiliz bir Fransız tümeninin Selanik'e istenebileceği, bunun için de Savla'nın boşaltılabileceğini tel ile bildirmişti.

Bulgarların da Almanya yanında yer alması üzerine Almanya - Türkiye arasındaki demir yolu kullanılmaya başlanmış, harbin başından beri çek sıkıntısı çekilen obüs ve cephaneleri Türkiye'ye gönderilmeye başlanmıştı. 1915 Ekimi'nden itibaren Türk ordusu Çanakkale'de Almanya'dan yeni gelen cephane ve malzemeleri kullanmaya başladılar.

İngilizlerin Çanakkale'yi geçme umudu artık bir başka bahara kalmıştı.

Ekimin 15'inden itibaren Çanakkale'de denizde müthiş fırtınalar patlamış, Arıburnu ve Savla'da pek çok iskele yıkılmış, bir çok duba, kayık ve nakil vasıtası (taşıma aracı) batmış ve kullanılamaz hâle gelmişti.

Kış mevsimi hızla yaklaşıyordu. İngiliz ve Fransızlar Çanakka-
le'ye ya acilen yeni bir ordu bütün kış yetecek kadar malzeme getire-
cekler ya da Çanakka-
le'yi boşaltacaklardı. Kışın malzeme ve asker
nakletme hava şartlarına bağlı olacağından bir karar verilmesi gereki-
yordu. Lord Kitchener 11 Ekim'de Sir Hamilton'a; "Tahliye yapılırsa
ne kadar zayıf verileceğini" sordu.

Çanakka-
le cephesi için geri sayım başlamıştı. Artık İngiliz parla-
mentosunda Çanakka-
le savaşları aleyhine konuşmalar yapıyordu.

Sir Edward Carson 2 Kasım 1915'te "*Çanakka-
le harekâtı bir de-
ğirmen taşı gibi boynumuza asılıdır ve harbin cereyanları arasında bi-
zi felakete sürüklemiştir.*" demişti. ⁽¹⁾

Londra'da süre gelen karışık fikirler sonunda Sir İan Hamilton
görevden alınarak yerine Sir Charles Monro getirildi.

Geldikleri günden itibaren İngilizlerin en büyük düşmanlarından
birisini de dizanteri olmuştu. Ekim içinde Seddülbahir'de günde 200,
Arıburnu'nda ve Savla'da günde 300 kişi cepheden ayrılmak zorunda
kalıyordu. Yerlerine gönderilen takviye kuvvetler boşlukları doldur-
maya yetmiyordu.

Ağustos harekâtının kesilmesinden sonra karşılıklı cepheler iyice
tahkim edilmişti. Her gün siperlerden karşılıklı ateşler ediliyor, birbir-
lerini avlamaya çalışıyorlardı.

Her gün belli zamanlarda karşılıklı olarak topçular birbirlerine
bombalar yağıdırıyor buna da topçular "sidik yarışı" diyorlardı.

Kış geliyordu. Geceler son derece soğuk oluyordu. Türkler cephe
gerisini arı peteği gibi oyuk oyuk odalar yapmış, burayı oturulur hale
getirmişlerdi. Böylece soğuktan ve yağmurdan korunuyorlardı. Nöbet-
çiler için kalın muşambalar ve erler için de kışlık çorap, çamaşır ve
battaniyeler getirilmişti.

(1) A. Oglander age C: 2 S. 377

İngiliz tarafı da kış hazırlığına başlamış yer yer siperlerinin üzerine galvaniz sac ile kapatmışlardı.

Mısır'dan getirilen raylar ve küçük bir dekovil tren Suvla Limanı'ndan Anafartalar eteklerinde bulunan İngiliz siperlerine malzeme taşımak için kurulmuştu.

Sert rüzgârlar başladığında denizden karaya malzeme çıkarmak hemen hemen imkânsızdı. Mesela 8 Ekim'de çıkan bir fırtına üç motoru karaya vurmuş, iskeleyi harap etmiş ve demiryolunu bozmuştu.

28 Ekim'deki bir başka fırtına Arıburnu'nda (Anzak'ta) limanda bütün faaliyeti durdurmuştu.

17 Ekimde Suvla'da uzun hazırlıklardan sonra saldırıya geçen İngilizler Kireçtepe sırtlarında bulunan Türklerin iki ileri mevzisini ele geçirdiler.

18 Ekimde Türkler karşı saldırıya geçerek, bir gün önce kaybettikleri mevzileri geri aldılar.

21 Kasım Türkler Seddülbahir'de daha önce kaybettikleri siperleri ele geçirmek için bir karşı saldırı daha yaptılarsa da başarısız oldular.

28 ve 29 Kasımда Türk topçusu Tekçam mevkiinde bulunan İngiliz mevzilerini tahrip etti. İngilizler önemli sayıda kayıp verdiler.

ÖLDÜRMEYEN ALLAH ÖLDÜRMEZ! (ECEL GELMEYİNCE ÖLÜNMEZ)(1)

İngilizler çekilirken Arıburnu'nda şimdi Mehmetçik Abidesi'nin bulunduğu yerdeki Türk siperlerinin altına açtıkları ilk lağımı patlattılar. Birinci lağım patlayınca pek çok askerimiz toprak altında kaldı. Fakat ikinci lağım patladığında toprak altında kalanlar diri olarak yukarı fırlatılarak kurtuldular.

Bu olayı Atatürk'ün anlatmış olduğunu 19 Fıkra Kumandanı Şefik Bey 25 Nisan 1955'te abide önünde Avusturyalı ziyaretçilere anlatmıştır.

ŞÜKRÜ NAİLİ PAŞA ANLATIYOR(1)

“Çanakkale’de Kanlıdere sırtlarında idik. Düşman sabahın dokuzunda ileri hatlarımızı bombardımana başlamıştır.

Çok zayıfat verdiğimiz görülünce yalnız dört manga kalan kuvvetimizin o siperde kalmasını, asıl kuvvetin geri çekilmesi emredilmiştir.

Altı saat süren aralıksız bir bombardımandan sonra saat üçte düşman ateşi kesince, ortalığı saran duman tabakası yavaş yavaş dağılıyordu ki süngü takmış bir İngiliz taburunun duvar halinde hücum ettiğini gördük.

Siperlerimiz arasındaki mesafe altmış metre kadar bir şeydi. Biz zannediyorduk ki, saatlerce bombardıman ateşi altında kalan ilerideki o dört mangamız erimiş, bitmiştir.

(1) Çanakkale’de Mehmetçik - Yakın Tarihimiz - c. 2 sayı 16 s. 76

Gözlerimiz birden hayretle açıldı. O siperlerimizden yirmi iki süngü parlamıştı.... ve o yirmi iki Türk o gün tam bir tabur düşmanla süngüleşti....

Gözetleme yerinde yanımda bir Alman subayı vardı. Çenesi avuçları içinde şaşkın, bana Alman askerlerini nasıl bildiğimi, sordu:

“Derli toplu, muntazam iyi bir asker” cevabını verişim üzerine, şahidi olduğu misli az görülen kahramanlık olayının büyüklüğü ile çarpan kalbini yumruğu ile bastırarak : “ Hayır...” dedi. Sizi temin ederim ki, bu şartlar altında Alman askeri değil altı saat, hatta yarım saat yaşamazdı.

Türklerin cengaver olduklarını çok işitmiştim. Fakat şimdi gördüğüm sahne, bütün söylenenlerin çok noksan olduğunu anlatıyor. Türk askerinin yaman bir kuvvet, harikulade bir yaradılışı olduğuna inandım....

“PEKİ, KİMDİ BU YİRMİ İKİ ASKER?”

KIBRIS'TA TÜRK ŞEHİTLİĞİ

Çanakkale Őavaşı sırasında karşılıklı olarak esir alınanlar da oldu. Biz İngiliz ve Fransız esirlerine çok iyi baktık. Ama Türk esirlere pek iyi davranılmadığı, onların Türk düşmanı Ermeni ve Rum doktorların ellerine bırakıldığı da bir gerçektir.

İngiliz uçakları savaş boyunca havanın elverişli olduğu zamanlarda keşif uçuşları yaparken Türk siperlerinin üzerine “teslim olunursa çok iyi bakılacaklarına” dair bildiriler attılar, önceleri Türk askerlerinden hiçbiri bu bildirilere uyarak gidip kendi teslim olmadı.

Türklerden esir almalar, ya yaralanmalarda ya da uykuda bastırılarak oldu. Öyle ki iki, üç gün hiç aralıksız süren harplerde kısa bir boşlukta bile uyunuveriyordu. İşte bu sırada yapılan bir karşı saldırıda Mehmetler esir düşüyordu.

İngilizler gördükleri her dumana yüzlerce mermi yağdırdıklarından yemekler çok uzaklarda pişiriliyor, arabalar ve kervanlarla taşınıyorlardı. Arıburnu açıklarında bir gemiye bağlı balonda güçlü dürbünlerle Türk kervanlarına ateş tanzimi yapılıyor. Patlayan top mermileri arasında ilerlemeye çalışan erzak ve cephane kervanları bazen isabet alıyor, cephede n siperlere yiyecek ve su ulaşamıyordu. Bu şekilde a kalan, unutulımlar da karınlarını doyurabilmek için teslim olabiliyorlardı. Bunlara “kaçak” deniyordu. İngilizler esir kamplarında “kaçaklara” hiç de iyi davranmıyorlar, savaşırken esir olanlardan ayrı tutuyorlardı.

Esir düşen Türkler bekletilmeden Midilli de kurulan geçici esir kamplarına alınıyor, oradan da gemilerin ambarlarında Kıbrıs’ a Magosa esir kampına götürülüyorlardı. Bugün Magosa Türk Şehitliği’nde Çanakkale’de esir edilen Türk askerleri yatmaktadır.

Bu şehitlik ile ilgili bilgisine baş vurduğum sayın Kurmay Binbaş Halil Sadrazam aşağıdaki bilgiyi göndermiştir.

**KIBRIS'TA ŞEHİTLİK
KIBRIS'TA VAROLUŞ MÜCADELEMİZ
ŞEHİTLİKLERİMİZ VE ANITLARIMIZ
GAZİMAGOSA ÇANAKKALE ŞEHİTLİĞİ**

Birinci Dünya Harbi esnasında Çanakkale, Hicaz, Kanal Cephele-ri'nde çarpışan Türk askerlerinden Müttefiklere esir düşenler İngilizler tarafından Kıbrıs'a getirilerek MAGOSA' nın karakol bölgesine (Şim-diki Gülseren Eğitim Kampı'na) yerleştirilmişlerdir. Kıbrıs'a ilk geti-rilen esir sayısı 215 olup daha sonra 4.000'e kadar yükselmiştir. Ne za-man getirildikleri kesin olmamakla beraber Eylül 1916 olarak bilin-mektedir.

Esirlerin önceleri halkla ilişkilerine izin verildiği halde sonraları bu izin kaldırılmıştır. Esirlerin bakımı iyi değildi. Arpa unundan yapılmış ekmek ile bol bol kabak yedikleri, hastalara iyi bakılmadığı, Ermeni ve Rum asıllı doktorların yüz kızartıcı kötü davranışları olduğu bilinmektedir.

Tutsakların bazıları özgürlüklerine kavuşmak için kaçmış, Bir kısmı İngiliz askerlerine vurularak veya kötü şartların etkisiyle şehit olmuştu. Zamanımıza kadar gelebilen şehit listelerinde 217 Türk aske-rinin esir kampında hayatını yitirdiği kayıtlı olmakla beraber günümüze gelmeyen şehit listeleriyle toplu halde gömmeler hesaba katılırsa bu sayının daha çok olduğu söylenebilir. Magosa Türk Me-zarlığı'nın çeşitli yerlerine gömülen ve zaman süreci içinde kaybolma-ya yüz tutan mezarlar 1. Dünya Harbi'nden sonra zamanın TC ve Büyükelçiliği ile İngiliz Yüksek Komiserliğinin müşterek çalışmaları

sonucu bütün mezarların toplanması yoluna gidilmiş ve şu anda şehitlik olarak anılan yerde mevcut 33 mezarın ortasına topluca aktarılmışlardır. Şehitlikte 33 şehidin yazılı mezar taşı bulunmaktadır. Diğerlerinin olmaması mezar taşı yapan sanatkarların ölmesine veya mezar taşı yaparak yazıtlar hazırlamalarının engellenmesine yorumlanabilmektedir.

Türk esirlerinden sağ kalanların bir kısmı Kıbrıs'a yerleşmiş, büyük bir bölümü de 20 Şubat 1920'den sonra iki katile halinde Kıbrıs'tan ayrılmışlardır.

Esirler ölen arkadaşlarına cenaze töreni düzenler, Magosa'nın Türk halkı da imkânlar ölçüsünde bu törenlere katılırlardı.

Şehitlerin arkasından ağlayan Türk halkına esirler, şu nakaratla yanıt veriyorlardı;

AĞLAMAYIN ANNELER,
YİNE GİDERİZ,
DİNİMİZ UĞRUNA
ŞEHİT GİDERİZ!

1978-1980 arası yapılan çalışmalarla şehitlik yeniden düzenleme yoluna gidilmiş, bir anıt yapılmış ve şimdiki görünümü kazandırılmıştır. Anıt 15 Şubat 1980'de düzenlenen bir törenle, Kıbrıs'ta bulunan TC Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin ERSİN tarafından açılmıştır.

Halen mezarları belli olan ve üç sıra halinde gömülü bulunan şehitlerimizin sayısı 33, şehitlikteki tüm şehitlerin sayısı 217'dir. 1958'de ve 1963'den 1974'e kadar süren mücadele yıllarında şehit düşenler bu şehitliğin yanında ayrı bir yerde gömüldüler. Bu şehitlerimizin sayısı 9 kişidir.

Çanakkale Şehitliği'nin İsim Listesi

Sıra No.	Baba adı-Adı	Şehit olduğu tarih	Mezar No.	Memleketi
1.	Mehmet Oğlu Cafer	02.07.1916	1	-
2.	Ahmet Oğlu Hanifi	-	2	Adana
3.	Ahmet Oğlu Yusuf	21 Haziran 1917	3	Ordu
4.	Ahmet Oğlu Halil	7 Mayıs 1916	4	Balıkesir
5.	Mustafa Oğlu Ahmet	17 Mayıs 1916	5	Bilecik
6.	Okunamadı	-	6	-
7.	Ali Oğlu Adem	4 Nisan 1917	7	Kırklareli
8.	Mehmet Oğlu Hacı Şerif	8 Nisan 1917	8	İstanbul
9.	Osman Oğlu Halil Muharrem	Okunamadı	9	Balıkesir
10.	Memiş Oğlu Yusuf	9 Şubat 1916	10	Maraş
11.	Mustafa Oğlu Yusuf	7 Mayıs 1916	11	İstanbul
12.	Mustafa Oğlu Süleyman	27 Ocak 1916	12	İzmir
13.	Hacı Ahmet Oğlu	3 Haziran 1917	13	Konya
14.	Hamza Oğlu Mehmet	9 Mayıs 1916	14	Rize
15.	Ahmet Oğlu Fehmi	23 Mayıs 1917	15	Bolu
16.	Hasan Oğlu Hasan	15 Nisan 1917	16	İzmir
17.	Osman Oğlu Mehmet	6 Ocak 1917	17	Okunamadı
18.	Emin Oğlu Muharrem	14 Kasım 1916	18	Balıkesir
19.	Mehmet Oğlu Osman	11 Kasım 1916	19	Mersin
20.	Ömer Oğlu Hüseyin	Mayıs 1916	20	Konya
21.	Dursun Oğlu Bekir Hüseyin	1916	21	Mersin
22.	Okunamadı	-	22	-
23.	Osman Oğlu Mehmet	12 Mart 1916	23	Eskişehir
24.	Osman Oğlu Turhan	-	24	Mersin
25.	Mehmet Oğlu Mustafa	-	25	Kastamonu
26.	Abdullah Oğlu Mehmet	6 Ramazan 1926	26	Mersin

27.	Hasan Oğlu Halil	-	27	İzmir
28.	Ali Oğlu Hasan	-	28	Muğla
29.	Abdullah Oğlu Emin	21 Ocak 1916	29	Bursa
30.	Halil Oğlu Mustafa	16 Ocak 1916	30	-
31.	Okunamadı -	31 -		
32.	Veli Oğlu Halil	Mayıs 1916	32	Sinop
33.	Ali Osman Oğlu Salih	Okunamadı	33	-

İstanbul-Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'nde Şehid Mehmet Nased'in mezar taşında şöyle bir yazı vardır:

*“Ben şimdi bu mezarda değil
Milletimin kalbinde yaşıyorum.”*

1935 YILINDA BİR NÖBET GECESİ

(Bu hikayeye isteyen inanmayabilir.)

Bir arkadaşımın dayısı Balıkesirli Mustafa (Bozkır) 1935-1936'da Gelibolu'da askerdi. O dönemde harp sahaları daha düzenlenmediği için yasak bölgelerdi. Buralarda kimse girmesin diye nöbet tutulurdu.

Birliğin bulunduğu bölgede öyle bir nöbet yeri vardır ki; orada nöbet tutanlar ürküntü ile gelmekte, anlattıklarına kimse inanmamakta, bir daha orada nöbet tutmaktan çekinmekteydiler.

Bir gün orada nöbet tutma sırası Balıkesirli Mustafa'ya gelmiştir. Bir başçavuş herkesi nöbet yerlerine götürür, oralarından nöbet tutmuş olanları getirirdi.

O herkesin ürktüğü nöbet yerine geldiklerinde başçavuş, Mustafa'ya eliyle bir işaret ederek;

“Oğlum, burası çok şehidimizin gömüldüğü bir toplu mezardır. Şu ağaçlık yerden şu nöbet kulübesinin köşesine kadar olan yerde binlerce şehit yatıyor. Ola ki nöbette sıkışsın, sakın oraya abdest bozma, şu ileriki dereye git.. orası boş.. haydi iyi nöbetler...”

Mustafa bir şey düşünmeden nöbet tutmaya başlar. Gece yarısına doğru sıkışır dereye gider. İhtiyacını giderir. Bir abdest alır gelir. *“Şu Şehitlerin üzerinde bir namaz kılayım.”* diye düşünür.

Namaza durur. Tam seccadeye kapanırken oradan korkunç çığlıklar, bağırımlar, feryatlar, sesler duyar. Bozar namazı etrafına bakınır. Acaba başkası mı var, diye düşünür... Etrafta hiç kimse yoktur... Her yer sessizdir.

Bir daha namaza durur, seccadeye kapanır. Birden seslerin top-rağın altından geldiğini fark eder. Öylece kalakalır. Başını seccadeden kaldırdığında sesler kesilir. Namazı bitirir. Oturur orada sabah olunca-ya kadar Kur'an okur... Okudukça coşar.

Ertesi gün nöbet bitiminde Başçavuş "Bir şey olup olmadığını" sorar. Mustafa anlatır.

Başçavuş, *"Oğlum orada yatanlar bir perşembeyi cumaya bağla-yan gece Şehit olmuşlar... Hep aynı gecede oradan sesler gelir... İyi et-miş de Kur'an okumuşsun."* der.

Mustafa bundan sonra bütün nöbetlerini orada tutmak ister ve her nöbette o şehitlerin üzerinde namaz kılar, Kur'an okur. Seslere alışmıştır... Çoğu kez başını dakikalarca secde tutmaktadır.

Gün gelir, askerlik biter ertesi gün terhis olacaktır. Israrla orada bir son nöbet ister. Verirler. Gene namazını kılar, duasını yapar, orada-ki şühedaya veda eder ve bu kez ağlaya ağlaya Kur'an'ı okumaya başlar. Kendini bir türlü tutamamaktadır. İlk defa Kur'an okurken ağla-maktadır, elinde değildir. Karanlığın içinde hem okur, hem ağlar...

Birden ortalığın hafif aydınlandığını, nereden geldiklerini anla-madığı bir takım askerlerin etrafında diz çöküp Kur'an dinlediklerini fark eder. Okur... Okur... Okur... Gün ışımak üzereyken içlerinden bi-risi *"Evlâdım... Allah razı olsun... bizleri ihya ettin... Bugün hepimiz seni uğrlamaya geldik... Güle güle... Yolun açık olsun... Uğurlar ol-sun... Bizleri dualarından eksik etme... Fatihalarını esirgeme..."* der ve hepsi geldikleri gibi yavaşça kayboluverirler.

Balıkesirli Mustafa ölünceye kadar her namazdan sonra bir defa da Çanakkale Şehitleri'ne Fatiha okumuştur.

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler"

İKİ KERE NİKAHLANIP KIZ OLARAK ÖLMEK

Ninemın arkadaşıydı. Birkaç ayda bir köyden gelir, bir gece bizde misafir kalır, ninemle sabaha kadar dini konularda sohbet ederlerdi. Ona “Yörük Nine” derdik. Her gelişinde biz çocuklara bazen ceviz, bazen badem, bazen de kestane getirirdi.

Ninem bazen takılır, *“Bu yörük nineniz hâlâ kızdır.”* der onu güldürürdü. Biz çocuklara bakarken gözlerinin tâ içleri güler, büyük bir sevgi ile başımızı okşardı. Şimdi, çocuk sevgisi ile yanıp tutuştuğunu anlar gibi oluyorum.

Köyde nişanlamışlar. Nişanlısı bir süre sonra askere alınmış. Bir daha hiç haber alamamış. Öldü demişler.

Bir kaç yıl bekledikten sonra biriyle nikahları kıyılmış tam düğün günü eşi Çanakkale Cephesi’ne alınmış. Birkaç hafta sonra “şehit” haberi gelmiş. Üzerinden fazla zaman geçmeden sahipsiz, koruyucusuz kalmasın diye amca oğlu ile nikahlamışlar. O da Çanakkale’ye gönderilmiş, o da orada kalmış.

Birkaç zaman sonra, öldü sanılan ilk nişanlısı tebdil hava ile yaralı, çok hasta bitkin bir halde köye dönmüş. Köyün yaşlıları yaralının bakacak kimsesi olmadığından, “Ancak sen bakarsın” diye nikah kıyarak yaralıyı onun evine getirmişler. O yokluk, çaresizlik, tedavisizlik günlerinde çok iyi bakmasına çabalamasına rağmen o da ölmüş. Kendi köyünde de, komşu köylerde de bütün eli silah tutan erkekler çeşitli cephelerde tükendiği için bir daha hiç evlenememiş.

“Neden evlenmedin?” diye şaka ile soranlara *“Ah nasıl evlenecektim ki. Beni alacak bütün adamlar öldü... Gari başkalarını öldürmem didim...”* diyerek gülerdi.

Bu gülümseme içinde yeni neslin unutulmuş dramını sezer gibi olurdum.

BALIKESİR HAPİSHANELERİNDEKİ MAHKUMLARIN SEFERBERLİKTE CEPHEYE GÖNDERİLMELERİ

“Seferberlik” çocukluğumdan bu yana ihtiyarlar tarafından hiç durmadan anlatılan, bitmez tükenmez hikâyelerle dolu, bin bir harp, ölüm, kan, ateş, gözyaşı dolu bir zaman dilimidir.

Osmanlı Devleti 1914 yılı sonrasında basiretsiz devlet adamlarının kararlarıyla bir anda kendisini Almanya’nın yanında dünyadaki en büyük devletlerinin bir birlerini yok etmeği istediği bir savaşın içinde bulmuştu.

Devletin hayatta kalabilmesi için seferberlik ilan edilmiş, eli silah tutanlar asker çağırılmıştı. İmparatorluğun dört bir yanındaki cephelere gönderilmişti.

Hapishanelerde bekleyerek ömürlerini tüketen mahkumlardan da seferberlik için faydalanılması düşünülmüştü.

Bir kararla hapishanelerdeki mahkumlar bırakılıp, seferberlik çerçevesinde askere çağırılmışlardı.

Mahkumların askere alınması ile ilgili ilk ciddi teşebbüsü İttihat ve Terakki Fırkası’nın fedailerinden Teşkilat-ı Mahsusa’nın önde gelen isimlerinden Binbaşı Yakup Cemil Bey yaptı.

Sinop Hapishanesi’nde toplanmış olan İmparatorluğun en azılı mahkumlarını çıkararak harbe sürdü. Her biri en az 70-80 yıla mahkum, içlerinde toplam cezaları 400-500 seneyi bulanların da bulunduğu bu vahşi topluluk Cihan Savaşı’nın en kanlı cephelerinde kanlarını akıttılar.

Mahkumların askere alınması projesi kapsamı içerisinde Balıkesir’den 261 mahkum tahliye edilmiş askere gönderilmişti.

1960 yılı yazında Babam beni ciltci Ömer amcanın yanına çırak verdi. Ömer Amca’nın ortağı da Nafiz Amca (Ünlüer) idi. İşlerin ke-sat olduğu zamanlar Nafiz Amca bize harp hatıralarını anlatırdı. Bir masal gibi dinlerdik.

Nafiz Amca da Balıkesir Hapishanesi’nden tahliye edilerek aske-re alınan mahkumlardan idi.

Aşağı Karasi Gazetesi’nde yayımlanmış olan biri Balıkesir’de se-ferberlik kapsamı içine alındığını, diğeri de mahkumların salıverilme-si ile ilgili, eski günlerin unutulmaması için.

24 Recep 1333-25 mâıys 1331 (1915) numara 7-59

Vilayetimizin seferberlik ilân olunan bölgede olduğu için 22 Tem-muz gününden itibaren İdare-i Örfiye (Sıkı Yönetim) teşkil edildi.

İlân olunan beyannameye göre kasaba ve köylerde gizli ve açık katiyen silah taşınamayacağı gibi heyecana mucip olan nümayış ve gürültülü harekette, izin verilmeyen yerlerde toplanmalarda bulunul-mayacağı gibi, izinsiz nutuk söylenemeyeceği, gereksiz tartışmalar ve özellikle askeri konularda tartışma ve tenkitlerde bulunulmayacak. Adâb-ı diniye ve imliye ve yürürlükteki kanunlara ve hükümet emirle-rine karşı gelinmeyecek. Ramazan-ı Şerif’te alenen oruç yiyenler der-hal Divan-ı Harb’e teslim edilecektir.

Teravihten sonra herkes fener taşımaya mecburdur. İhtikara kalkışanlar da Divan-ı Harbi-Örfiye tevdi edilecektir.

Mahbusinden hüsnü ha! evsaf-ı matlubiyeye haiz oldukları tahkik edilen ikiyüzatmışbir kişi darül harbe sevk edilmek üzere evvelki gün (11 Haziran 1915) tahliye edilmiştir. Hükümet konağı önünde bunlardan biri tarafından nutk irad ve müddei umumi Bey cenabından nasih-i lazıme ifası ve bir kurban kesilmesiyle Müftü Efendi hazretleri tarafından da bir duay-ı belîğ tilavet kılınmıştır.

Mahbusan Darü'l-Harb'de

Mahbuslardan iyi halde ve amaca uygun oldukları anlaşılan 261 kişi harbe gönderilmek üzere evvelki gün tahliye edilmiştir. Hükümet konağı önünde bunlardan biri tarafından bir nutuk irad edilmiş, bir kurban kesilmiş, Müftü Efendi Hazretleri de güzel bir dua okumuştur.

18 Ramazan 1332-28 Temmuz 1330 (1914) Numara 16 ÖRFİ İDARE

ÇANAKKALE SAVAŞLARI SIRASINDA HARP HASTAHANELERİ VE BALIKESİR İLE KAZALARINDA HARP HASTAHANELERİ

Geçen yüzyılın başlarında basiretsizce alınmış bir kararla devletimiz pek de iyi hazırlanmadan 1. Dünya Savaşı içinde kendimizi Almanların yanında bulduk.

İmparatorluğun her yanı birden kan ve ateş içinde kaldı. Bu devletin çocukları Yemen’de, Hicaz’da, Kanal’da, Galiçya’da, Suriye’de, Irak’ta, Sarıkamış’ta, Kafkasya’da ve Çanakkale’de kan döktüler, can verdiler.

Bu cephelerin en kanlısı, en korkuncu Çanakkale’de idi. Devletin 1916 yılı raporlarına göre Çanakkale’de 57.000 Şehit, gerisi harp kaybı, ağır yaralı ve esir olmak üzere 253.000 kişi kaybettik. ⁽¹⁾

Fakat gerçek rakamlar hiçbir zaman öğrenilemeyecek kadar korunmuş ve fazladır.

1916’da daha harp devam etmektedir. Çanakkale’de akıl almaz insan kaybı ise gizlenmek zorundadır. Sarıkamış’ta bir gecede 78 bin kişinin donup şehit olduğu henüz saklanmaktadır.

Rakamların arasına gizlenen 10.000 kadar harp kaybı, asker kaçağı değil, şehit olduklarını haber verecek kimse kalmadığı için, isimleri askerlik şubesine gönderilmemiş olanlardır.

Harbiye Nezareti tarafından 1916 yılında verilen rakamlar kayıtları Nezaret tarafından tutulan kura neferlerine aittir. Yakın çevredeki illerden gönüllü olarak cepheye sevk edilenlerin sayısı askerlik şubelerindeki kayıtlar, Yunan işgali üzerine yok edildiği için kesin olarak bilinmemektedir.

Çanakkale Cephesi bir ölüm değirmenidir. İnsan öğütmektedir. Cephede meydana gelen boşlukları doldurmak için diğer cephelerde asker getirilemeyeceğinden en yakın çevreden başlayarak 15 yaşın üstünde eli silah tutabilecek olan bütün gençler Çanakkale'ye sevk edilmişlerdir. Bunların içinde şehit olanların sayısı hiçbir zaman bilinemeyecektir.⁽²⁾

Çok büyük sayıda insan kaybettiğimiz 18 ay 14 gün süren Çanakkale Savaşları'nda yüzbinlerce genç asker yaralandı. Beklenilmeyecek kadar büyük olan yaralı sayısı sıhhiye bölüklerinin kapasitesini aşınca hemen her cephede sahra hastahaneleri kuruldu. Yaralıların ilk tedavileri bu çadırlardan teşkil edilmiş olan sahra hastahanelerinde yapılarak cephe gerisindeki mecruhin (yaralılar) hastahanelerine gönderildiler.

Yaralılar harp sahalarından sedye ve teskerelerle bu hastahanelere taşınıyor, burada ilk tedavileri yapıldıktan sonra Akbaş İskelesi'ne sevk ediliyorlardı. Buralardan bazıları kara yolundan arabalarla yakın çevredeki hastahanelere, bazıları da Şirket-i Hayriye'den temin edilen ve hastahane haline getirilmeye çalışılan vapurlarla diğer bölgelere gönderiliyordu.

Günlük harp kayıtları çok ağırdı. Bir saatlik bir süngü hücumunda bile 10-15.000 yaralı sargıları yapıldıktan sonra hastahanelere gönderiliyor, sayının korkunç çokluğu bu sevkıyatı zorlaştırıyor, dere yataklarında günlerce hastahaneye götürülmeyi bekleyenler, açıkta davisiz kalanlar oluyor, bu şekil de pek çok genç telef oluyordu. ⁽³⁾

Sadece 25 Nisan-1 Temmuz 1915 arasında Akbaş ve Ağadere Hastahaneleri aracılığı ile çeşitli yerlere sevk edilenlerin sayıları şudur; Yaralı 56. 394, hasta 2. 358. ⁽⁴⁾

Gene Akbaş ve Ağadere Hastahaneleri'nden Temmuz, Ağustos aylarında 30. 463 yaralı, 13. 701 hasta ve 2. 594 hava değişimli subay ve er sevk edilmişlerdi. ⁽⁵⁾

Eylül, ekim ve kasım aylarında bu hastahanelerden 12. 416 yaralı, 15. 735 hasta, 15. 255 hava değişimi sevki yapılmıştı. ⁽⁶⁾

Sadece 22-26 Ağustos muhabereleeri boyunca 26.000 yaralı geriye sevk edildi. (7)

Yüzlerce, binlerce, onbinlerce yaralı başta İstanbul olmak üzere çevre il ve ilçelere gönderilmeye başlanınca, kısa bir şaşkınlıktan sonra kışla, okul, medrese, cami, çiftlik, köşk hatta bazı hapishaneler, hemen hemen bulunabilen her yara bu yaralılar dolduruldular. Yaralıların tedavisi, bakımı, yatak, ve yiyecek temini gerekiyordu.

Bu durumda devreye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Müdafayı Milliye Cemiyeti, İstihlak-ı Milli Kadınlar Cemiyeti devreye girdiler.

Gönüllü olarak bu hastahanelerde çalışan hanımlar kurdukları yardım komisyonları ile yaralılara yatak, giyim, sigara ve yiyecek temin ettiler.

Gemilerle İstanbul'a getirilen yaralılar gemilerin yanaştıkları iskelede bulunan Sirkeci Sevk Mecruh'ın Kumandanlığı ve Haydarpaşa Zühefa Mecruh'ı Sevk komisyonu tarafından İstanbul'da tesis edilen asker hastahanelerine dağıtılır. İstanbul dışındaki hastahaneler mevki ve menzil hastahaneler şeklinde organize edildi. Buralara İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri de hekim olarak gönderildi. Açılan Mecruh'ı (yaralıları) hastanelerin yanında Almanlar; Tekfurdağı Salip Ahmer Harp Hastahanesi, Gelibolu Salip Ahmer Hastahanesi, Taksim Hafif Mecruh'ı Amerikan Salip Ahmer Fransız Hastahanesi'ni⁽⁸⁾ açmışlardı.

Amerikalılar ayrıca Fransız Hastahanesi'ni de devir alarak hizmet sunmuşlardı. Avusturya ve İtalya Kızıl Haçları da hastahanelerini Osmanlı Ordusu emrine sunmuşlardı.⁽⁹⁾

Genel Kurmay Başkanlığı'nın yayınlarından olan "Şehitlerimiz" isimli beş ciltlik çok kıymetli bir çalışma ile Dr. General Kemal Özbay'ın "Türk Askeri Hekimliği Tarihi ve Asker Hastahaneleri" isimli eserlerini esas alarak, tespit edebildiğim Çanakkale Savaşları yaralılarının tedavi gördüğü hastahaneleri, önce cephedeki askeri birlik hastahanelerini alarak aşağıya alıyorum.

Siperde yaralananlar, siper içlerinde sargı yuvalarına alınıyor, yara hafifse sarılıp geri gönderiliyor, biraz ağırsa arkadaki tabur sargı yerlerine götürülüyorlardı. Burada gerekirse ameliyat bile yapılabiliyordu.

Geriye sevk edilecek olanlar hafif yaralı toplama yerlerine yarası ağır olanlar, arabayla durak yerlerine götürülüp bırakılıyordu. Cepheye erzak ve cephane taşıyan nakliye arabaları geriye boş dönerken durak yerlerindeki yaralıları alarak seyyar sahra hastahanelerine bırakıyorlardı.⁽¹⁰⁾

- (1) Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt 4, S.430.
"Umumi Zayıat 186.869'dur. 55.127 Şehit, 100.117 Yaralı, 10.067 Kayıp ve 21.493 Hastalıklardan Ölüm."
- Sanders, Gen. Liman Von-Türkiye'de 5 Yıl-S.130 "218 bin kayıp bunun 66 bini şehit"
- Aydemir, Şevket Süreyya-Enver Paşa cilt 3,S.264.
"55.177 Şehit, 100.117 yaralı, 21.498 hastalıktan ölüm, 10.067 kayıp, 64.440 geri sevk edilen hasta, toplam 251.359 kayıp."
- (2) *İslam Ansiklopedisi- T.Diyaret Vakfı*, Cilt 8, S.207.
"Kayıplar 190.000 ile 350.000 arasında değişmektedir."
- (3) Özbay, Dr.Gen.Kemal - *Türk Askeri Hekimliği Tarih ve Asker Hastahaneleri*, Cilt: 1 s.232.
- (4) Özbay, Dr.Gen.Kemal - age, s.231.
- (5) Özbay, Dr.Gen.Kemal - age, s,232.
- (6) Özbay, Dr.Gen.Kemal - age, S.236. "Burada hasta olarak gösterilenler, genellikle çevre bataklıklarda üreyen sivri sineklerin bulaştırdığı sıttımadır. Kayıtlarda görülen 116.985 sıttımalıdan 6.661 kişi ölmüştür. Bu bile büyük bir rakamdır."
- (7) Sandersi Gen.Liman Von - age,s.114
- (8) Fransızlarla savaştığımız için Amerikalılar, Fransız hastahanelerini devir almışlardır. Yine Amerikalılar Kafkas cephesi'nde bir de Menzil Müfettişliği'ne tabi hafif Meruhin Amerikan Hastahanesi açmışlardır.
- (9) Özbay, Dr.Gen.Kemal - age, S.235.
- (10) Gn.Kur.Bşk. - *Çanakkale Cephesi Harekatı* cilt.1, s.274.

Çanakkale Gazilerinden Dr. Salih Dörtbudak Anlatıyor

Sadece Anafartalar-Arıburnu hattında 06-22 Ağustos 1915 de 18.000 kayıp verdik. En az otuz kırk bin yaralımız oldu. Sahra hastahanelerinde doktorlar günlerce uykusuz yaralılara hizmet veriyorlardı.

Böyle bir hücum gününde teskereciler hiç durmadan yaralı taşıyor, doktorlar sadece yaraları sarabiliyordu. Hayatlarından ümit kesilenlerle fazla ilgilenmiyorlardı. Tam işin en yoğun olduğu sırada önüne gencecik bir çocuk yatırılar, bir ayağı kopmak üzere parça parça ve barsaklar dışarıdadır. Ümit yoktur. Yaşlı bir doktor kopmak üzere olan bacakla fazla ilgilenmez sadece bağlar, barsakları toparlar. Sıhhiyecilere “kaldırın bunu!” derken genç çocuk; “Baba!” diye seslenir. Bakar kendi oğludur. Sarılır öper oğlunu, “Bu benim oğlum” der, “Gölge bir yere kaldırın.” Kaldırırlar. Masanın üzerine çoktan bir başka yaralı Mehmet yatırılmıştır. Doktor onunla meşgul olmaya başlar, sırada daha pek çok Mehmet beklemektedir.

Doktor ancak ertesi günü oğlu ile ilgilenecek vakti bulur. Ama oğlu çoktan gömülmüştür bile.

AĞIT

Hücum demiş Alamanın zabiti
Yavrumun kefeni asker kaputu
Salına girmeye yoktur tabutu

Yoksa yavrum seni vurdularm'ola?
Kefensiz gabire koydularm'ola?

Topun dumanı'da ağmış havaya
Gözlerim yavrumu, dönmez sılaya
Goltuğuna girmiş çifte sıhhiya

Yoksa yavrum seni vurdular m'ola?
Kefeniz gabire koydular m'ola?

Çanakkale nerde, Su vermez nerde
Her ana dayanmaz bu zalim derde
Ahmed'im babasız eylemez evde

Yoksa yavrum seni vurdularm'ola?
Kefensiz gabire koydularm'ola?

Derin imiş Çanakkale deresi
Goygun imiş şehidimin yarası
Acıya dayanmaz garip anası

Yoksa yavrum seni vurdularm'ola?
Kefensiz mezara koydularm'ola?

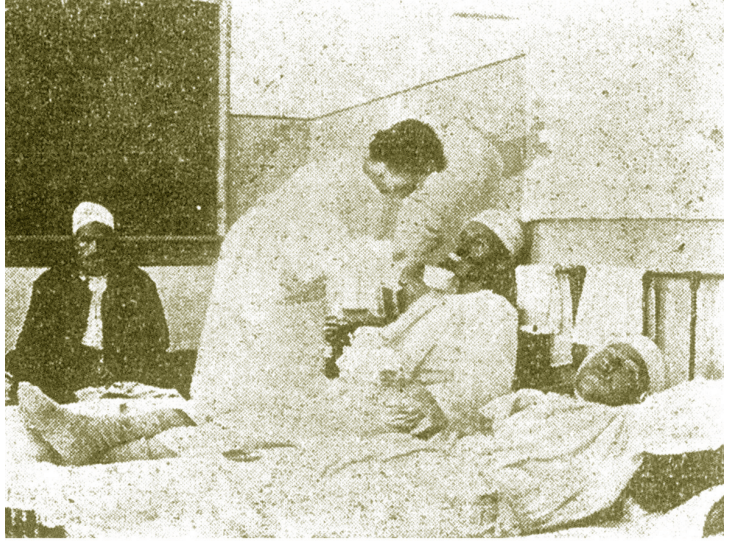
Senin yavrun beşik ile beledi
Yadigarın galdı yavrum geride
Bir gelin eğlemez ıssız bir evde

Yoksa yavrum seni vurdularm'ola?
Kefensiz mezara koydularm'ola?

Bir günüm doğarda, bir günüm batmaz
Şu ıssız evlerde bir gelin yatmaz
Oğlum yerini kimseler tutmaz

Yoksa yavrum seni vurdularm'ola?
Kefensiz mezara koydularm'ola?

Ömer Faruk Yıldızkaya
(Afyon Emirdağ Türkmen Ağıtları)

Mekteb-i Sultani Galatasaray Hastanesi'nden Hasta Koşuşu Sınıflar

Hastane Çadırı

AĞIT

Çanakkale derler yeşil gavaklı
Mollamızın mürekkebi boyaklı
Nece gullar geldi ağaç ayaklı
Ağaç ayağınnan gelsen n'oludu?

Çanakkale derler yeşil söğütlü
Nece molla gitti eli divitli
Bi mektup atayın üstü tahütlü
Mektubum garibini bulurm'ola?

Ağılıdır Çanakkale goyası
Babamoğlu dizlerimin dayağı
İrenge de bene benzer bayağı
Gurbanlar olurum babamoğluna

Efem gözel idi gıyında getmiş
Sürek öküz gibi boynunu bükmüş
Şu gevur dinsizi deneklemiş atmış
Acep gardeşimi yudularm'ola?
Yumadan gabire gosdularm'ola?

Ömer Faruk Yaldızkaya

(Afyon Emirdağ Türkmen Ağıtları)

Mekteb-i Sultani Galatasaray Hastanesi Bahçesinde Yaralılar

Hastanesi Bahçesindeki Yaralılar

Nefes

*Gazilik haberin beklerken yavrum
Şehitlik müjdesi geldi, eyvallah
Mektup yolunu gözlerken yavrum
Geldi yüreğimi deldi, eyvallah*

*On dokuz yaşında bir taze fidan
Bu nasıl savaştır dönmüyor giden
Her sabah her sabah selamın eden
Gonca gül bayramı geldi, eyvallah*

*Gözyaşım sel gibi içime aktı
“Vah yavrum” oldu da dışarı çıktı
Anan inanmadı yoluna baktı
Rüyada haberin aldı eyvallah*

*Ben bir koç yiğidi cenklere saldım
Nice hülyalara, düşlere daldım
Sen Çanakkale’ de, ben burda kaldım
Bu acı kalbimi yardı, eyvallah*

*Bir başka diyarda bir başka yerde
Çok çok uzaklarda bilmiyorum nerde
Göçen turnalara bulutlar perde
Mevlam bu acıyı verdi, eyvallah*

*Bu ayrılık yetti, canıma doydum
Albayrak önüne resmini koydum
Onca yaşadığın günleri saydım
Beni ateşlere saldı eyvallah*

*Yıkılsın da Gelibolu yıkılsın
Düşmanın canına odlar tıkılsın
Benim yavrum varsın kurban edilsin
Haşım baba dara girdi, eyvallah
Bektaşî Haşım Baba*

Bektaşı Haşim Baba'nın oğlu Mehmet Ali Bey

Hü

*Gelibolu önünde Arıburnu'nda
Al bayrak altında öldün mü yahu?
Besmeleyle varıp attın topunu
Düşmana korkuyu saldın mı yahu?*

*Bir sabah düşümde suretin gördüm.
Şubenin önünde künyeni aldım.
Hasret çıbanına pençemi vurdum.
Artık oralarda kaldın mı yahu?*

*Muhammet Ali'dir ismi oğlumun,
Şehitliğe koştu cismi oğlumun.
Bize yadigardır resmi oğlumun.
Gözüme yaş diye geldin mi yahu?*

*Yarin mi çağırdı? Koşarak gittin.
Şarkı söyleyerek, coşarak gittin.
Dağları, denizleri aşarak gittin.
Şehitlik sırrına erdin mi yahu?*

*Dağlar bulunlandı. Bülbüller sustu.
Avazın yükseldi, düşmanlar pustu.
Ne çabuk arzu ettin Cenab-ı Dostu
Sonunda rütbeni buldun mu yoksa?*

*İsrafil surru'dur hücum borusu.
Şehit olanların yoktur sorusu.
Diri bekliyorduk işin doğrusu.
Kopmuş güller gibi soldun mu yahu?*

*Haşim'in de oğlu gitti, merhaba.
Akıtacak yaşlar bitti, merhaba.
Bu dert bizi deli etti, merhaba
Vatana canını verdin mi yahu?*

Bektaşî Haşim Baba

MEHMED'İN İRADESİ

Bu savaşta harp malzemesi olarak düşman ordusunun çok kuvvetli olduğu bilinmektedir. Herhangi bir hücumdan veya bir ileri hareketten önce Türk siperleri saatlerce dövülürdü.

Seddülbahir'de bir Fransız ve bir İngiliz tümeni çıkarma harekâtından önce bir Türk bölüğü üzerine attığı bomba sayısı 4. 650'dir. Her birinin ağırlığı 25 ila 450 kg arasında olan bu mermiler her şeyi yakıp yıkar, toprağı alt üst ederek minare boyu savururdu.

Bu ateş üzerine bütün savunma tesisleri tahrip olan bu bölük, hücum eden İngiliz ve Fransız tümenlerine sadece kasaturayla kritik anlar yaşatmıştır.

Düşman, Türkleri, teknolojisinin kendilerine sağladığı bütün imkânları kullanarak buradan söküp atmak istemişti.

Balonlar uçurarak Türk mevzilerine yapılan ateşi yönlendirmiş, karadan yenemeyeceğini anlayınca iş makinelerini getirip Türk siperlerinin altına tüneller kazarak ateşleyip Türkleri yok etmeye çalışmış, uçaklarla zehirli gaz atmış, bombalar atmış, denizden toplarla çelik yağdırmış, karadan en modern silahlarla ateş yağdırmış, elinden gelen her şeyi yapmış, önüne gelen her şeyi kırmış, dökmüş, yakmış, yıkmış tahrip etmiş, kıramadığı yıkamadığı, hesaplarında olmayan, planlayamadıkları Türk askerinin çelik gibi iradesini, azmini yok edememişlerdi.

Onları, Mehmed'in vatan kavgası, namus kavgası bilinci olan iradesi yenmiştir.

BİR YÜZÜK HİKAYESİ

İstanbul'un zengin ve soylu ailelerinin hanımları da “İş başa düştü! Bugün bizler de bir şeyler yapmalıyız.” diyerek, hastanelere koştular. Günlerce bitkin ve uykusuz yaralılarla ilgilendiler. Tarih, onların fedakarlıklarını yazmaktan ve anlamaktan acizdir. Devletin ileri gelenleri bunca emek karşılığında bir şeyler vermek istediler, kabul ettiremediler. Bütün bu fedakarlıklar karşılıksız kalmamalıydı. Bir şeyler verilmeliydi. Esir İngiliz tüfeklerinin namlularını keserek yüzük yaptılar. Emegi geçenlere dağıttılar.

ÇANAKKALE KAYIPLARININ SAYISI

Çanakkale’de destanlar yazılırken devletin hemen hemen her yerinde, yangın vardı, savaş vardı. Ordular, hudut boylarında devletin bekası için kendilerinden gerek malzeme, gerek insan bakımından çok üstün düşmanlarla çarpışıyor, bir yandan da kardeşçe yaşadığı kandırılmış, satın alınmış insanlarla uğraşıyordu.

Çanakkale’de ordular eriyor, düşmanın karşısına dikilmesi gerekiyor, eksilenlerin yerleri en yakın çevreden getirilen “gönüllü” lerle dolduruluyordu.

Bunlar, askere alınma yaşının altında bulunan gençlerdi. Çağrıldılar.

Balıkesir, Bursa, Kütahya, Manisa, Adapazarı, Uşak, İzmir, Aydın ve Muğla’nın yeni yetme gençleri, delikanlıları koşup geldiler. Çoğunun bıyıkları bile terlememişti. Geldiler ve çok kısa bir talimden sonra cepheye gönderildiler. Çoğu burada isimsiz kahramanlar olarak eriyip gittiler. Bunların askerlik kayıtları o karışık dönemde İstanbul’a Harbiye Nezareti’ne ulaşamadığı için resmi verilen şehit veya kayıp listesine giremediler.

Yunan işgali üzerine işgal altında kalan bölgelerde askerlik şubesi kayıtları, düşman eline geçmesin diye imha edildiğinden, Çanakkale’de kaybettiğimiz insanlarımızın sayılarını hiçbir zaman kesin olarak bilemeyiz.

Devletin 1916 yılında verdiği resmi rakamlarda şehit ve kayıp sayısının çokluğu karşısında halk korkmasın diye az gösterildiği biliniyor. Çünkü Harbiye Nezareti Sarıkamış felaketini, orada donarak ölen doksan binden fazla askeri uzun süre saklamış, ancak 1918 yılında açıklamak zorunda kalmıştı.

Verilen sayılar şöyle;

İsmail Hamdi Danişmend - Kronolojik Osmanlı Tarihi Cilt : 4
Sayı: 430

Umumi Zaiyat 186.869

55.127	Şehit
100.117	Yaralı
10.067	Kayıp
21.493	Hastalıktan Ölüm

Gen. Liman Von Sanders - Türkiye’de Beş Yıl S:130
218 bin kayıp bunun 66.000’i Şehit

Şevket Süreyya Aydemir - Enver Paşa Cilt: 3 Sayfa: 264

55.177	Şehit
100.177	Yaralı
21.498	Hastalıktan Ölüm
10.067	Kayıp
64.440	Hastalıktan geriye sevk

TOPLAM 251.359 Kayıp

İslam Ansiklopedisi - Türkiye Diyanet Vakfı

Kayıplar 190.000 ile 350.000 arasındadır.

5. Ordu Kumandanlığı’nın Raporuna göre

8 Mart 1915 - 19. 12. 1965 arası Türk Kaybı

	<u>Şehit</u>	<u>Yaralı</u>	<u>Kayıp</u>	<u>Hastalıktan ölen</u>
Subay	595	1018	27	
Er	56048	95989	11151	18746

Ayrıca, hava değişimine gönderilen er 8307

Genel Toplam : 190463

Bu sayılara deniz birliklerinin kayıplarıyla son çekiliş tarihi 9

Ocak 1916 ya kadar olan 21 günlük kayıpta eklenince toplam kayıp 213882 dir. (1)

Avustralya Kaynaklarına Göre, Gelibolu Kayıtları

	<u>Ölü</u>	<u>Yaralı</u>	<u>Toplam</u>
Avustralya	8709	19441	28150
Yeni Zellanda	2701	4852	7553
İngiltere	21255	52230	73485
Fransa	10000	17000	27000
Hindistan	1358	3421	4779
<u>New Foundland</u>	<u>49 93 142</u>		
Toplam	44072	97037	141109
Osmanlı	86692	164617	251309

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Gallipoli

1 Ocak 2005

Genel Kurmay Başkanlığı Asker Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Kayıtlarına Göre;

Kayıplarımız 213.882’dir

Çanakkale Savaşlarında savaşan Türk Ordusu’nun asker sayısı 500.000 ile 700.000 arasında değişmektedir.

Türkiye Harp Tarihi Dairesi Çanakkale arşivinde bu cephedeki zayıat şöyledir.

Şehit	25.127
Yaralı	130.306
Esir-Gaip	10.867
Hastalıktan ölen	21.498
Malül	64.449
Toplam	251.447

(1) Genel Kurmay Bşk. I. Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Harekatı Haziran 1915 Ocak 1916 S 500

İngiliz ve Fransız Kayıpları (2)

İngilizler ve Fransızlar Gelibolu Savaşları için gerek kendi ülkelerinden gerekse sömürge ve bağlı ülkelerden pek çok askeri buraya getirdiler.

Resmi raporlara göre Gelibolu'ya gelen İngiliz kuvvetlerinin sayısı 410.000, Fransız kuvvetlerinin sayısı 79.000'dir.

İngilizlerin toplam kaybı;

115.000 ölü, yaralı, kayıp

Hastalanıp memleketlerine yollanan

(115.000 sayısı içinde 43.000'i ölüdür.)

Fransızların toplam kaybı;

Ölü, yaralı, kayıp

Gelibolu'ya gelen;⁽³⁾

İngiliz 410.000

Fransız 79.000

İngilizlerin Kaybı;

115.000 ölü, yaralı, kayıp

90.000 Hasta (memlekete sevk)

Kayıplardan İngiliz subay ve er 43.000 ölmüştür.

Fransız Kaybı;

47.000'dir.

(2) Aspinall - Oglander -age- S:469

(3) Rhoden, Robert Gelibolu harekatı s. 506

Gelibolu seferi sekiz buçuk ay sürdü. Her iki tarafın kayıplarını, tahmin etmek çok güçtür.

Türk kayıpları pek gelişigüzel tutulmuş olup, 86. 692 ölü ve 164. 617 yaralı ve hastanın, gerçek kayıplardan çok eksik olduğu muhakkaktır.

Bir Türk kaynağı 470.000 gibi büyük bir rakam ifade eder fakat 300.000 civarında olduğunu tahmin etmek daha makuldür.

İngiliz ve Dominyon kayıpları 198.340 ile 215.000 arasında değişiklik arz eder.

Müttefik kayıpları muhtemelen 265.000 idi ve bunlardan 46.000 kadarı hareket sırasında ölmüş veya hastalık yüzünden hayatlarını kaybetmişlerdir.

Petter, Wolfpang

1. Dünya Savaşında Türkiye deki Alman personeli⁽⁴⁾

500 kişi Von Liman ile

700 kişi Usedom ile

1.700 kişi Souchen ile

Amiral Pieper yönetiminde 780 Alman mühendis, usta ve işçi ile çoğunluğu kadın 15.000 Türk işçi ile 27 cephane fabrikasında cephaneler ürettir.

(4) Petter, Dr Wolfpang- Die Dardanellen in der Deutschen Weltkriegsstrategie (Çanakkale Savaşları sebep ve sonuçları uluslararası sempozyumu) 1990 s. 125-126

BALIKESİR'DE 1. DÜNYA SAVAŞI'NDA 15'LİLERİN ASKERE ALINMASI(1)

Bu yüzyılın başında Almanların yanında İngiliz, Fransız ve Ruslara karşı girdiğimiz 1. Dünya Savaşı tarihimizin en kanlı savaşlarından birisi oldu.

Hazırlıksız girdiğimiz bu savaşta çok büyük bir coğrafyaya yayılmış olan İmparatorluk topraklarının hemen hemen her tarafında savaş verdik.

Çanakkale, Yemen, Hicaz, Kanal Harekâtı, Galiçya, Filistin, Suriye, Irak, Sarıkamış, Kafkasya Cepheleeri hep bu milletin bağrından gencecik fidanları söküp götürdü. Her bir cephe ayrı bir kan gölü, ayrı bir facia idi.

Kimi cephede ateşle yandık, kimi cephede donarak öldük, kimi yerlerde, çölde susuzluktan kavrulduk, Süveyş Kanalı'nda suda boğulduk. Devletin bekası için bir milyondan fazla Türk evlâdı bu cephede yitip gitti. Belki birkaç binin dışında yüz binlercesinin mezarları bile belli değil.

Devlet bu kadar cephede harb ediyor, insan tüketiyordu. Yerine birilerinin gelmesi, yenilerin askere alınması gerekiyordu. 19 yaşının üstündekiler cephede idi, gittikçe tükeniyorlardı. Ama düşmanın önüne dikililmesi gerekiyordu. Etten kemikten siper olunması gerekiyordu, vatana düşman ayağının basmaması, ay yıldızlı şanlı sancağımızın yere düşmemesi, kadınlarımızın, kızlarımızın namuslarının korunması gerekiyordu. Birilerinin ölmesi gerekiyordu. İşte o zaman daha gençlerin askere çağırıldılar.

(1) 1134 Recep 24 - 14 Mayıs 1332 - Numara 6 - 110 (27 Mayıs 1916)

Bunlar 18 yaşındaki 15'lilerdi.

Hey onbeşli onbeşli

Tokat yolları taşlı

Onbeşliler gidiyor

Kızların gözü yaşlı

1315 doğumlular gencecik çocuklardı. 1315 hicri yılı 1 Haziran 1897 de başlar 21 Mayıs 1898 e kadar sürer Yani 22 Mayıs 1898 e kadar doğanlar hep 15'li diye adlandırılır. Tam 18 yaşındaydılar.

Koşa koşa cephelere gittiler ve pek çoğu bir daha geri dönmediler.

Çocukluğum İvrindi ve Sındırgı'da geçti. Radyo ve televizyonun olmadığı ailelerin, her akşam birbirinin evinde toplandığı güzel günlerdi. Ve hemen hemen her akşam seferberlik hatıraları anlatılırdı. Askere giden kardeşler, evlâtlar ve kocalar anlatılırdı. Geri gelmemişlerdi. Kısa süre önce Kepsut çevresinde köylerde yaptığım çalışmalarda seferberliğin halkımızda ne derin izler bıraktığını tesbit ettim.

Bütün köylerin gençleri askere alınmıştı. 60 kişi katılmış 4 kişi dönmüş, yirmi iki kişi katılmış, iki kişi dönmüş, yüz on kişi katılmış altı kişi dönmüş, otuz beş kişi katılmış hiç dönen olmamış... sayılar sürüp gidiyordu. Çoğu köyler harbe gidenlerin sayısını bile unutmuştu. Ama dönenler çok iyi hatırlıyorlardı. Gidip onsekiz yıl sonra dönen, gidip ondokuz yıl sonra dönen, gidip topal, gidip çolak, gidip kör dönen yüzlerce kişi tespit ettim. Keşke bu araştırmayı yirmi sene önce yapsaydım. Çünkü o zaman bu gazilerin çoğu sağdılar...

Harp uzadıkça gazetelerde yayınlanan haber ve tebliğler de değişiyordu. Yalnız 18 yaşındaki 1315'liler değil, çok daha yaşlıları da, yani 1295'lilerden 1299'lulara kadar olan 33-37 yaşları arasındakiler de askere alındılar. Harp bütün korkunçluğuyla sürüp gidiyordu.

Cepheler ölüm değirmenleriydi insan öğütüyordu. Düşünün Sarıkamış'ta sadece bir kaç haftada 79.000 gencecik insan karçıçekleri gibi soğuktan donup ölüyordu.

Tifüs salgını, başta ordu kumandanı Hafız Hakkı Paşa olmak üzere askeri kırıp geçiriyordu. Büyük insan kayıplarının giderilmesi, boşlukların doldurulması için bu insanlar askere alındılar. gönderildiler.

1916 tarihli Karasi gazetesi koleksiyonları asında rastladığım 15'liler, yani 18 yaşındaki gençlerin askere alınması ile ilgili haber ve tebliğlere 1925 (1878 - 1299 (1881) tarihleri arasında askere alınması ile ilgili tebliği burada bir kere daha yayınlıyorum!

Tarih tekerrür etmektedir. Türkiye üzerinde korkunç oyunlar oynanmakta, akıl almaz plânlarla devletimizi parçalamaya çalışmaktadırlar.

Bin yıl kardeşçe, yaşamış halkımızı bölmek istemektedirler. Devlet gene zor duruma düşebilir. Uyanık olmak için geçmişten ders alınmalıdır. Vatan için can veren o gencecik insanları minnetle anıyorum. Allah hepsinden razı olsun.

Bilmiyorum Hasan Baba Çarşısı'ndaki Şehit Aileleri Derneği'ne gittiniz mi? Gitmediyseniz gidiniz ve o duvarlarda vatan için daha dün şehit olmuş o ana kuzularını, o bahar çiçeklerini görün... Mutlaka görün. Allah hepsine rahmet eylesin.

Ruhları şad olsun!...

Harbiye Nezareti celilesinden tebliğ buyrulmuştur:

“1314 tevellütlülerden henüz hizmete çağrılmamış olanlarla 1315 tevellütlülerden kabiliyet-i bedeniyeleri müsaid bulunanların kıtalarını kendileri tayin etmek ve yalnız içlerinde mükellefiyet-i askeriye kanun-u muvakhhatının 42. maddesiyle bilahire neşr olunan Kanun-u Mahsusa mucubince hizmet-i maksure evsaf ve şeraitini haiz olanlar.

İhtiyat zabıt namzetleri talimgâhına gönderilmek ve fakat mübde’en hizmet-i askeriyeleri hem tevellütlerinin celb ve hizmete tarih-i duhullerinden muteber olmak üzere “Harb Gönüllüsü” sıfatıyla orduya kabulleri muvafık görülerek keyfiyet icab edenlere yazılmış olmakla oraca da ona göre muamele olunması...”

Yukarıdaki emirden de anlaşılacağı üzere silah tutabilecek kadar bedenleri gelişmiş olanlardan 15’liler askere alındılar.

Çanakkale Savaşları sırasında Balıkesir havalisinde gönüllü toplamalarda çok daha küçük yaşta olanlar da cepheye gönderilmişlerdi.

Köylerde nüfus kaydı pek yaptırılmadığından askerlik şubesine bağlı çavuşlar, köylere gider, köy gençlerini meydana toplar vücudu harbe elverişli olanlardan gözlerine kestirdiklerini pek nüfus yaşına, doğum kaydına bakmadan alır cepheye götürürlerdi.

Çanakkale Cephesi denilen, vatanın kalbinin attığı yerde düşmanın önüne durması gerekiyordu işte o gencecik çocuklar, hemde hiç askerlik eğitimi, harp eğitimi yokken koşarak gidiyorlardı.

Çanakkale’de atılan bu ağır topların sesleri köylerden duyuluyordu. İşte o yaşları on beş, on altı, on yedi, on sekiz olan o çocuklar oraya, ölüm tarlalarına, vatanın milletin namusu için gençliklerini ekmeğe, yaşanmamış hülyalarını gömmeye gidiyorlardı.

Atatürk'ün kendisiyle, Ruşen Eşref Bey'in yaptığı röportajda “Bomba Tepesi Vakası”nda anlattığı gibi :

“Karşılıklı siperler arası sekiz on metre yani ölüm muhakkak, muhakkak...

Birinci siperdekiler hiçbiri kurtulamamacasına hepsi düşüyor.. İkincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar özenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz?

Öleni görüyor. *Üç dakika sonra öleceğini biliyor. Hiç bir korku eseri göstermiyor.. Sarsılmak yok! Okuma bilenler ellerinde Kuran-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyor. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet getirerek yürüyorlar..”*

ÇANAKKALE DESTANI

*Çanakkale derler yokken hesapta,
Mahşerin dünyada kurulduğu yer,
Çanakkale derler topraktan kapta,
Şehitlik şerbeti verildiği yer.*

*Bayrakları karışmasın kanlara,
Kılıçların kükremesi kınlara,
Yanık bağlırlara, ak alınlara,
Çelik yağmurunun çevrildiği yer.*

*Ejder ateş salan arslan böğrüne
Timsah diş saplayan insan bağrına,
İstanbul denilen canan uğruna,
Yüzbin canın yere serildiği yer.*

*İstanbul'un gözleri dolu baktı,
Yavrularım diye ağıt yaktı
Dere dere yakut kanın aktı
Yiğit harmanının savrulduğu yer.*

*Pırıldarken vicdanda din misali
Direnirken şol seddi Çin misali
Tırpan girmiş körpe ekin misali
Sıra sıra evin devrildiği yer.*

*Gelsin Aşık Ömer hisse kapmaya
Toprak seccadede yurda tapmaya
Çanak, çömlek değil vatan yapmaya
Toprağın al kanla yoğrulduğu yer.*

ŞEHİT MEHMET NÖBETTE

Susurluklu Ömer Çavuş anlatıyor: Soğanlıdere'deydik. Bölüğümüz üç gün hiç uyumadan düşmanla savaştık, pek çok arkadaşımızı kaybetmiş, çok yorulmuştuk. Kumandanımız bölüğü biraz geriye çekmiş, bir dere yatağında istirahatata geçmiştik. Bir manga kadar askerimiz ön siperlerde nöbette kalmıştı. Düşman da en az bizim kadar yorgundu, uykusuzdu. Belki bizi rahatsız edip uyutmak, belki de bizim bir gece baskınımızı engellemek için sabaha kadar bizim siperleri makineli tüfekle taradı durdu. Ancak gün doğarken ateş kesti.

Sabah nöbet yerinde ne var ne yok kontrol etmek ve nöbettekileri değiştirmek için bir başka manga gönderildi. Biraz sonra yeni geden manga çavuşu şaşkın bir vaziyette geri geldi.

“Yüzbaşım, bütün nöbetçiler şehit olmuş, ama çavuş nöbeti bırakmıyor.” dedi.

Yüzbaşı ile beraber ben de gittim. Gerçekte de Çavuş nöbette idi. Bir kayanın üzerine abanmış, parmağı tetikte gözleri açık, bütün dikkati ile ileri bakıyordu. Bir mermi alnından girmiş, arkadan çıkmıştı. Sırtı kan içinde idi. Alnından akan kan göz çukurlarından aşağı yaş gibi damlamıştı. Önce silahını alalım dedik, bırakmadı. Yüzbaşı geldi, eliyle çavuşun omzuna dokunarak: “Sen görevini yaptın. Nöbetin bitti..” dedi. Şaşırtıcı bir şey oldu. Çavuşun parmakları çözüldü, yavaşça kayıp sırt üstü uzanıverdi. Kim bilir, şehit orada halâ nöbette idi...

“Allah yolunda öldürülenlere “Ölüler” demeyin, zira onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz.” (Bakara 154)

BİR ŞEHİT KIZININ 1952'DE ÇANAKKALE'DE BABASINA HİTABI

1952'de Çanakkale Abidesinin temel atma töreninde 16. Piyade Alayının 2. Taburunda Mülazımevvel (Teğmen) Abdülhayr Efendinin oğlu Yahya ve kızı Hacer Gencel de bulunmuş, ve kızı şu konuşmayı yapmıştır:

Babamla hasbihal,

Uğrunda severek canını verdiği topraklarımızda ebedi uykusunu uyuyan babacığım. Bugün seni ziyarete geldim.

Yüzünü görmediğim, sesini duymadığım baba, senin silah arkadaşlarınla yarattığın bin bir menkıbeyi dinleyerek bugün Çanakkale'ye geldik. Ve şimdi dönüyoruz. Dünden beri elimde aziz ordumuzun taziye kartı ile, seninle omuz omuza harp etmiş bir arkadaşını aradım. Ve ben senelerden beri ulaşamadığım emelime ancak bu muhterem topluluk arasında böylece ulaşabildim.

Nitekim seni gayet iyi tanıyan sayın Ali Bey'den karşılıklı ağlaşıarak hatıralarını dinledim. Şimdi çok büyük bir huzur içinde dönüyorum.

Annem anlatıyordu; ben o zaman daha çocukmuşum. Çanakkale'ye vatan müdafaası için çağrıldığı zaman dünyada deli gibi sevdiğin evlatlarını sevinçten gözün görmemiş. Bir servet paylaşmağa koşarcasına giderken onlara iltifat etmeyecek kadar heyecanlı imişsin. Bilhassa vazifeni yaparken şehit olmak, senin için önüne geçilmez bir emelmiş.

Baba, Allah sana bu muhteşem mertebeyi nasip etti. Ben de sana lâayk bir şehit kızı olmaya çalışmış bir insan oldum.

Eğer bir gün vatan müdafaasına mecbur kalınırsa hisseme düşenlerden fazlasıyla vazifemi tamamlayacağım. Nasıl, sen de bundan eminsin değil mi?

Nasıl olmazsın ki; damarlarımda senin kahraman kanın var. Ve ben omuzlarında cephan taşımış nice Fatmaların, Ayşelerin kızı değil miyim?

Rahat uyu baba.! Bu toprağın altı senin gibi yüz binlercesiyle ekili... Onları meyveleri da elbette ki sizlere benzeyecek...

1950’li yıllarda mahallemizde oturan “Beybaba” diye andığımız emekli bir albay vardı. Gayet şık giyinir, vakur ve dimdik yürü, etrafına gülümseyerek selam verirdi. Ondan çekinirdik. Yemen’de, Çanakkale’de, Kurtuluş Savaşı’nda çarpıştığını anlatırlardı.

Sokağa girdiğinde, biz çocuklar, oyunumuzu bırakır, sıraya girer, onun önümüzden geçmesini beklerdik. Elinden hiç bırakmadığı bastonunun içinde tüfek olduğuna inanırdık. Önümüzden geçerken hepimize gülümseyerek selâm verir, “Merhaba asker” diye selâmladıktan sonra cebinden çıkardığı “kağıtlı şekerleri” bize dağıtırdı. Bilmem, belki de şekerin hatırına ona gösterilen saygı başkalarına gösterilmezdi. O zamanlar “kağıtlı şeker” çocuk dünyamızın rüyalarını süsleyen en ulaşılmaz yiyeceği idi.

Milli bayramlardan bir idi. Belki de Cumhuriyet bayramıydı. Koltuk değneğine dayanarak bir ayağını sürüye sürüye yürüyen bir “nane şekerci” oralarda nane şekeri satıyordu. Şimdiki çocuklar bu nane şekercileri bilmezler. Pek çok yoksul insan o zamanlar böyle geçinir, kimseye avuç açmadan, minnet etmeden hayatlarını sürdürürlerdi.

Nane Şekercinin yakasında iki madalya sallanıyordu. Çünkü bayramdı. Oralardan bayramı izlemeğe gelen iki, üç genç serseri nane şekercinin önüne geçip onunla dalga geçmeğe başladılar: “Şekerci, yakandakiler gazoz kapağı mı?” Şekerci büyük bir ciddiyetle: “Hayır, bu Çanakkale, bu da İstiklâl madalyası.. “Gençler devam ediyorlardı:”Hadi.. Hadi.. Bizi kandırma!” Tam o sırada gençlerden birisi nane şekercinin arkasına geçerek koltuk değneğine bir tekme vurdu. Nane şekerci yere düştü, şekerleri dağıldı. Gençler gülüyordu.

Tam o sırada gürlüncesine bir ses duyuldu:” Utanın.. Utanın..! “Elindeki bastonu havada sallayıp koşarak gelen Beybaba’yı gördük. Halâ bağıırıyordu:”Utanın.. Utanın..!”

Geldi. Eğildi. Nane şekercinin kalkmasına yardım etti. Nane şekerci onu görünce: “Komtanım, sen misin..?” deyince, Beybaba sordu:”Yoksa bunlar sana bir şey mi yaptı?” Nane şekerci:”Hayır komtanım, hiç bir şey yapmadılar, hiçbir şey yapmadılar..!” diye cevap verdi. Beybaba bu sefer gençler bağırmağa başladı:” Utanın.. Utanın.. Bakın adam hâlâ sizi koruyor. Ona hiçbir şey yapmadığınızı söylüyor.. Doğru..! Siz onun için bir şey yapmadınız.. ama o sizin için çok şey yaptı.. Utanın..!” Serseriler ortadan kayboldular. Beybaba’nın işareti üzerine biz çocuklar yere dökülen naneleri toplayıp şekercinin kutusuna koyduk. Beybaba bastonunu sallayarak uzaklaştı. Biz o günden sonra Beybaba’yı daha çok sevdik, nane şekerciye de daha fazla saygı gösterdik. Artık o bizim kahramanımızdı.

Babam anlatmıştı. İlkokulu İvrindi de bitirmiş, babası 1927 de Balıkesir’de bir oda tutup orta okulda okuması için oraya yerleştirmiş. Oturduğu yer, geniş bir avluya bakan sıra sıra odalardan meydana gelmiş, her odada bir aile oturmuş.

Bir gün akşam karanlığında, bahçe kapısının eşiğinde bir şamata kopmuş. Üstleri başları lime lime olmuş gözleri bir bezle bağlı bir kör, bir kolu ve bir bacağı kopmuş tahta bir koltuk değneği ile yürüyen bir başkasının omzunu tutmuş içeri girmeye çalışıyorlarmış. Bu arada da bağırmağa başlamışlar:”Ana, biz geldik.. Biz geldik ana.. Biz geldik.. Anacığım, biz geldik..!”

Birden dipteki odalardan birinde bir şangırtı duyulur. Yaşlı bir kadın kollarını açmış, feryat ederek koşar: “Yavrularım...! Oğullarım...! Aslanlarım...! Çocuklarım...!” Kadının sesini herkes dışarı çıkar. Üçü birden avlunun ortasında bir yumak olurlar.. Hıçkıra hıçkıra uzun süre ağlarlar.. Bir ara kadın kapıya doğru bakarak:”Babanız nerede.?Nerde kaldı babanız?O Gelmedi mi...?” Ağlaşarak içeri girerler..

Hayat devam etmektedir.

Kısa bir süre sonra geçimlerini temin etmek için körün önünde bir simit tablası, koltuk değneği ile gidebilen kardeşinin omzunu tutarak simit satmağa başlamışlar. Bir gün şehir merkezinde simit satmak için bir kahveye girip oyun oynayanlara: “Simitçi geldi.. Taze simit.. Beyler, simit ister misiniz.?” Oturanlar, kahveciye: “Bunlar da yeni çıktı.. Kardeşim, sokmasana bunları kahveye.. Oyunun keyfini kaçırıyorsunuz.. Çıkar dışarı bunları..” Simitçiler: “Tamam, kardeşim.. Çıkıyorsunuz.. Hani simit alır mısınız diye gelmiştik.. Olur, çıkıyoruz..”

Simitçiler giderlerken, orada oturmakta olan bir subay arkalarından gelir. Tam yanlarına geldiğinde topal simitçi bağırır: “Dikkat zabıt...” İkisi de ellerinden geldiği kadar dimdik dururlar. Subay sorar:

- Siz asker miydiniz?
- Evet efendi.
- Madalyanız yok mu?
- Var efendim.
- Madalyalarınızı takın! Bir daha size öyle davranamazlar. Bilmiyorlardır.
- Efendim, hiç o madalyalarla bu iş yapılır mı? Hicap duyarız...

Subay düşünceli bir şekilde ayrılır. Arkasından gittikçe uzaklaşan sanki dövüşüyormuş gibi bağırان bir ses duyar:”Simit.. Simit... Taze, gevrek simit...!”

MUMALİLERİN ABDULLAH

Balikesir'in Kepsut kazasından bugün halâ orada yaşayan Mumali(Mumcu Aliler) ailesinin oğlu Abdullah Çanakkale cephesine savaşa gider, bir kaç ay sonra şehit oldu haberi gelir. Bu haber üzerine bir süre sonra hanımı Halide'yi küçük Yakup ile evlendirirler. Hayat devam etmektedir. Halide'nin Yakup'tan iki çocuğu olur. Günler geçmektedir.

Dokuz on sene sonra bir gün Kepsut'un içinde bir karışıklık olur. Bağırışlar, cıgıllıklar, koşuşmalar sürer gider. O zamanlar şimdiki gibi ses kirliliği yoktur. Bir köpek havlasa yedi mahalleden duyulurdu. Halide hanım kapının önünde koşuşmaları görünce pencereye çıkar, geçenlere: "Komşular, ne oldu? Ne var? Niye koşuyorsunuz?" diye sorar. Geçenlerden birisi: "Senin Abdullah gelmiş.." cevap verince. Halide hanım çocuğunu emziriyormuş, onu divanın üstüne fırlatır atar, dışarı fırlar.

Tam o sırada, Abdullah Merkez camisinin önündeki çınarın altında durmuş, kendine "Hoş geldin.!" diyenlerle kucaklaşıyormuş. Her gelen: "Biz seni öldü biliyorduk Abdullah!" diyor, o da : "Esirdim.. Döndüm.. Benim gibi pek çok arkadaş için de öldü haberi gitmiş. Ama ölmedim. Döndüm.." diye cevap veriyormuş.

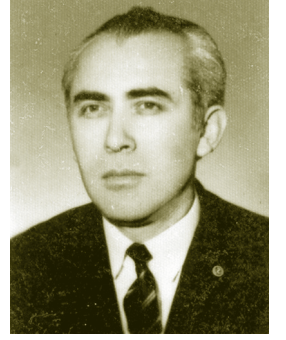
Bir ara amcasına: "Yahu, benim hanım ne oldu? On yıldır haber alamadım. Öldü mü, kaldı mı? Ne oldu?" diye sorunca, amcası: "Oğlum, bu işte darılmak olmaz.. Senin öldü haberin gelince, sokakta kalmasın, kurda kuşa yem olmasın diye onu kardeşin Yakup ile evlendirdik. Ondan iki de çocuğu oldu.." diyerek durumu anlatır. Bunun üzerine Yakup acı içinde ayağa kalkar:"Ben bunca sene, bu kadar acıyı sadece ona kavuşmak için çekmiştim. Demek boşunaymış.. "der ve meydandan çeker gider.

Tam o sırada Halide hanım koşarak meydana gelir. Abdullah'ı arkadan görür. "Abdullah.. Abdullah.. " diye seslenir. Abdullah geri dönmez, meydandan bir sokağa sapar kaybolur. Halide hanım arkasından koşmak ister, fakat Yakup önüne geçer. "Nereye koşuyorsun?" diye sorar. Halide : "Abdullah gelmiş. " der. Yakup: "Sana ne Abdullah'tan? Sen benimle evlisin. İki de çocuğun var.. Dön evine..!" diyince Halide hanım eve döner.

Abdullah hayatı boyunca Kepsut'ta yaşamış, ama bir daha kendini Halide'ye hiç, ama hiç göstermemiş. Çok dikkat etmiş. Halide hanım, sırdaşı komşularına sık sık sorarmış: "Hissediyorum. Abdullah etrafımda dolaşıyor. Ama hiç kendini bana göstermiyor. Çarşıda, pazarda rastlıyor musunuz acaba..?" Abdullah'ı pek gören olmamış.

Bazı günler. Ama her zaman değil bazı günler Halide camı açtığı zaman pencerenin pervazında bir gül bulurmuş. Bu güller Abdullah ölünceye kadar hep orada olmuş.

SIHHIYECİ TAHİR (Yalman) BEY

1915 yılı başlarında Biga'nın en yakışıklı delikanlısı Tahir Biga'nın en güzel kızı ile evlenmek amacıyla anlaşmışlar, gizli gizli buluşurlarmış. Birgün Tahir Çanakkale'ye harbe gitme emrini alır. Vedalaşmak için en son buluştuklarında Tahir: “Eğer beni beklersen, harpten sağ dönersem seninle evleneceğim. Bekler misin?” diye sorar. Kız: “Bu can bu tende durdukça seni bekleyeceğim..” diye cevap verir.

Tahir Çanakkale'ye gider. Orada şehit olur. Bir süre sonra kızın babası iş nakli ile evini başka bir yere göçürür. Kızını da zorla evlendirir. Bir daha onlardan haber alınmaz. Unutulurlar.

Uzun yıllar sonra şehit Tahir'in bir erkek kardeşi olur. Annesi babası ona şehit ağabeyinin adını verirler.

Aradan yıllar geçer Tahir büyür. Okur. Köy Enstitülerinin sıhhiye bölümünden mezun olur. Biga çevresinde köylere sağlık hizmeti vermeğe başlar. Bu hizmetlerden birisi de köylerde çocukları sünnet etmektir.

Sıhhiyecî Tahir Bey, bir gün bir köyde sünnetleri yapmış, düğün yerinde eğlenmeye katılmıştır. Bir süre sonra köy meydanında bir feryat duyulur. Çok yaşlı bir kadın gözlerinden sicim gibi yaşlar akarak feryat ederek Tahir Beye doğru koşturmaktadır.

“Tahirim... Sen mi geldin...? Tahirim.... sen mi geldin..? Neden bu kadar geç geldin...? Neden beni bu kadar beklettin..? Nerde kaldın...? Tahirimm.... Sen mi geldin...?”

Yaşlı kadın, gelir Tahir Bey’e sımsıkı sarılır. Hiç durmadan gözlerinden yaş akmaktadır. Tahir kadını iter: “Teyze sen kimsin..?”

Kadın ırkılır. Tahir’ın yüzüne uzun uzun bakar. “Sen Tahir değil misin?” “Evet, Tahirim. Ama teyze ben seni tanımıyorum.. Sen kimsin?” Yaşlı kadın birden toparlanır. Tahir’i bırakır. Sonra acı acı gülümseyerek, ellerini Tahir’in yüzüne sürerek: “Ah... Duymuştum... Bir kardeşi olduğumu duymuştum.. Onun adını verdiklerini duymuştum.. Her halde o sensin... Çok güzelsin.. Çok güzelsin.. Ama o senden daha güzeldi.. O hep içinde yaşıyor.. Yüreğimde yaşıyor.. Tam senin yaşlarında gitmişti.. Ağabeyine çok benziyorsun.. Çok benziyorsun. Birden seni o sandım.. Ah.... O hep burada yaşıyor”

Tahir Bey uzun süre şaşkınlıktan kurtulamaz.

HATIRALAR (HALİL ÖZMELEK)

Halil ÖZMELEK. (Balıkesir) Müstahkem Mevki 3. Alay 11. Tabur

4 Mart(17 Mart) günüydü. akşam vakti mahrem emir geldi. Düşman adalar önündeydi. Zırhlıları da Midilli ve Bozcaada önlerinde. Fazlaymışlar sayıca.. 5 Mart(18 Mart) günü düşmanın methale(Boğaz girişine) hücumu melhuzdur deniliyordu emirde.

Sabah namazımızı eda ettik. Tabur kumandanımız bütün bölüklerle “top başı” yaptı. Saat ya iki, ya iki buçuk. Tabur kumandanı gürledi:

- Numara erleri.... Top başına....!

Tabur imamımız Fetih suresini okuyor, arkasından Mülk suresini. Ve Sure-i Mülk henüz bitiyor, Düşman Methal’den görünmeye başlıyor. Emir ne diyordu: “Düşmanın Methale hücumu melhuzdur.”

Süratli geliyor düşman.. Vakit kablel zeval(güneşin doğuşundan sonra) üç buçuk oldu. Karanlık Liman doluverdi birden düşman gemileriyle. 14 parça saydık. Hepsı harp nizamında. İngiliz, Fransız hep birlikte başladılar ateşe. Hedefleri;Rumeli Mecidiye mahalli ile Dardanos’taki Anadolu bataryası.

Nasıl anlatabilirim o anı... Nasıl tarif edeyim sana o cehennem ateşini..

Başladık mukabeleye(karşılık vermeğe). Ama nasıl mukabele. Değiştiriverdi düşman birden yerini. Biz atıyoruz. Onlar atıyor. Dört bir yanımızda çukurlar açılmakta.. Tosun gibi delikanlılar yere serilmekte.. Kanlar akmakta.. Her bir çukur bahçe kuyusu gibi.. Nasıl tarif etsem.? Birden bir mermi bizim bataryanın önüne, Mecidiye bataryası top siperi önüne düşüyor. Bu kadar yakına düşen mermi mutlaka öldürür insanı. Ama patlamıyor düşman mermisi.

Gün yükseliyor da yükseliyor. Mukavemet berdevam. Fransızların dört dretnotu Anadolu tarafından bir geçit buluyor ve Kale'ye gelmeğe başlıyor. Fransız gemisi Buve, Kepez önüne gelmiş... Nasıl gelirmiş Kepez önüne? Hamidiye ve Mecidiye bataryalarımız bırakır mı onu orda? Bir salvo.. Tamam.. Buve sendeliyor.. Mermimizle beraber torpil hattına çarptı. 15 dakika dolmuyor, koskoca Buve'den hiç kurtulan olmadan dalıyor suların dibine. Yok. Yok.. Kurtulan oluyor Buve'den. İki tazi kurtuldu. Ve bizim piyadeler aldı.

Buve'nin durumu diğer gemileri kokuttu. Aslında ateş geriletti onlar. Karantina önlerine geldiklerinde Erenköy'deki obüs bataryalarımız endirek(aşırtma)atışla yaylıma aldı onları. Birinin bacasından girdi mermimiz. Başladı yanmağa.

Sadece o mu yandı. Diğerleri de almıştı göbeklerinin orta yerlerinden cevaplarını. Alev alev tutuştular.. Diğer torpidolar, gambotlar yardımlarına gelelim dediler herhalde. Ne mümkün.? Kim ateş ediyor onlara? Hangi topçunun, hangi askerin ateşi gördükleri? Gark olup gittiler suyun dibine.

Ama biri gene kurtuldu keferenin. Yaralı, yampiri kaçmaya yeltenmiş... Seddülbahir burnunun önüne çekiyor kendini.

Nasıl anlatayım sana oğul?Sekiz saat sür git topçu ateşi bu.. Onlardan da bizden de. Zaman nasıl geçmiş, sekiz saat nasıl geçmiş, vakit badelel zeval (akşam üstü)nasil olmuş, hiç birimiz fark etmedik bunu. Bir hengâme, bir ana baba günü, bir cehennem ateş, bahçe kuyusu gibi çukurlar her yanımızda, içleri kan dolu yanlarında arkadaşlarımızın yattığı çukurlar. Saat 12 akşam ezanından sonra çekildi gittiler. Yaralı gemilerini torpillediler.

Anlatılmaz oğul.. 18 Mart öyle 15 dakikada anlatılmaz..

Röportaj: Ekrem Balıbek- Balıkesir Postası 18 mart 1966

ÇANAKKALE GAZİSİ ATA ÖZGEN

(21 Mart 1966-Balıkesir potası-Nizamettin Canova)

1937 yılı 30 ağustosunda ordu saflarına topçu asteğmen olarak katıldım. Amcam merhum Ata Özgen(Topçuoğlu) bu tarihten 45 gün önce topçu tugay kumandanı iken felç olmuş ve ben kılıç kuşanırken yatağında her şeyden habersiz yatıyordu.

Ankara'dan İstanbul'a geçerken eylül ayının ilk günlerinde elini öptüğüm gün yanaklarından süzülen göz yaşlarının sıcaklığını halâ hissediyorum.

Balkan Harbi, Çanakkale ve İstiklâl Harbi onun askerlik hayatının hemen hemen bütününe yakın bir parçasını kaplamıştı.

Menemen olayı dolayısıyla mahkemeden geçmiş olanlar, mahkemenin üyesi ve zamanın Manisa Topçu alay kumandanı albay ata Bey'i hatırlarlar.

Bugün toprak olan gazi ve fani vücudu 17 süngü 15 mermi yarası ile ve diz kapağı içinde kalan mermi çekirdeğini iftiharla taşır, kendisine "Topal Ata" demelerinden gurur duyardı.

NİZAMETTİN ÇORAY

Çanakkale Savaşında Topçu üsteğmen, 81 yaşında

(19 Mart 1964-Balıkesir Postası-Sayı :6340)

Düşman gemileri günlerden beri hatlarımızı ateş yağmuruna tutuyordu. 17 Martta hücum son haddine ulaşmıştı. Düşman bizi tamamen yok ettiğini zannederken 18 Mart günü sabahı yine karşısında gördü. Deniz bir anda beyaz köpüklerle çalkalanmağa başladı. Karşılıklı ateş yağmuru tazelenmişti. Tanrı'nın verdiği iman gücümüz sanki düşmanın kalbini deliyordu.

Gözdeleri Buve zırhlısı ve iki torpidoları birbiri peşi sıra boğazın mavi sularına gömüldüler.

Onları Irresiztibl ve Ouşın isimli korkunç harp gemileri takip etti. Düşman bu hiç ummadıkları kayıplar karşısında geri dönmek zorunda kaldı.

18 Martta Anadolu’muza göz diken kahpe düşmana Akdeniz’in berrak suları mezar olmuştu.

YALOVA KÖYÜNDEN GAZİ ALİ TEZCAN anlatıyor (18 Mart 1965- Balıkesir Potası - Turhan Narlen)

O gün erkekçe savaşan insanların vatanını düşmana vermemek için nasıl öldüklerini çok yakından gördüm. Yanımdaki silah arkadaşım Göktepelî Küçük Selim başından yaralandığı vakit tüfeği elinden sökemedik. Parmağı tetikte kalmış. Revire sedyeyile öyle gitmişti.

Ben 57. Alay 2. Tabur. 3. Bölükte idim. Bir ara düşmanın denizden açmış olduğu ateş durmuştu. Etraf toz duman içinde. Kan ve barut kokusundan başka bir şey duymaz olmuştuk. GAZİ savaşı Kanlı Sırt’ın karşısında Maltepe’den idare ediyordu.

Tabur kumandanımız Binbaşı Hakkı Bey, GAZİ ile yaptığı bir telefon konuşmasından sonra bize dönerek: “Düşman Kocadere’den Maşkat’a geliyormuş. Kocaçimen’i tutacağız. Arkadaşlarınızla helallaşın!” dedi. Silah sesleri gittikçe yaklaşmağa başlamıştı.

Bu sırada yeni gelen bir haberden İngilizlerin Kabatepe’ye asker çıkardıklarını öğrendik. Arkadaşlarımıza sarılan ellerimiz birden gevşedi. Silahını yeniden dolduran ileri mevzilere doğru atıldı.

Düşman, bugün Mehmet Çavuş abidesinin olduğu yere doğru ilerlemekteymiş. 27. ve 77. Alaylar da bizim alayla beraber hücumla kalktı. Bu sırada düşman gemilerinden üzerimize cehennem ateş başlamıştı.

Savaş şiddetini büsbütün arttırmış, ön hatlardaki birliklerimiz geriye çekilmek zorunda kaldığı için biz düşmanla süngü süngüye kalmıştık. Mütemadiyen kayıp veriyor fakat yerimizden kıpırdamıyorduk.

Arkadaşlarım etrafımda birer birer erimeğe başladılar. Kanlısirt'ta kanlı bir savaş yapıyorduk. Toprak kana bulanmıştı. Elbiselerimiz kan içindeydi. Silah ve "Allah.. Allah.." seslerinden başka bir şey duymaz olmuştuk. İmanımıza güveniyorduk artık. Düşman bir türlü ilerleyemiyordu. Bundan cesaret alarak hücumla geçtik.

Düşmanı deniz kenarına kadar sürmüştük ki, yanımıza düşen bir top mermisi yüzbaşımız Ahmet Efendi'yi şehit etti. Merminin çıkardığı toprak yığınının altından yalnız kolu görünüyordu kumandanımın. Hemen arkasından emir eri Hasan şehit düştü. Yalnız kalmıştım. Şehit arkadaşımı siper alarak akşamın olmasını bekledim.

Biraz sonra düşman ikinci bir taarruz daha yaptı. Birkaç arkadaşla çarpışarak geri çekilmek zorunda kaldık.

Adımlarımızı gövdemiz zor taşıyordu. Susuzluktan dudaklarımız kurumuş, açlıktan yürüyemez hale gelmiştik. Kanlısirt'a tırmanırken ayaklarımız geri geri gidiyordu.

Birden bir ses bizi olduğumuz yere mıhladı. Bu ses Gazi Mustafa Kemal'in sesi idi. Yanında Albay Şefik Bey ve iki sancaktar vardı. Eliyle ileri hatları göstererek: "Düşman o kadar yakında değil.." dedi. O sırada yanımıza düşen bir mermi şarapneli sancaktarlardan birini ağır yaraladı. Sancağı derhal ben aldım. Ve arkadan gelen 1. ve 2. Taburlarla ileri hatlara atıldık.

Yeniden öldüresiye bir düşüş başlamıştı. Gemilerden yeniden top ateş açıldı. Koşuyor, düşüyor, tekrar ateşe koşuyorduk.

Biden bir sıcaklık her yanıma sardı. Yere kapaklandım. Toprak ayak sesleriyle uğulduyordu. Sonra hiçbir şey duymaz oldum. Gözlerimi açtığım zaman kendimi hastahane buldum. İyileşince tekrar cepheye gittim.

ÇOK HAZİN BİR AKİBET

1. Dünya Harbinin ilk günlerinde İstanbul Kadıköy'ünün Yel de-ğirmeni semtinde oturan ve Galata'da Ömer Abid İş hanında un üzerine iş yapan iki kardeş ihtiyat zabiti olarak Çanakkale'ye giderler.

Anafartalar'da büyük bir taarruz esnasında ön safta çarpışan iki kardeşten birinin kıtası geri çekilirken bir dere içinde yüzlerce şehit ve yaralı arasında kan pıhtıları içinde kardeşlerden küçüğü ağabeyinin şehit olarak yatmakta olduğunu görür. Fakat obüs toplarının yağmur gibi yağın şiddetli ateşi altında kardeşinin bir saniye bile yardımına ko-samaz.

İki gün sonra aynı yere yapılan karşı taarruzla bu yerler elimize tekrar geçtiğinde ağabeyinin cesedini arayan küçük kardeş hiçbir şey bulamaz.

Harp bittiğinde sağ kalan kardeş terhis olup İstanbul'a döner. Biraz sonra da ağabeyinin şehit olduğuna dair resmen künyesi de gelir.

Şehit olan ağabeyi evli ve bir buçuk yaşında bir evlat sahibidir. Küçüğü bekardır.

Anne ve babaları gelinlerinden ayrılmak istemedikleri için torun-ları babasız kalmasın diye her iki tarafın rızasıyla düğünsüz bir nikâh-bunları evlendirirler. Bir sene sonra bir çocukları olur.

Fakat bir gün Abit Hanından eve gitmek için çıkan genç iskelede Kadıköy'e gitmek isteyen esaretten dönen ağabeyi ile karşılaşır.

Hasretle sarılırlar, ağlaşırlar. Bir ara küçük olan esaretten dönen ağabeyine: "Ağabey bütün aile seni şehit biliyorduk. Birlikte birden eve gitsek anne ve babamız heyecanlanıp fena olur. Ben önden gide-yim. Onları hazırlayayım. Sen yarım saat sonra gel.!" der ve gider.

Şuursuz bir halde eve gelen küçük kardeş herkesi toplar ve ağla-yarak durumu anlatır. Hıçkırıklarla tabancasını çeker annesini, babası-nı, kadını ve en son kendini öldürür.

Silah seslerine gelen zabıta ve mahalle halkı şaşkın bir halde man-zarayı seyrederken esaretten dönen durumu görünce yerdeki tabancayı alır: "Bu dünya bana haram..." diyerek kendini öldürür.

Olay zamanın İstanbul gazetelerinde siyah çerçeve içinde yazıldı. Günlerce konuşuldu.

(12 Şubat 1955 -Balıkesir Postası-Sayı:3653)

(Yazan Sıtkı Tuzcuoğlu)

Çanakkale savaşları sırasında kuzey Ege’de bulunan Midilli, Limni, İmroz ve Tenedos adaları İngilizler tarafından askeri üs olarak kullanıldılar. Bunların bugün ikisi İmroz (Gökçeada) ve Tenedos (Bozcaada) bizim elimizdedir.

Tenedos müftüsü Mehmet Efendi Bizim “Teşkilat-ı Mahsusa”nın o çevredeki adamıdır. Çevre adalarda yaşayan Türkler ve Rum balıkçıları İngilizlerle ilgili bütün bilgileri bir şekilde ona iletiyor, o da ışıkla karşıda, Anadolu yakasında bekleyenlere bildiriyor, onlar da hiç bekletmeden telsizle İstanbul’a aktarıyorlardı. Deniliyor ki İngiliz gemileri daha limandan ayrılmadan Liman Paşanın her şeyden haberi oluyordu.

İngilizler bilgilerin Türk casusları tarafından elde edildiğinin farkında olduklarından hiç durmadan casusları yakalamağa çalışıyorlardı. İngilizlerin Ağustos muharebelerindeki başarısızlıklarının bir nedeni de planlarının Türk casuslarınca elde edileceği kuşkusuyla harekâtın son ana kadar yüksek rütbeli subaylardan bile saklanmış olmasıdır.

Fakat bir gün Müftü ışıkla haberleşirken oğluyla beraber yakalanır. Hemen mahkeme edilirler. O zamanki harp kurallarına göre ikisi de idama mahkum edilirler.

İdam günü, ayaklarda zincirli bukağı eller arkadan zincirlerle kelepçeli infaz yerine götürülürler. müftü “tekbir” getirerek hiçbir şeyi umursamadan yürür gider. Fakat oğlu çok gençtir, hayatının baharındadır. Belki ne yaptığının bile farkında değildir. Giderken korku içinde ağlamağa başlar. Çocuk ürkmüştür.

Duvarın dibine diktiklerinde müftü tekbir getirmeğe devam etmekte, oğlu ise titreyerek göz yaşları dökmektedir.

Hüküm okunur. Türkçe’ye çevrilir. Son arzuları sorulur. Müftü cevap vermez. Oğlu başını kaldırır: “Babamın elini tutmak istiyorum...” der. Kelepçeler çözülemeyeceği için izin vermezler. Bunun üzerine Müftü oğluna döner. “Bak oğlum gözlerime.. Gözlerime bak..!” der. Oğlu başını kaldırır babasının gözlerine bakar. Birden silkinir, sanki bir şey görmüşçesine gülümsemeğe başlar sevinir..

Gözleri bağlandığı zaman halâ gülümsediğini söylerler.

Acaba babasının gözlerinde kendisini bu kadar sevindirecek ne gördü...?

Mehmet oğlu Hakkı evli ve iki çocukludur. Çanakkale savaşları sırasında herkes cepheye gitmeğe başlayınca annesi Hakkı'ya: "Oğlum, karın genç, iki de çocuğun var. Ben bunlara nasıl bakayım? Evde kal Çanakkale'ye gitme.. Hakkı: "Ana, olur mu? Nasıl gitmeyeyim.?" Anası altınlarını ziynetlerini çıkarır, önüne yığar: "Git bedel öde.. Askerlikten kurtul.."

Hakkı alır altınları, bozdurur. Bedel öder. artık gitmeyecektir. Fakat her gün köylerden gelenlerle beraber yüzlerce genç İstasyon cad-desinden(bugün Milli Kuvvetler Caddesi) geçerek İstasyonda kendilerini bekleyen trene binerek Bandırmaya, oradan da vapurla Gelibolu'ya giderlerdi. İhtiyarlar, oradan sekiz buçuk ay hemen her gün insan aktığını söylerler.

Hakkı her gün gidenler içinde olan birkaç arkadaşını da oradan uğurlamaktadır. Hepsini neşe içinde vedalaşıp türküler söyleyerek gittiğinde o istasyonda kala kalır, kahrolurdu. Akşam kahveye gitse kimse yüzüne bakmazdı. Çünkü akranları, arkadaşları hep gitmişti. Kahrolur. Dayanamaz. En sonunda Askerlik şubesine gider, Çanakkale'ye gitmek istediğini söyler. Şube reisi;ödediği bedeli geri veremeyeceklerini söyler. Hakkı "Olsun.!" der. Israrı kabul edilir. Asker elbisesini giyer ve vedalaşmak üzere evine gider. Annesi tezgâha oturmuş bez dikiyor-muş. Geçimleri bez üzerine imiş. Annesi, karısı dokur, o dükkanda satmış.

Anası oğlunu asker elbiseleri içinde görünce şaşırmış:

- Oğlum bu ne?
- Ana, dayanamadım, dayanamadım artık bende gidiyorum Çanakkale ye, seninle helallaşmağa geldim.
- Oğlum bütün sütüm sana helâl olsun. Gel seni bir öpeyim..

Babası oğluna sarılır ve iki kaşının arasından öper. Sonra kollarını açar dua etmeye başlar: “Rabbim, oğlum çok istiyor, ona rütbelerin en yücesini, şehitliği nasip eyle..” Hakkı anasının elini öper, vedalaşır, he-lallaşır, gider.

Birkaç ay sonra Hakkı anasının rüyasına girer. Rüyada damatlıklarını giymiş, sevinç içindedir. Alnının ortası, anasının öptüğü yer ışı- lışıl parlamaktadır.

Sevinç içinde anasına: “Ana, ana. Müjde..! Müjde..! Müjdem i- sterim.” der kaybolur. anası uyanır. “Gerçekten geldi”, der hep.

Bir süre sonra bir mektup gelir: “Oğlunuz Hakkı Anafartalar’da. alnından vurularak şehit olmuştur. Hakkı anasının öptüğü yerden vu- rulmuştur.

Arada birkaç ay geçmiş, her taraf yaralı dolmuştur. Hava değış- mim için gelenlerden birisi eve gelir. Tanıdıklarıdır. Mahallelerinin ço- cuğudur. İçeri alırlar.

- Teyze, oğlun şehit olurken omuz omuzaydık, yanımdaydım. Tey- ze, sen ona bir dua etmişsin.. Ne duası ettin. Neydi o dua.

“Oğlum ne duası olacak, bütün anaların yaptığı duayı yaptım...”

“Hayır, hayır teyze, başka bir dua o... Şehit olmadan birkaç daki- ka önce Hakkı açtı ellerini başladı bağırmaya.”

“Rabbim, anamın duası.. Unutma ha..! Anamın duası.. Anamın duası ha...” diye bağırıyordu. Ne duası ettin ona.?”

Anne göz yaşları dökerek ellerini açar bir başka duaya başlar:

“Ey garip anaların duasını kabul eden Rabbim. Şehidimin nazını hoş gör...”

TÜRKALİ KÖYÜNDEN MEHMET

Türkali köyü Balıkesir'e bağlı Türkmen köylerindendir. Bu köyden on beş genç Çanakkale savaşlarına katılmış beşi orda şehit düşmüş diğerleri geri dönmüştür. Geri dönenlerden Mehmet (Öz-bay) İngilizlere esir düşmüş gittiğinde pehlivan yapılı aslanlar gibi bir delikanlı iken yıllar sonra iki büklüm köyüne çıkıp gelmiştir.

Yakın köylerden olan Beşpınar köyünden Yusuf oğlu Ali (aileye bugün Yusuf dayı oğulları denir) esir düşünce İngilizler tarafından Aden'e götürülür, on iki sene sonra döner. Beşpunar köyünde Çanak-kale'ye 17 kişi gitmiş 2 kişi geri dönebilmiştir.

Türkali köyünde Mehmet esir düşünce Mısır'a götürülür. Burada çok kötü muamelelerle karşılaşır. Döndükten sonra orada çektiklerinden pek anlatmaz, bir şey sorduklarında boş boş bakarmış.

Bir kaçma teşebbüsünde bir İngiliz görevliyi yaralamışlar. Yakalanmışlar. İngilizler bunları öldürmemiş. Ama ceza olsun diye hepsini tek kişilik öyle dar ve basık hücrelere atmışlar ki Türkali köylü Mehmet iki sene sonra çıkarıldığında artık hayatı boyunca bükülmüş dizlerle boynu üzerinde bir şey varmış gibi yere eğik yaşamıştı. Benim gençliğimde aynı şekilde boynu eğik Şöför evleri civarında bağlama tamiri yaparak geçinirdi.

Biz onun kıymetini bilemedik. Aynı kaderi paylaşan, ve o dar hücrelerde delirerek ölenleri hatırlamıyoruz bile.

Kamçılı köyünden Ali köyünden bir kızı deliler gibi sever. Evlenmek ister, kızın babası bir türlü izin vermez. Sonunda nasılsa birileri araya girer babayı razı ederler. Evlenirler. Bir oğulları olur. Sevinçleri sonsuzdur.

Fakat bir gün “Seferberlik” ilan edilir. Ali askere çağrılır. Çanakka-
le’ye gitmeden önce Ali köy muhtarı olan Amcasına: “Karımı sana emane-
net ediyorum. Eğer namusuna bir zarar gelirse çek vur. Gözüm arkada
kalmaz. Yoksa emanete iyi bak. Emaneti kolla!” der ve “Doyamadım...
Doyamadım.. Karıma, oğluma doyamadım...” diye yakınarak gider.

Bir süre sonra Ali’nin şehit oldu haberi köye gelir. Evin korunması,
tarlaların sürülmesi, hayvanların bakılması, geçimin sağlanması, daha
çok küçük olan şehit çocuğuna baba gerekir. Ali’nin karısını köyün ço-
banlığını yapmakta olan Şevket ile evlendirirler. İki çocuk ta ondan olur.
Şevket bir süre sonra Milli Mücadele’ye katılır. İstiklâl harbi sonunda bir
İstiklâl Madalyasıyla geri döner, köyde “Deli Paşa” diye anılmaya baş-
lanır.

Bir gün Ali köyüne çıkar gelir. Esareten dönmüştür. Önce kahveye
gelir. Herkes şaşırır. Bir tuhaf olurlar. Herkes: “Senin ölüm haberin gel-
mişti...” der. O da: “Doğrudur. Pek çok arkadaş’a öyle yanlış haber git-
miş. Ama ben esirdim. Ancak dönebildim...” der. Herkesle kucaklaştık-
tan sonra amcasına sorar: “Benim karım ne oldu.? Sana emanet etmiş-
tim.. Sağ mı halâ..?” Amcası bir süre konuşamaz.. “Oğlum, bu işlerse
darılma olmaz. Senin şehit oldu haberin resmen şubeden bildirilince ka-
rına ve oğluna sahip çıksın diye köyün çobanı Şevket’le evlendirdik. İki
de çocukları oldu...” Ali büyük bir yıkkınlık içinde ayağa kalkar. Adeta
fısıldayarak: “Ama ben bu kadar sene sadece onlara kavuşmak için ya-
şamıştım.. Benim bir oğlum vardı o ne oldu..?”

Amcası kahvenin önünde duvarın dibinde oynayan çocukları gösterir: “İşte bak orada kardeşleriyle oynuyor...”

Ali sendeleyerek kahveden çıkar. Çocukların yanına gider eğilir oğlunu kucaklar. Öper. Koklar.. Okşar.. Sonra cebinden itina ile çıkardığı esareten getirdiği belkide cebinde kalan son kuruşuyla, belki de dilenerek edindiği bir avuç leblebiyi oğlunun cebine doldurur. Yavaş yavaş kalkar, hiç kimseye hiçbir şey demeden göz yaşlarını sile sile köyden ayrılır.

Bir daha Ali'den hiç haber alınmaz...

“Dedemiz her bayram bize harçlık yerine bir avuç kuru üzüm verirdi. Babamdan kalan tek miras!”

Bir Alman Subayın Hatıralarında Çanakkale’de Bir Karadeniz Taburu

Karasi 14 Muharrem1334

Betül Erna

(Aşağıdaki hikâye 1940 yılında Üsteğmen Ziyaeddin Soydan tarafından deniz tarihi yazarı Ali Rıza Seyfioğlu’na anlatılmıştır.)

1936 yılında Berlin’deki Türk Büyükelçiliği’nde verilen bir akşam çayında davetli olan birkaç yaşlı Alman Subayı da bulunuyordu. Bunlardan bir Alman Albay Çanakkale Savaşlarında omuz omuza savaştığı Türk askerlerine ait unutulmaz bir hatırasını gözleri ışıltı-yarak şöyle anlattı:

“Yüzbaşı rütbesinde Arıburnu’nda bulunuyordum. Arıburnu korkunç savaşılar sahne olmaktaydı. Ben orada bir Piyade Alay Kumandanı emrinde olarak merkezde idim. Günlerden beri yaptığımız çetin mücadeleler sonunda Alayımız büyük zayıat vermiş, erler yorgun, gülerden beri uyumamış, bitkin bir halde bulunuyorlardı. Alayımızın bu durumu tümen tarafından düşünöldü;istirahat mak-sadıyla tümenin geri kanadına ihtiyata almıştık. Vakit geç olmuştu. Hava kararmak üzereydi. Alay bu geç vakitte açık cenahtaki emniyeti-ni almak ve yerleşmek üzere idi ki, askerlik hayatımda en çok kork-tuğum ve fakat sonra en çok zevk duyduğum olayına şahit oldum.

Her nasılsa ilerideki emniyet kıtalarımızın arasından süzölerek, baskın yapmak için geçen iki tabur kadar bir düşman kuvveti ansızın elli metre kadar yakınıımızda süngölü olarak hücumla kalktı. Hiç düşünölmemiş ve hesap edilmemiş olan bu kadar tehlikeli bir ana çare bulmak için erleri bir emirle süngü hücumuna kaldırmağa hiçbir kumandan çare ve fırsat bulamazdı ve bulamamıştı da..!

Bitkin ve yorgun askerler, günlerce savaşmış, kayıp vermiş, halsiz, uykusuz ve hemen hemen aç ve süngülerini bırakmış, biraz uyumak üzereydi. İş artık erlerin kendiliklerinden süngülerini takmasına ve sağına soluna bakmadan, kurtuluş ümidiyle önüne geleni süngülemesine kalmıştı. Ancak buna da vakit yoktu. Düşman onbeş, yirmi metr-eye kadar yaklaşmıştı. Artık herşey bitti diye düşünüyordum.

İşte bu anda bütün erlerin ellerindeki tüfeklerini de yere bıraktılar. Teslim olmayı mı göze aldılar diye korkuya düştüğüm bir anda, hepsi sanki bir komuta ile hareket ediyormuşçasına tozluklarına eğildiler. Alaca karanlıkta hepsinin ellerinde bir çelik pırıldaması seçebildim. Sonradan Trabzonlu ve Rizeli olduklarını öğrendiğim bu askerlerin hepsi birden tozluklarından bir an içinde birer bıçak çıkarmışlar, yanibaşlarında belirerek hücumla geçen düşmana saldırmışlardı.

Büyük bir maharetle ve sessiz yapılan bu bıçaklı saldırılar ancak birkaç dakika sürmüştü. Biz subay ve komutanlar donmuş kalmıştık. Düşman çok ağır zayıyla ve ölülerinin hepsini orara bırakarak geriye çekildi. Bunun böyle olduğunu ertesi günü bıraktığı ceset yığınlarından anladık.

Hayatımda hiçbir zafer bu kadar zevkli olmamıştı. Ne büyük bir ilahi savaş kudretine sahip olduklarını gözümle gördükten sonra erine kadar bütün Türk ordusu mensuplarını o günden beri saygıyla anarım.”

1. Dünya Savaşı Öncesinde Sosyal Örgütlenmeler

“İstibdat” döneminden İttihat ve Terakki Partisinin yaptığı bir darbe ile kurtulan Osmanlı Devleti Tecrübesiz ama genç, yeniliğe açık ve atılgan bir yönetim kadrosu ile idare edilmeğe başladı.

Yeni yöneticiler Avrupa’da görülen pek çok çağdaş örgütlenmeyi Türkiye’ye de getirmeğe, belli kıstaslarla çalışmalarına izin vermeğe başladılar.

Önce “Hilâl-i Ahmer(Kızılay) Cemiyeti yeniden uyandırıldı ve yapılandırıldı. Hemen ardından halkı hem eğitmek, hem uyandırmak, devlet yönetimine aktif destek ve yapılan çalışmalara, projelere maddi yardım sağlamak için yeni cemiyetler kurdukları, kurulan cemiyetler desteklendi.

Osmanlı Donanma Cemiyeti, Müdafayı Milliye Cemiyeti gibi büyük kütleli cemiyetlerin yanı sıra birçok meslek ve ilgi dernekleri de kurulmağa başladı. Bu derneklerin ülkenin her yerinde faaliyet göstermesi sosyal uyanmanın gerçek bir halk hareketine dönüşmesini sağladı.

Bu sosyal örgütlenmeler kısa zamanda amacına ulaştı ve halkı olası bir savaşa hazırlık için çalışmalara dönüştü. Halk hiç durmadan düzenlenen konferanslar, iane (yardım) toplamalar, mitingler ve sosyal eylemlerle eğitiliyor, yüzyılların ataletini silkinip atmağa çalışıyordu.

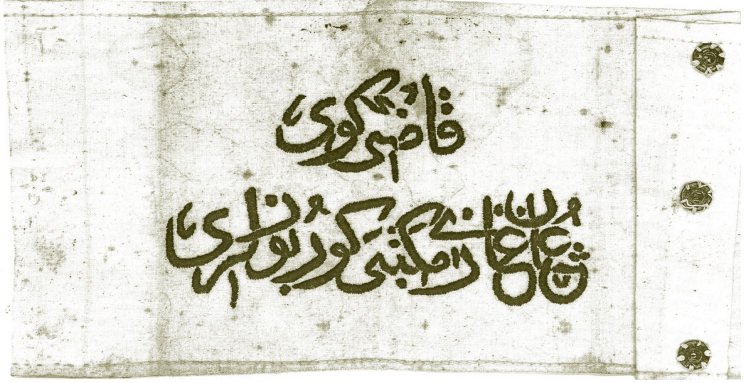
Halkın yanı sıra gençlerin, yeni yetmelerin ve çocukların da örgütlenip eğitilmesi, yakın gelecekte büyüyecekleri göz önüne alınarak bilinçli bir şekilde disipline edilmeleri gerektiği düşünöldü.

Önce okullarda “İzcilik” teşkilatlarıyla örgütlenmeye gidildi. Hemen Almanya’dan getirilen uzmanlar izcileri eğitecek önderleri eğitimeğe başladı.

Kısa bir süre sonra örneği Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde “Jugendbund” şeklinde Bulunan örgütlenmeler esas alınarak “Genç Derneği”, Güç Derneği”, Dinç Derneği” ve “Gürbüzler Derneği” kuruldu. Bu dernekler vasıtasıyla ülkedeki dokuz-on yaşlarından askerlik çağına kadar bütün gençler örgütlendi ve paramiliter güçler olarak eğitilmeğe başlandı.

Bu derneklerde çalışan gençler her türlü sosyal aktivitenin yanı sıra askeri eğitim de alıyorlar, kamplara katılıyorlar, ülke ve dünya sorunları üzerine partinin fikirleri doğrultusunda konferans ve konuşmalarla hazırlanıyorlardı. Bu eğitimlerden aşamalarla geçenler askere alındıklarında acemi bir er olarak değil, eğitilmiş bir asker olarak kabul ediliyor ve “onbaşı” rütbesiyle askere başlıyorlardı.

Dokuz- on iki yaşları arasındaki çocuklar “Gürbüzler olarak örgütlendiler. Üzerlerinde dernek mensubu oldukları belirtilen pazibentler taşıyan çocuklar kendilerine söylenilen işleri büyük bir şevkle yapıyorlar, rozet satıyorlar, yardımlar topluyorlar, hastahanelerde yaralıların mektuplarını yazıyorlardı. Toplanan yardımlar hemen devlete, veya dernek kasalarına aktarılıyor, bu yardım toplama işlerinde gönüllü çalışanlar, ödüllendiriliyor, yazılarla veya topluluk önünde övülüyor, teşvik ediliyordu. Zaman zaman açılan orduya harp gemisi veya uçak satın alma kampanyalarında çok aktif olarak çalışıyorlardı.

Resimde görülen pazıbentte:

Kadıköy Osman Gazi Mektebi Gürbüzleri yazmaktadır.

O örgütlenme ve dayanışma günlerinin bir hatırasıdır.

Bu örgütler 1. Dünya savaşı boyunca çok aktif çalıştılar. Yaşı tutanlar savaşa katıldılar. Gerek gençlik örgütleri ve gerekse diğer örgütler (esnaf ve kadın örgütleri) özellikle onbinlerce yaralı gelmeğe başladığında gönüllü hizmetlerle devletin yanında oldular. Mesela kadın dernekleri hem bütün her şeylerini kendilerinin üstlendiği hastahaneler açtılar hem asker hastahanelerinin hepsinde gönüllü hemşirelik hizmetleri verdiler.

“Gelibolu’daki kanlı muharebeler

Türk ordusunun çiçeğini yemiş bitirmiştir.”

General Aspinall-Oglander

ÇANAKKALE SAVAŞLARI SIRASINDA YARDIMA GELEN ALMAN ASKERLER(1)

1914 yılı sonunda çeşitli meslek gruplarından ve askeri sınıflardan 500 Alman askeri Berlin'de toplandılar. Bunlar başlangıçta nereye gideceklerini bilmeyen ordu içinden seçilmiş gönüllülerdi. Berlin'de askeri memurlar tarafından evrakları tamamlanan askerler geldiklerinin ertesi günü Berlin Real Gymnasium spor salonuna getirildiler. Buraya asker üniformasıyla gelen 500 kişi buradan sivil giysiler içinde çıktılar.

Kendilerinden; Kayserin onlardan bu kıyafetlerle tarafsız ülkelerden geçip Türkiye'ye ulaşmaları ve oraya yapılacak saldırıda son ferde kadar savunmalarını istediği bildirildi. Hepsine sahte pasaportlar, sahte isimler ve Berlin-Bağdat Demir yolu yapımında bulunacak teknik personelmış gibi sahte görev kimlikleri verildi. Daha sonra hepsine birer mauser tabanca dağıtıldı. İyi birer bıçak edinmeleri söylendi.

Bundan sonra Türkiye'ye ulaşmaları artık kişisel gayretlerine kalmıştı. Yollar yabancı düşman ajanlarıyla doluydu. Macera başlamıştı.

Kısa süre sonra Mister Churchill İstanbul'da 26 sı subay, 432 er Alman deniz komandosunun bulunduğu haberi ulaştı.

Bunlar Çanakkale Boğazı savunmasında kullanılacaktı.

ALMAN DANIŞMANLARIN GÖZÜYLE SAVAŞ ÖNCESİ TÜRK ORDUSU

Kıtalar sistemli bir eğitim yapamamaktadır. Yapılanlar ruhsuz tekrarlar ya da yanlış hareketlerdir. Ülke ve halk olarak Avrupa eğitim standardına uygun değildir.

Piyade hizmeti olarak ruhu karartan, tekdüze çalışmalar olarak yapılmaktadır. Atış eğitimi çok sınırlıdır. Şematik olarak üç atış tarzıyla sınırlıdır. Bazı eyalet birliklerinde bulunanlar silahlarını doldurmayı veya çok ufak arızaları bile gidermeyi becerememektedir.

Ufak bir yürüyüşte bile yürüyüş beceriksizlikleri yüzünden büyük döküntüler olmaktadır.

Süvariler en alt binicilik eğitimi seviyesindedir. Atların çoğu daha önemli harplerde yitirilmiştir. Kalanlarda harp yapamaz durumdadır. Eldeki malzeme tam olarak kullanılamamaktadır. Olanlar da çok eksiktir. Atlar pek kötü durumdadır. Eldeki ekiplerin eğitimleri ya hiç yok ya da yetersizdir.

Sahra top bataryaları topçuları Türk ordusunun en eğitilmiş askerleridir. Bunlar sürekli eğitimle yeteneklerini geliştirmektedirler. Ama bunlar atış dışında hareket etmediklerinden hareketli bir harp esnasında çok kısa sürede harekete geçebilmeleri yer değiştirebilmeleri belirsizdir. Subayların düşünme yetenekleri, harekete geçmeleri ve öngörü değerleri bir birliğin ruhsal ve bedensel hareketliliği için yeterlidir.

Makineli tüfek formasyonu eğitime bağlı olarak gittikçe iyileşmektedir. Aletlerin bir kısmı Balkan harbinde kaybedilmiş, bir kısmı ise uzun süre arazide tutulduğu için yeniden kullanılabilir hale getirilmeye çalışılmıştır.

İstihkamların teknik eğitimine önem verilmemiştir. Harp başladığında birliklerin pek çoğunda köprü kurma talimleri halâ yapılamamıştı, çünkü Balkan harbinde hemen hemen köprü kurma malzemesinin tamamı düşman eline düşmüştü.

Otomobil ve demir yolu kıtaları Türk Ordusunda yoktu.

Haber alma, bilgi toplama sadece sözde vardı.

Nakliye tamamen karmakarışık, bitik durumdaydı. Bu iş ya tamamen yitirilmiş ya da kullanılmaz durumdaydı. Birlikler ya hizmet dışı ya da bedensel olarak işe yaramaz insanlardan oluşuyordu.

Subayları ya diğer silahlı birliklerden işe yaramaz diye buraya yollanmış ya da okuma yazma bilmeyen yaşlı kişilerdi. Bütün birlikler için ortak nokta “askeri dakiklik” kavramının düşündürücü şekilde eksik olmasıydı.

Talimlerde ve teftişlerde hiç istenmeyen şeyler oluyor birlikler ya gelmiyor ya da çok geç geliyordu. Zamana değer vermeme bütün şarkta adeta bir hayat tarzı olarak benimsenmişti. Ama askeri açıdan zamana uymamanın en büyük sebebi subayların çoğunda saatin olmaması ve türk saat sisteminin meydana getirdiği boşluktaydı.

Birliklerin donanımı zayıftı. Birliklerin çok azında iyi durumda üniforma bulunuyordu. Ordunun büyük kısmında dökülüyordu, bunlarla Balkan harbine gittiklerinden tamamen parça parça olmuş, yırtılmıştı.

Ayakkabı eksikliği özellikle göze çarpıyordu. Parçalanmış askeri çizmeler bile istisna idi. Pek çok askerde çarık bulunuyordu, bir kısmı ayağına bez dolamakla yetiniyordu bir kısmıda yalın ayaktı.

Silah donanımı bir depo görünümündeydi. Piyadelerde onaltı farklı tüfek vardı, hatta aynı birlik içinde bile farklı modeller olabiliyordu. Bazılarının tamamen eskimiş yapılarıyla artık malzeme değeri de yoktu. Atış talimi yapılırsa, bütün birlik birkaç kullanılır namludan ateş ederlerdi.

Ordunun diğer donanımları da yetersizdi. Birliklerin taşıtlarının sadece küçük bir kısmı kullanılabilir durumda idi. Yeni imal yeterli olmadığından yola çıkabilir arabalar hep eksik kalıyordu. Bu durumda eski çağlardan beri bütün Türkiye’de kullanılan iki tahta tekerlekli arabalar (kağnı) kullanılıyordu.

Süvarilerin biniş donanımının da tam olduğu söylenemez eğerin ve koşum takımlarının olmadığı durumlarda ata çıplak da biniliyordu.

Türk ordusunun durumu bu idi. Bütün bu akılalmaz eksikliklere rağmen her yönden bir askeri vurucu güç olarak ortaya çıkan tek olumlu şey Türk insanıydı.

Bütün doğal halklar gibi Türkler de askerlik hizmetine en iyi uyumu sağlamışlardır.

Türkler şartlara inanılmaz derecede kolay uyum sağlıyor, büyük bir kanaatle, pek fazla bir şey talep etmeden her türlü hayat şartında insan üstü bir güç gösterebiliyordu.

Burada onların dinlerine çok bağlı olmaları yatmaktadır. Türk askeri kanaatkâr, soğukkanlı, mütevazî, sadık ve güvenilirdir.

Çocukluğundan itibaren bütün eğitiminde itaat etmeyi öğrenir. Yüksek arzuları ve kendi amacını ortaya koyabilme arzusu yoktur. Bu eğitimi Kur'an'ın öğretisi üzerinedir. Bu öğreti kendini vatan için, din için kurban eden bir asker yetiştirme kurgusu üzerinedir.

Sadece bu mükemmel insan malzemesiyle açıkça bir olağanüstü harika ortaya çıkabilirdi. Bu kısa süre içinde yeniçerilerden romantik ve savaşçı, Anadolu'nun genç köylülerinden arzulu savaşçılar yetiştirdi.

DENİZALTI AĞLARI

İngiliz denizaltılarının boğazı dipten geçeceği düşünülerek boğazın dar yerlerine çelik ağların gerilmesine kara verildi. Her ne kadar bazı İngiliz denizaltıları alttan geçerek Osmanlı asker sevkiyatına zarar verdiyse de bu ağlar gene denizaltılar için çok önemli engellerdi.

Boğazın çelik ağlarla kapatılması işi de öyle pek kolay olmadı. Almanya'dan çelik ağlar getirmek imkansızdı. En az başparmak kalınlığında çelik tellere ihtiyaç vardı ve Türkiye'de bunu imal edecek teknoloji yoktu. Pieper Paşa, Kehl ve Reeder bütün Türk Jandarmasını seferber ederek ağ yapmak için çelik tel arattırdılar. Hiçbir yerde yoktu. Sonunda Kehl'in aklına bir fikir geldi. Türkiye'de madenler vardı ve bu madenlerde taşıma ve çekme işleri için çelik teller kullanılırdı. Hemen alınan bahriyeliler eski, kapatılmış ve kullanılmayan maden ocaklarından bu telleri toplayarak ağ örmeye başladılar. Ondört gün sonra Nağra Burnu'nda ağ asılmıştı.

İŞILDAKLAR

İngilizlerin elinde oldukça güçlü denizaltılar bulunuyordu. Bu denizaltıların kumandanları bir an önce emir alıp boğazı aşma macerasına katılmak istiyorlardı. Hedefleri Marmara'ya geçerek Yavuz Sultan Selim ve Midilli (Goben ve Breslau) zırhlılarını torpillemekti. Bu iki güçlü zırhlının açık denizde ne kadar güçlü olduklarının farkındaydılar.

İngilizlerin bu düşüncelerine karşı Türkler de hazırlık yapmış Nağra Burnu'na kadar olan bölgeyi delice bir acele ile mayınlamış torbil yerleştirmişti. Bunlar sürekli dürbünlerle gözetleniyor, İngiliz gemilerinin yaklaşımlarını engellemek için projektörlerle aydınlatılıyordu. Kontrol altında tutulan demir yolu ile malzeme getirilemediği için kömür diyetli elektrik lambası ve yüzlerce tuvalet aynası kullanılarak bu ışıldaklar yapıldı ve bu iş için kurulmuş özel birliklere teslim edildi.

İşıldak kumandanlığı harbin sonuna kadar boğazı aydınlatmaya devam ediyordu. Fakat toplam on ışıldaktan sadece dört beş tanesiyle randımanlı çalışılabiliyordu.

1978 yılında Balıkesir tren istasyonunda garip kıyafetli, yaşlı bir adam iner. Oradaki taksi şoförlerinden birine: “Oğlum Üçpınarlı Köyünü bilir misin? Beni oraya götürürmü sünüz?” diye sorar. Şoför: “Bin amca” der ve yola çıkarlar. Biraz sonra yaşlı adam : “Dur... dur, dur: bizim köye buradan gidilmiyor.”

Şoför: “Amca, benim bildiğim Balıkesir’de bir tane Üçpınar Köyü var. Oraya da buradan gidiliyor.” ‘Köyüneski yolu çokdaha yukarıdan-mış)

Biraz ilerleyince yaşlı adam bir kez daha bağırır: “Dur... dur, dur..” der. İnerek orada sol taraftaki mezarlığın içinde bulunan bir çitlenbik ağacına gider sarılır. Öper, ağlar, yüzünü sürer.

“Tamam, oğlum burası bizim köy.. Tanıdım, bu bizim Hacı Mustafa’nın çitlenbik ağacı.”

Doğru köye gelmişik..”

Şoför yaşlı adamı köy kahvesi önünde indirir. Adam kahveye girer oturur, herkesin yüzüne dikkatli dikkatli bakar. Yabancıнын bu halleri dikkati çektiğinden köyün muhtarı gelir.

“Amca, birini mi arıyorsun?” kimseyi aramıyorum.. Ben bu köylüyüm..” “Amca ben köyün muhtarıyım. Seni tanımıyorum..” “Oğlum, ben Mehmet Çavuşum.. bu köylüyüm.. Köyün ihtiyarlarını çağırır.. Onlar tanır..”

Köyün ihtiyarları gelirler. Fakat kimseyi tanıyamaz. Kimse de onu tanımaz.. Sormağa başlar.. “Süleyman Onbaşı” “Öldü”, “Hüseyinlen Mustafa?” Sizlere ömür..”, “Ali Efendi? “Öldü”, “Eyüp Çavuş?”. Yaşlı bir köylü yerinden kalkar. Yabancıнын önüne gelir.. Dikkatle bakar.. “Eyüp Çavuş benim...” “Uzun süre birbirlerini sezerler.. Sonra Eyüp Çavuş birden: “Len, Mehmet sen misin? Nerde kaldın şimdiye kadar? Nerdeydin..?

Üçpınarlı Mehmet Çavuş 1914 de Seferberlikte askere alınmış ve tam 64 yıl sonra çıkıp gelmiştir..

Anlatır: “1916 başında Çanakkale’de harf bitince bizi Gazze cephesine götürdüler. Burada yaralandım. Halep’te tedavi olurken düşman buraya da gelince ordu çekilirken bizi hastanede bıraktılar. Halepliler bizi hastaneden kaçırarak evlerinde sakladılar ve tedavi ettiler. Yıllar geçti.. Orada iş gücü sahibi oldum.. evlendim.. Çocuklarım oldu.. Ama hep vatan hasretiyle yanıp tutuştum. Bir türlü geledim.. Kısmet bu güne imiş.” O sırada kahveler gelir. İçerlerken: “Eyüp Çavuş, bizim aileden ne haber?” “Ne olacak, bunca yıl geçti. Anan öldü. Baban öldü. Amcan öldü. Dayın öldü. Halan öldü. Kardeşlerin öldü.. Karın öldü.. Ama kızın sağ..!” Eyüp Çavuş “Kızın sağ!” deyince elindeki kahvi fincanı yere düşer kırılır..”

“Yaaaaa. Sahi benim bir de kızım olacaktı. Bıraktığımda yirmi günlüktü. Adı ne idi?” “Biz kızına Hatca, diyoruz.. Çakır Hatca..” Peki kızımı nasıl görebilirim?” “Ben gidip söyleyeyim..”

Eyüp Çavuş, Mehmet Çavuşun varlığını bile unuttuğu kızının evine gider. Hatca teyze yerde leğende çamaşır yıkamaktadır. Eyüp Çavuş: “Kızım, Hatca sana müjdeli bir haberim var.. baban geldi.. Baban sağ..” Hatca teyze bunu duyunca “İhhh” der, bayılıverir. Biraz sonra kendine geldiğinde. “Ama, Eyüp Dayı, bana hep baban Çanakkale’de şehit oldu dediler ya..” “Tamam kızım biz de öyle biyorduk.. Ama ben tanıdım. Gelen baban.. Baban sağ.” “Nerde babam..” “Kahvenin önünde oturuyor..” Bunu duyan Hatca Teyze hemen fırlar. Önde bir kadın, akırada Eyüp Çavuş koşarak geldiğini gören Mehmet Çavuş, gelenin kızı olduğunu anlar, yola çıkar.

Karşı karşıya gelirler.. Bir türlü sarılamazlar.. Birisi altmış dört yıldır ölü sandığı babasıdır. Yabancı bir adam.. diğeri başına gelen bin bir türlü beladan sonra adını, varlığını dahi unuttuğu yirmi günlük bıraktığı kız. Şimdi yaşlı bir kadın olarak karşısındadır. Birbirlerine sarılamazlar.. Eyüp Çavuş gelir. “Kızım Hatca, ben kendimden ne

kadar eminsem bu adamdan da eminim. bu senin baban. Öp elini..” Hatca babasının elini öper. O akşam köyde bayram yapılır.. Herkes, bütün akrabalar gelirler. Kendilerini tanıtır. O günden itibaren Mehmet Çavuş hiç durmadan rköyde dolaşır. Hayvan otlatığı yerlere gider. Mezarlıkları dolaşır, dağlara çıkar, ormanlara gider, pınarlardan su içer. Yirmi gün sonra kızına: “Kızım, ben artık dönüyorm..”

Hatca Teyze: “Nereye gidiyorsun, bab. Buralar hep senin..” “Hayır kızım, benim yerim Halep, Ben artık oralıyım..” der ve gider.

Ertesi yıl Mehmet Çavuş gene gelir. Bu defaü çocuklarını da getirmiştir. Bir oğlu ve bir kızı vardır. Oğlu Mehmet Halep’te inşaat mühendisidir. Onun adını da Mehmet koymuştur. “Oğlum, ben vatan hasreti ile yanıyorum. Eğer, vatanımı görmeden ölürsem gözüm açık gideceğim. Vasiyetimdir. sen mutlaka git. Ama hiç olmazsa ismimi götür diye senin adını da ‘Mehmet’ koydum.”

Mehmet Çavuş’un bir de kızı vardır. Onu da getirmiştir. Onun adını ise o atmış dört yıldır hasret gittiği şeyin adını koymuştur. Onun için belki bin yıl kadar hasret gittiği şeyin adını koymuştur.. Dünyanın en güzel adını koymuştur... Kızının adını TÜRKİYE koymuştur.

SONUÇ

Çanakkale Savaşları sırasında büyük kahramanlıklar görüldü. Ama siperlerdeki hayat ve cephe gerisi şartları çok daha farklıydı. Türkler vatanlarını savunuyorlardı. Her şeye tahammül etmek zorundaydılar. Müttefik ordularının askerlerinin bir kısmı politikacıların isteği üzerine, bir kısmı da gönüllü olarak macera olsun diye, Gelibolu ya geldiler Geldiklerine pişman oldular.

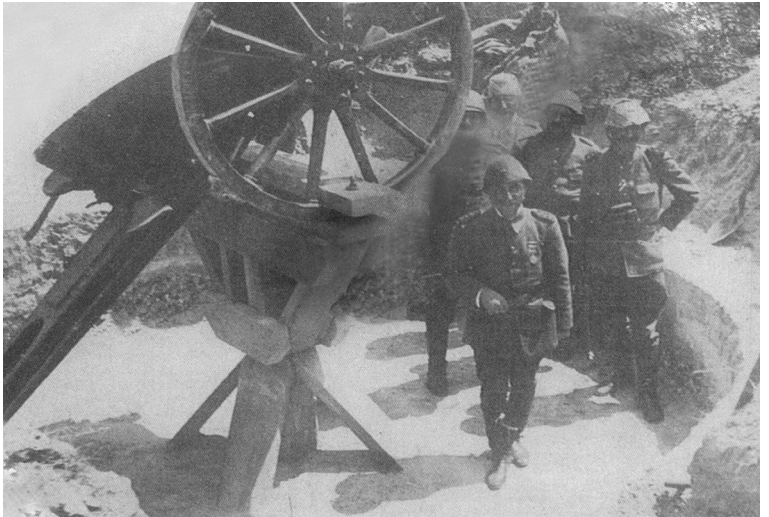
Hastalıklar her iki taraf içinde önemli insan kayıplarına sebep oldu. Bu da Çanakkale savaşlarının bir başka yüzüdür.

Araştırmalarım sırasında bana yardımcı olan kişiler
(Kaynaklar)

Mustafa Hattatoğlu
Muzaffer Hattatoğlu
Sami Ayhan
Hulusi Ayyıl
Mehmet Azman
Ali Çağlar
Zübeyde Avcı
Zehra Armutçuoğlu
Sedat Ulus
Zekeriya Özdemir
Asım Tayşi
Tahir Balcıoğlu
Nafiz Ünlüger
Veçhi Ersun
Abdullah Galip Atlıalp
Aydın Eş
Ahmet Özaltın
İbrahim Özaltın
Zekiya Külahlıoğlu
Seyit Eren
Hayrettin Erişi
Mehmet Zeki Oskargil
Yavuz Bozbek
Tekin Uludoğan
Kahraman Bostancı

Zafere doğru silah başına acele eden kahramanlar

Çanakkale’de bir uçaksavar mevzii

Koca Seyit

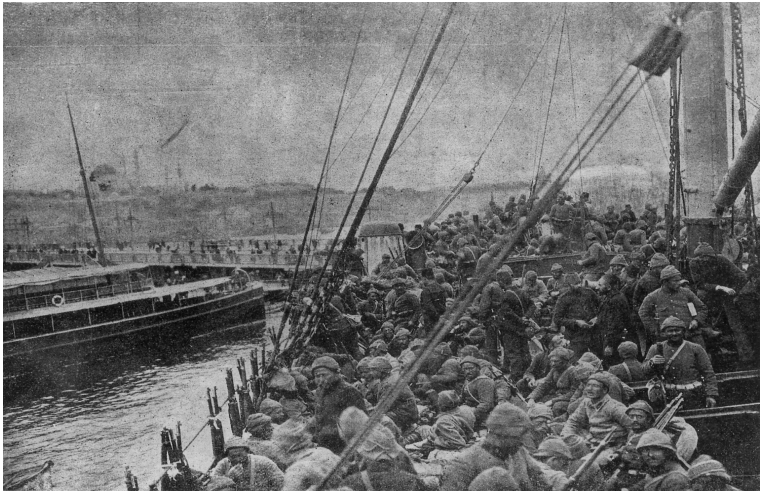
Harbiye Nezareti önünde talim yapan askerler

İstanbul sokaklarında gönüllü sivillerin eğitimi

Bir bayram namazı sonrası Mehmetçikler dua ediyorlar

Mehmetler cepheye giderken

Mehmetler cepheye intikal ederken

Cephede mutfak

Handwritten text in Persian script, likely a list or index, with columns of text and some numbers.

یازدهم اردیبهشت ۱۳۲۳
۸ خرداد ۱۳۳۱
غرضه به عالیجنابان اینک

